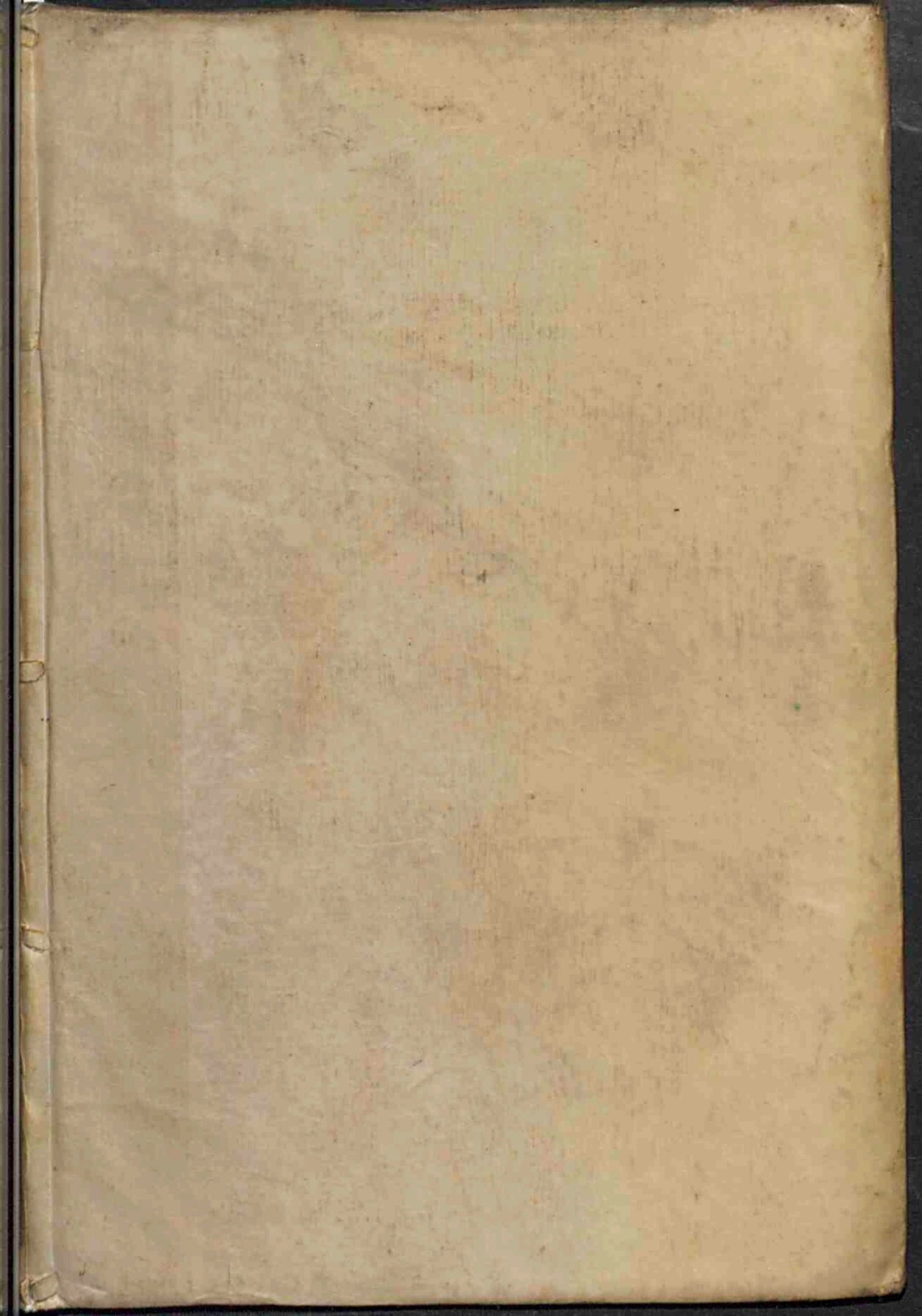

De puinhoopen; of, Beschouwing van de omwentelingen der staaten

<https://hdl.handle.net/1874/311310>

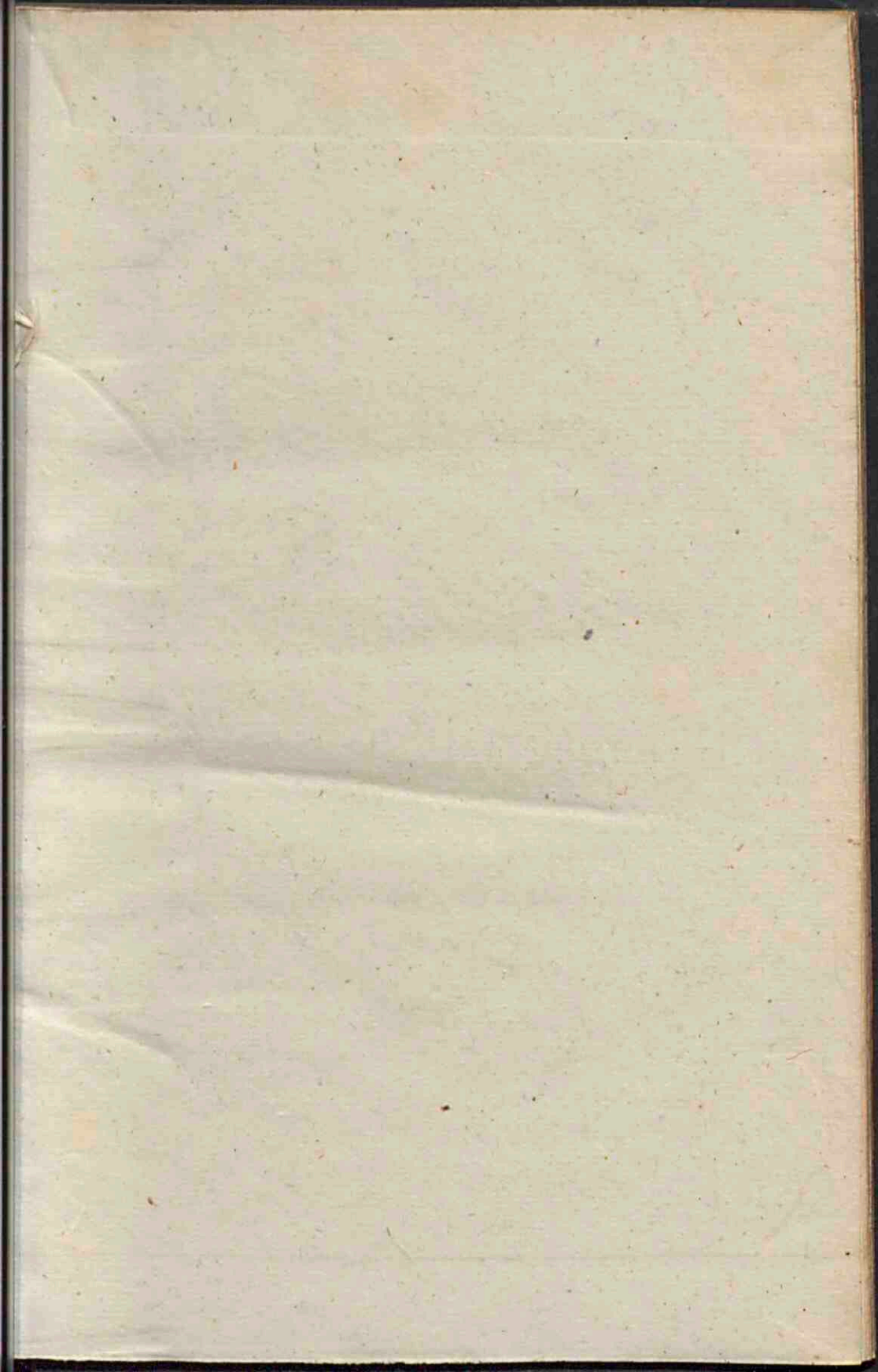

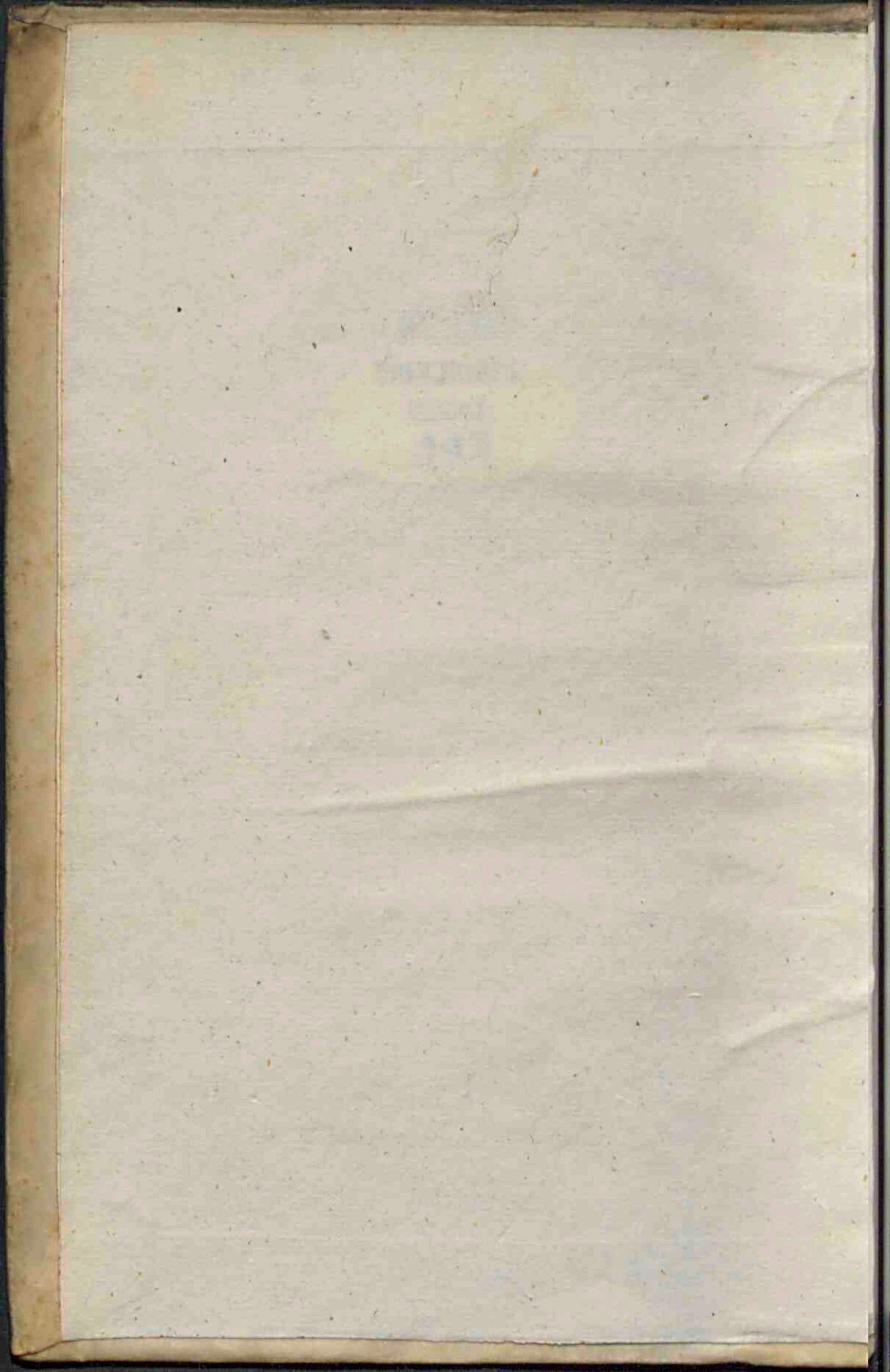
N° 143

BROCHURES

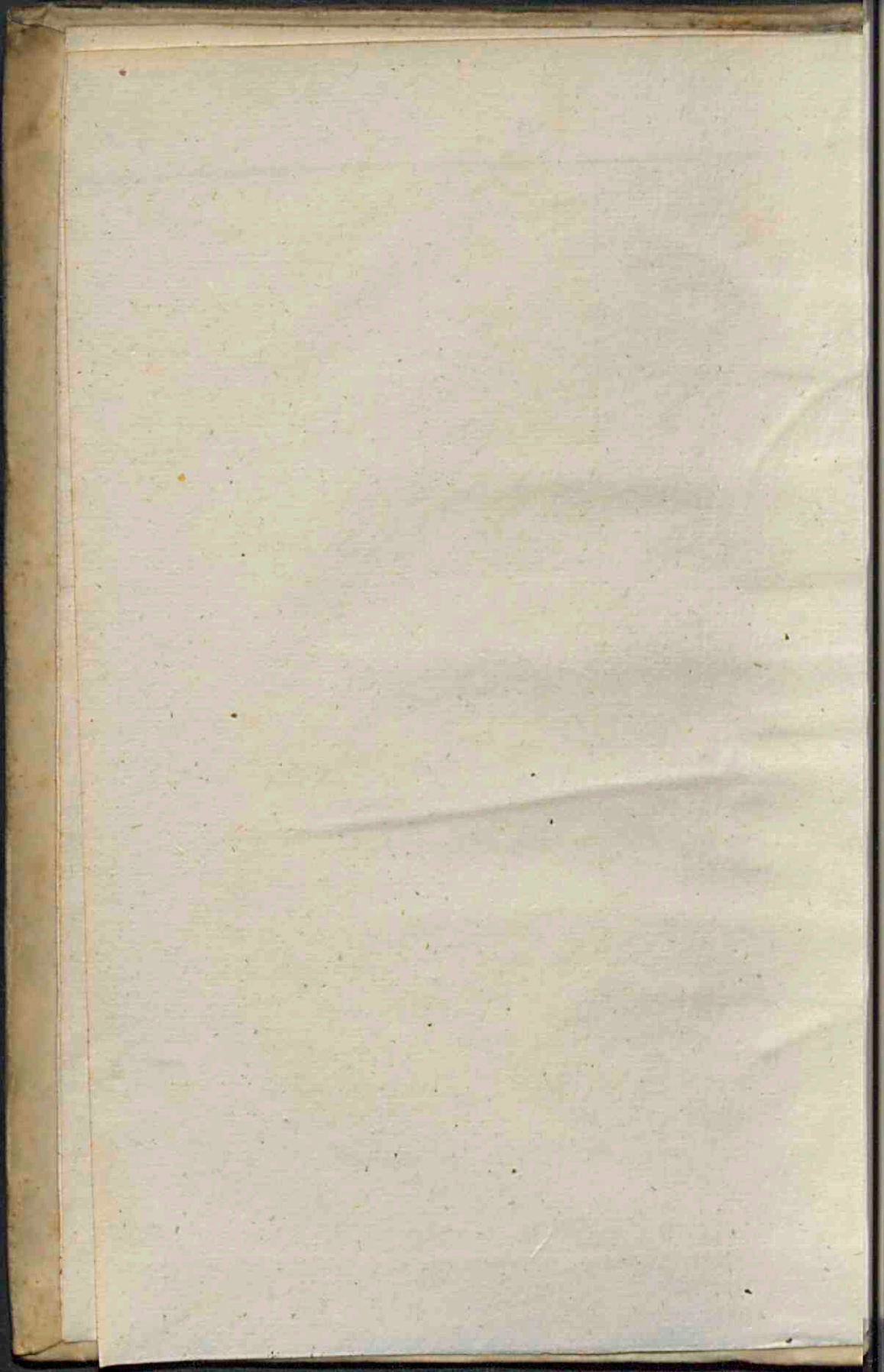
BUNDEL

143

DE
WISHOOPEN
DE
DE
WINDLINGEN
DE
WINDLINGEN

D E
P U I N H O O P E N ;

O F,

B E S C H O U W I N G

V A N D E

O M W E N T E L I N G E N

D E R

S T A A T E N .

D E
P U I N H O O P E N

Ik zal in de eenzaamheid tusfchen de puinhoopen gaan leeyen; ik zal de oude gedenkteekenen over de wijsheid der voorledene tijden ondervragen; — Ik zal aan den asch van de instellers der wetten vragen: *door welke drijfveeren de Koningrijken zich verheffen en daalen — uit welke vorzaaken de voorspoed en de onheilen der volken geboren worden; — en eindelijk, op welke grondregelen de vrede der maatschappijen, en het geluk der menschen, zich moeten vestigen?* Hoofdst. 4. bl. 23.

D E
S T A A T

Br.
No 143

1

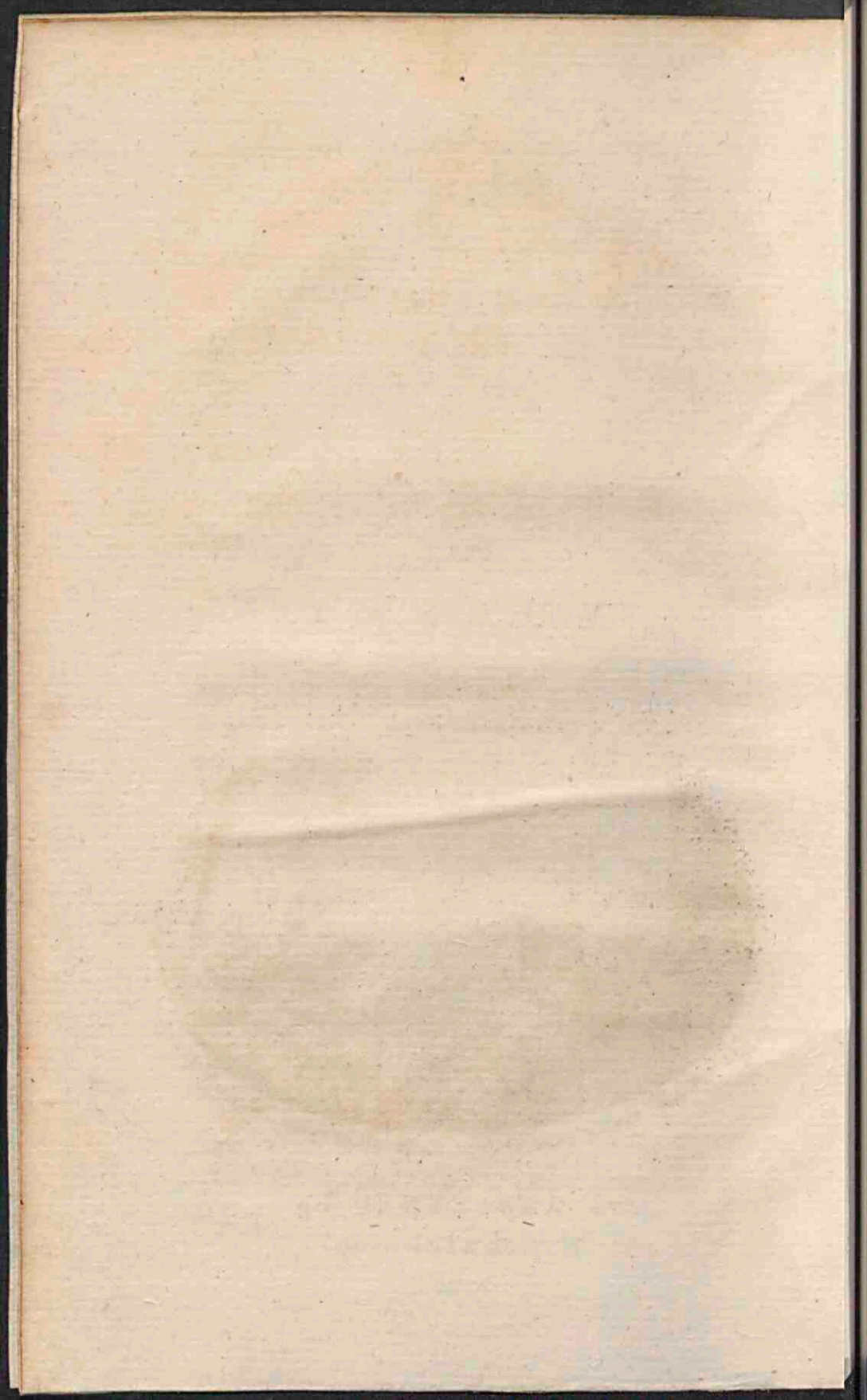
DE
P U I N H O O P E N ;
of,
B E S C H O U W I N G
van de
O M W E N T E L I N G E N
der
S T A A T E N .
door
V O L N E Y .

Hier bleefde welker eene vermogende stad. enz. Hoofdst. II.

Te AMSTERDAM, by
M. Schalekamp.
1796.

T O E W I J D I N G.

Zijt gegroet, gij eenzaame Puinen, heilige Graven, stille Muuren! u roep ik aan; tot u wend ik mijne smeekingen. Ja, terwijl de blik van den daaglijkschen mensch, door een geheimen schrik, op het enkel aanschouwen, van u word afgewend, doet juist dit het bekoorende van duisend aandoeningen en denkbeelden in mijn hart geboren worden. Hoe veele nuttige lessen, hoe veele aandoenlijke of belangrijke overdenkingen levert gij den geest, dien gij weet te raadpleegen! Gij waart het, die, wanneer de geheele wereld nog in onderwerping voor de tijrannen

zweeg, reeds waarheden verkondigdet, welken zij verfoeijen, — en vooral, door den asch der koningen met dien der geringste slaaven te vermengen, de heilige leer der GELIJKHEID bevestigdet. Het is in uwen omtrek, dat ik, mijne *vrijheidsmin* in de eenzaamheid koesterende, haare schim uit de graven zag opkomen, en, door een onverwacht gunstbewijs, haar eene hooge vlucht zag nemen, welke mij naar mijn op nieuw bezielde vaderland deed te rug keeren. —

o Graven! Hoe veel deugd bezit gij! Gij verschrikt de tijrannen; gij vergiftigt, door eenen geheimen affchrik, hunne godlooze genietingen; zij keeren hun gezicht van u af — want zij kunnen u niet omkoopen; terwijl de bloodaards ver van u den hoogmoed hunner paleisen overvoeren; — gij straft den machtigen onderdrukker; gij rooft het goud aan den geldafpersenden gierigaard; — gij wreekt den zwakken, dien hij beroofde; gij vergoedt de ontbeeringen der armen; terwijl gij de pracht des rijken

door

door zorgen vergiftigt; gij troost de ongelukkigen, daar gij hen eene laatste schuilplaats aanwijst; eindlijk, gij geeft aan de ziel dat juiste evenwicht van sterkte en gevoel, die de wijsheid en de kunst uitmaaken, om wel te leeven.

Door de beschouwing, dat men u alles moet terug geeven, vind de denkende mensch het beneden zich, ijdele grootheid en nutteloze rijkdommen op een te stapelen: hij houd zijn hart binnen de paalen der rechtvaardigheid; maar, vermids hij zijne loopbaan moet volbrengen, gebruikt hij de oogenblikken van zijn aanwezen, en geniet de goederen, die hem vergund worden. Aldus breidelt gij de toomlooze vlucht der begeerlijkheid! Gij bedaat de zwijmelende drift der genietingen, welke de zinnen be-roeren; gij doet de ziel van de moeilijke worsteling der hartstogten rusten; gij verheft haar boven de laage belangen, die de meenigte folteren; — dan, wanneer men zich op uwe hoogten verheft, en van daar het tooneel der volken en tijden beschouwt,

word

word de geest vatbaar voor grootſche aandoeningen, en bevat niet dan gegronde denkbeelden van deugd en waaren roem.

Ach! wanneer de droom des levens zal geëindigd zijn, waartoe zullen haare aandoeningen gediend hebben, indien zij geen ſpoor van nuttigheid nalaten?...

Ô Puinen! ik zal weder tot u terug keeren, om uwe leſen aan te hooren! Ik zal mij in de rust van uwe eenzaamheid plaatsen; en, aldaar van het treurig ſchouwſpel der hartſtogten verwijderd, zal ik de menſchen beminnen in hoop op de toekomst; ik zal mij met hun geluk bezig houden, en het mijne veſtigen, in de verzekering, dat ik het hunne daardoor verhaaſten zal.

D E
P U I N H O O P E N ;
O F ,
B E S C H O U W I N G
V A N D E
O M W E N T E L I N G E N
D E R
S T A A T E N .

E E R S T E H O O F D S T U K .

D E R E I S ,

In het elfde jaar der regeering van *Abdul-Hamid*, Keifer der Turken, Zoon van *Ahmed*, ten tijde wanneer de zwervende Tartaaren uit de *Krim* verjaagd werden; wanneer een Turkfche Vorst uit het bloed van *Gengiz-Khan* de onderdaan en wachter werd van eene Christen-Koningin (*),
reis-

(*) Te weten in het jaar 1784, toen verscheiden Turken hun Vaderland verlieten, ten gevolge van een gefchrift, waarin de Keizerin verklaarde, dat de *Krim* onder het gebied van *Rusland* behoort. . . toen liet een Turkfche Prins van het geflacht van *Gengiz-Kan* — het was *Chdhin-Guerai* — zich dragen en bedienen door de Koningen, welken hij overwon-

reisde ik in het *Ottomannische* Keizerrijk, en! wel door die Provinciën, welke certijds de koningrijken van *Egipten* en *Sijriën* uitmaakten.

Ik vestigde mijne aandacht op dat geen, wat het geluk der menschen in het gezellige leven betreft. — Ik bezogt de steden, en sloeg de zeden haarer inwooneren naauwkeurig gade; ik drong door tot in de palleisen, en lettete zorgvuldig op het gedrag der regenten; — ik zonderde mij af op het land, en sloeg een aandachtig oog op den staat der landbouwers; ik vond eindelijk overal niets, dan roof, verwoesting, tirannij, en ellende: mijn hart werd overkropt door droefheid en verontwaardiging.

Daaglijks vond ik niets dan verlaten velden, ontvolkte dorpen, en steden, die tot puinhoopen vervallen waren. Dikwerf ontmoette ik oude gedenkteekenen, overblijffelen van tempels, palleisen en vestingen, van waterleidingen en graven: — dit schouwspel bragt mijn geest tot de overdenking der oude tijden, en deed ernstige en diepe gedachten in mijn hart opkomen.

Ik kwam aan de stad *Hems*, op den oever van den *Orontes*. Ik naderde tot *Palmyra*, welk

nen had. — Deeze zelfde *Cháhin* verkogt naderhand zijn land voor een inkomen van 80,000 roebels, en nam eene Kapiteinsplaats aan, onder de lijfwachten van *Catharina* de II. Zederd dien tijd is hij weder naar de Turken teruggekeerd, — die hem, om zijn verraad, volgens hunne gewoonte, wurgden.

welk in de woestenij ligt, en besloot, deeze roemruchtige gedenktekenen zelf te bezichtigen. Ik zwierf geduurende drie dagen in deeze dorre woestenijen, en kwam aan eene vallei, die vervuld was met holen en begraafplaatsen. — Onverwacht, zag ik aan het einde van deeze vallei in de vlakke het treffendst schouwspel der puinhoopen: het was eene onnoemlijke meeningte van prachtige en afgebrokene colommen, die even zoo als de toegangen tot onze waranden, als in rijen verdeeld, in de beste evenredigheid geplaatst waren, in zulk een ver gezichtpunt, waarin zich het oog verliest. — Tusschen deeze colommen waren groote gebouwen, zommigen nog in hun geheel, anderen half ingestort. — Allerwegen was de aarde bestrooid met dergelijke overblijffelen; met kroonlijsten, met capiteelen, met het bovenste der muuren, met stijen, met gevallene brokken der pijlaaren; dit alles was van wit marmer kunstig uitgewerkt. — Na drie quartier uurs langs deeze bouwvalligheden gewandeld te hebben, ging ik in het binnenste van een uitgestrekt gebouw, het welk eertijds een tempel was geweest, aan de *Zon* toegeheilgd; ik nam mijn verblijf bij arme Arabische landlieden, die hunne hutten op het voorplein van den tempel gebouwd hadden; ik besloot geduurende eenige dagen bij hen te vertoeven, om naauwkeurig de schoonheden van zoo veele werken gade te slaan. Ieder dag beschouwde ik eenigen der gedenktekenen, die deeze vlakke bedekken. Op zekeren

avond was mijn geest in diepe gedachten verzonken: ik was voorgedaan tot aan de *valei der begraafplaatsen*. — Ik beklom de hoogte, welke haar omringt, en vanwaar het oog, te gelijk, de verzameling der afgebrokte puinhoopen, en de onafmeetbaarheid der woestenij beziet. — De zon was aan het ondergaan; een roodachtige streep tekende nog haar spoor aan den verren horizont, waar de bergen van *Sijriën* hunne kruinen verheffen; — de volle maan kwam op in het oosten, in eenen blaauwachtigen hemel, aan de effen stranden van den *Eufraat*; de lucht was zuiver, helder, en bedaard; de stervende glans van den dag maatigde de ijslijkheid der duisternis; de aanbreekende koelte der nacht temperde de hitte der verschroeiide aarde; de veehoeders hadden hunne kameelen reeds van daar gedreeven; het oog bespeurde geene de minste beweging meer, op de eentoonige en grijze vlakte; eene nitgestrekte stilte heerschte over de woestenij; — men hoorde alleen, bij lange tuschenpoozingen, het akelig gekras van eenige nachtvogels, en van eenige Hijeenen (*). Het duistere vermeerderde; en in de schemering kon mijn gezicht reeds niets meer onderscheiden, dan de witachtige schimmen der colommen en der

(*) Een dier, welk zeer naar den Vos gelijkt, doch dat minder listig is, en ook afschuwelijker uitziet: het aast op lijken, en zoekt zijn verblijf in de rotsen en spelonken.

der muuren... Deze eenzame plaats, de stille avondstond, dit eerbiedwekkende tooneel, bragten mijn' geest tot een godsdienstig nadenken en ontzag. — De beschouwing van eene eertijds groote, doch nu verwoeste Stad — het aandenken der voorgaande tijden, de vergelijking met derzelve tegenwoordigen toestand, alles verhief mijn hart tot grootfche gedachten. — Ik ging op den voet van een colom zitten; en daar, met mijn arm op de knie leunende, en mijn hoofd met de hand onderfteunende, dan eens mijn gezicht op de woestenij, dan eens op de puinhoopen vestigende, gaf ik mij over aan een diep gepeins.

... Deze koninkrijke ...
 ... de betrouwing van ...
 ... DE OVERDENKING, ...
 ... de vergelijking ...
 ... tegenwoordigen toestand ...
 ... het tot geestelike ...

Nu zeide ik tot mij zelf: — hier bloeide eertijds eene rijke Stad: — hier was de zetel van een machtig rijk: — ja deze zoo verlaten, zoo verwoeste plaats werd, eertijds, door een groot aantal levende wezens in haaren omtrek beziel; eene werkzaame meenigte bewoog zich, op deeze thans zoo eenzaame wegen, — Binnen deeze muuren, waar thans eene doodfche stilte heerscht, weergalmden aanhoudend het gedruis der werkende kunstenaaren en ambagtslieden, de vreugdejuichingen en de feesten: — deeze opeengestapelde afgebrokte marmers waren kunstig gebouwde palleifen; de omgevallen colommen versierden de majesteit der tempels; de ingestorte galereien tekenden de openbaare vergaderplaatsen. — Daar vloede eene groote meenigte volks te zamen, om de plichten van haaren godsdienst te vervullen, of met een teder belang voor haar onderhoud te zorgen: — ginds riep de schranderheid, uitvindster der genietingen, de rijkdommen van alle luchtstreeken; en men zag daar het purper van *Tyrus* verruilen voor het

kost-

kostbaare gaaren van *Sérica*, het zachte weeffel van *Kachemira* voor de prachtige tapijten van *Lydien*, den amber van het oosten voor de paerlen en wierook van *Arabien*, het goud van *Orphir* voor het tin van *Thule* (a).

En heden! Zie daar dan de overblijffelen van deeze machtige Stad, — een treurig geraamte!... Zie daar dan de overblijffelen van een uitgestrekt gebied, — een duister en ijdel aandenken!... op het gedruis der zamenvloeiende meenigte, welke zich onder deeze gaanderijen verdrong, is de eenzaamheid des doods gevolgd; de filte der graven heeft het gemurmel der openbaare plaatsen vervangen; de overvloed van een handel-

drij-

(a) *Het garen van Serica*; dit is de oorspronkelijke zijde van het bergachtig land, waar de *grootte rivier* eindigt; en het geen men gelooft, de eerste grond te zijn, waarop het Keizerrijk van *China* zich gevestigd heeft. De *weeffels van Kachemira*. De sluiërs, welken Ezechiël schijnt uitgeduid te hebben, onder den naam van *choux choux*. Dit land, waarnaar men zoo lang te vergeefsch gezocht heeft, is eene der twaalf landstreeken van *Arabien*; men vindt deszelfs overblijffelen in den *Ofor* in het land *Omar* op de Persische Golf, bij de *Sabéers*, rijk in goud, gelijk *Straba* zegt, dicht bij *Haula* of *Hevila*, alwaar men de vangst der paerlen deed. — Zie het 27ste hoofdstuk van Ezechiël, het welk eene zeer merkwaardige en uitgestrekte schilderij van den koophandel van *Afen* in dat tijdstip oplevert.

drijvende Stad heeft zich in eene schriklijke armoede veranderd. — De palleifen der Koningen zijn de schuilplaatsen der roofvogels geworden; de kudden weiden op de drempels der tempels; en de onreinste kruipende gedierten bewoonen de heiligdommen der goden... Ach! hoe is zoo veel glorie verdweenen?... Hoe heeft zich zoo veel arbeid kunnen vernietigen?... Aldus is het dan, dat de werken der menschen vergaan!... Zoo verdwijnen de Koningrijken en de Volken.

Levendig stelde zich de geschiedenis der verloopene eeuwen voor mijn geheugen; ik herinnerde mij de oude tijden, waarin twintig roemrijke Natiën in dit oord bestonden; ik schilderde mij den *Asijriër* op de stranden van den *Tiger*, den *Chaldeeuw* aan den *Euphraat*, den *Persiaan*, regeerende van den *Indus* tot aan de *Middellandsche Zee*. — Ik berekende de Koningrijken van *Damascus* en van *Idumea*, van *Jerusalem*, en van *Samariën*, de krijgshaftige Staaten der *Philistijnen*, de handeldrijvende Gemeenebesten van *Pheficiën*. — Dit *Sijriën*, zeide ik tot mij zelf, 't welk heden bijna ontvolkt is, telde toen honderd machtige steden. — Haare velden waren met dorpen, met vlekken, en gehuchten bedekt (b). —

Van

(b) Naar de uitrekening van *Josephus* en *Strabo*, had *Sijriën* tien millioenen inwooners, en de nog overgebleevene sporen van den landbouw en der wooningen bevestigen deeze rekening.

Van alle zijden zag men niets dan bebouwde velden, dan volkrijke wegen, dan opeengepakte woningen.... Ach! waar zijn deeze eeuwen van leven en overvloed gebleeven?... Waar zijn zoo veele blinkende pronkstukken van de scheppende hand der menschen?... Waar zijn de vestingen van *Ninive* — de muuren van *Babyloniën* — de palleisen van *Persepolis* — de tempels van *Balbek*, en van *Jerusalem*?... Waar zijn de vlooten van *Tyrus* — waar zijn de helingen van *Arad* — de timmerwerven van *Sidon* — de meenigte van scheepslieden, van lootsen, van kooplieden, van soldaaten?... Waar zijn de landbouwers en oogsten, de kudden, en de geheele schepping van levende wezens, waarop zich de aarde beroemde?... Helaas! ik ben deeze verwoeste oorden ginds en herwaards doorgetrokken! — ik bezogt de plaatsen, die weleer het schouwtooneel van zoo veel pracht waren; en vond niets, dan eene doodsche eenzaamheid. — Ik zogt de oude volken en hunne werken; en ik vond 'er slechts het spoor van — gelijk aan dat, 't welk de voet van den voorbijganger in het zand drukt. — Ingestort zijn de tempels — ter nedergeworpen zijn de palleisen — gestopt zijn de havens — verwoest zijn de steden, en de aarde, van bewooneren ontbloot, is slechts eene eenzame, verlatene en woeste begraafplaats... Groote God! vanwaar zulke noodlottige omwentelingen?... Door welke oorzaken is de bloei van alle deeze gewesten zoo zeer veranderd?...

Waarom zijn zoo veele Steden verwoest?....
 Waarom heeft deeze oude bevolking zich niet
 voortgeteeld, en vereeuwigd?

Aldus aan diep gepeins overgegeven, kwamen
 mij telkens nieuwe denkbeelden in de gedachten.
 Alles, vervolgde ik, doet mijn oordeel verdoo-
 len, en stort de ontroering en onzekerheid in
 mijn hart. — Toen deeze gewesten alles geno-
 ten, wat de glorie en het geluk der menschen
 uitmaakt, toen waren het ongeloovige volken,
 die dezelve bewoonden; het was de *Phenicier*,
 die aan *Molok* menschen opofferde, en binnen
 zijne muuren de rijkdommen van alle luchtfree-
 ken verzamelde; het was de *Chaldeeuw*, die
 zich voor een *slang* nederboog (*), die zich
 rijke steden onderwierp, de palleisen der Konin-
 gen, de tempels der Goden plunderde; — het
 was de *Persiaan*, die het vuur aanbad, die de
 schattingen van honderd Natien inoogfte; het wa-
 ren de Inwooners derzelfde stad, aanbidders der
 Zon en der Hemellichten, die zoo veele gedenk-
 tekenen van voorspoed en pracht oprichtten...
 Talrijke kudden, vruchtbaare landerijen, overvloedige
 oogsten, ja alles, wat het loon der gods-
 vrucht moest zijn, was in handen der afgoden-
 dienaaren — en nu, nu de geloovige en heilige
 volken deeze landen bezitten, ziet men niets,
 dan eenzaamheid en onvruchtbaarheid. De aarde
 brengt onder hunne gewijde handen niets, dan
 braam,

(*) De drank van *Bel*.

braam, en alssemstruiken voord: — de mensch zaait met angst — oogst niet, dan traanen en zorgen. — Het oorlog, de hongersnood, de pest, bestormen hem beurtelings.... En evenwel, zijn dit niet de kinderen der Propheeten? — De *Muselman*, de Christen, de Jood, zijn zij niet de uitverkorene volken des hemels, overladen met genade en wonderwerken? Waarom genieten dan deeze bevoorrechte geslachten niet meer dezelfde gunst? Waarom zijn deeze landen, die door het bloed der martelaaren geheiligd werden, van de oude weldaaden beroofd? — Waarom zijn deeze weldaaden als van die gronden verbannen, en zederd zoo veele eeuwen tot andere Natiën en andere landen overgebracht.... Op deeze woorden volgde mijn geest het beloop der wispeluurigheden, die beurtelings den scepter der waereld hadden overgebracht tot volken, zoo zeer verschillende in hunnen godsdienst en zeden, van die van het aloude *Afsien*, tot op de jongste volken van *Europa*. De naam van een land, daar ik geboren was, deed in mij het gevoel voor mijn vaderland ontwaaken; en aan dien kant mijne oogen tot hetzelfde wendende, bepaalde ik alleen mijne gedachten op den toestand, waarin ik hetzelfde verlaten had (*).

Ik herinnerde mij de zoo rijk bebouwde velden — de zoo prachtig aangelegde wegen der ste-

(*) In 1782, op het einde van den Amerikaanschen oorlog,

den — door een ontelbaar volk bewoond — de vlooten, op alle zeeën verspreid — de zeehavens, die alles van de Oost- tot aan de West-indiën cijnsbaar maakten; en met de werkzaamheid van haaren koophandel, met de uitgestrektheid van haare zeevaart, met den rijkdom van haare gedenktekenen, met de kunsten en schrandere uitvindingen van haare bewoners, vergeleek ik, wat *Egijpte* en *Sijriën* weleer soortgelijks konden bezeten hebben. — Ik vond een zoet vermaak, van den ouden verdweenen luister van *Afen* in het hedendaagsch *Europa* weder te vinden. — Maar weldra verflaauwde mijn betoverend denkbeeld door het laatste punt van vergelijking. — Ik overdacht, dat ook zoo weleer de werkzaamheid der woeste en ledige plaats, welke ik thans beschouwde, was geweest. — Wie weet, zeide ik tot mij zelf, of ook niet eens onze eigen gewesten verlaten zullen zijn?... Wie weet, of de boorden van de *Seine*, den *Teems* of de *Zuiderzee*, waar thans, in den dwaalstroom der genietingen, het hart en de oogen niet genoegzaam zijn voor de vermeenigvuldigde aandoeningen; — wie weet, of een reisiger, even als ik, zich niet op de zwijgende puinhoopen zal nederzetten, en in eenzaamheid, op den asch der volken, en het aandenken hunner voorige grootheid, zal weenen?... Op deze woorden werden mijne oogen vol tranen. Mijn hoofd met den slijp van mijn mantel bedekkende, gaf ik mij aan sombere gedachten over het lot der menschen en der za-

ken

ken over. — Wee den mensch! zeide ik in mijne droefheid; een blind noodlot speelt met zijn bestaan! — eene rampzalige noodzaaklijkheid bestuurt, bij toeval, het lot der stervelingen. — Maar neen — het is de vervulling van de onveranderlijke besluiten eener eeuwige rechtvaardigheid! — een onbegrijpelijk God oefent zijne onnaspeurlijke oordeelen uit! — Ongetwijfeld heeft hij over deeze gewesten een geheimen vloek uitgesproken, tot wraak der voorgaande geslachten; — hij heeft de tegenwoordige geslachten ook met zijne vervloeking gestraf — ô! wie zal de diepten der Godheid durven doorgronden!... (c)

Ik bleef onbeweeglijk, in eene diepe droefgeestigheid weggezonden.

(c) *Een blind noodlot*, dit was het oude ingewortelde vooroordeel der Oosterlingen. — Dit was aldus bepaald. — Zie hier hun antwoord op alles. Hieruit ontspruit eene ongevoeligheid en achteloosheid, die de grootste hinderpaalen zijn voor alle onderrichting en beschaaving.

DE SCHIMMEN

Eensflags hoorde ik een gedruisch, gelijk aan de beweging van een golvend kleed, of aan eenen langzaam tred, op de drooge en zidderende kruiden; ik werd ongerust, en ligtte mijn mantel even op; ik wendde mijne oogen heimlijk aan alle kanten; op eens zag ik, aan de linkerzijde, door het flauwe en sombere licht der maan, tusfchen de colommen en puinhoopen van eenen nabijzijnde tempel, een witachtig verschijnsel, dat in een groot en langsleepend lijwaad was gewenteld, gelijk men de schimmen afbeeldt, die uit de graven komen. — Ik zidderde, en terwijl ik in mijne ontroering aarfelde, of ik zou vluchten of blijven, om te zien, wat dit verschijnsel mogt zijn, deden de ernstige toonen van eene holle stem mij deeze aanspraak hooren.

„ Tot hoe lang zal de mensch den Hemel
 „ door onrechtvaardige klachten vermoeyen? Zul-
 „ len zijne oogen dan altijd voor het licht ge-
 „ sloten, en zijn hart altijd onvatbaar zijn
 „ voor de inspraak der waarheid en der reden?

„ Dee-

„ Deze lichtende waarheid bied zich overal
 „ aan; en hij ziet dezelve niet! — De stem der
 „ reden treft zijn oor; en hij hoortze niet! —
 „ Onrechtvaardig mensch! indieh gij een oogen-
 „ blik de beguicheling kunt doen ophouden, die
 „ uwe zinnen betovert; indien uw hart vatbaar
 „ is, om de taal der reden te begrijpen, raad-
 „ pleeg dan deeze puinhoopen! — lees de lessen,
 „ welken zij u geven!... en gij, gij, getuigen van
 „ twintig verschillende eeuwen, — heilige tempels!
 „ — eerbiedwekkende graven! — gij weleer zoo
 „ prachtige muuren, verschijnt in de oorzaak der
 „ *Natuur zelve!* — koom, voor de rechtbank van
 „ een gezond oordeel, tegen eene onrechtvaardi-
 „ ge beschuldiging getuigen! koom de uitroepin-
 „ gen van eene bedrieglijke wijsheid of van ee-
 „ ne geveinsde godsvrucht verbaazen — wreek
 „ de aarde en de hemelen tegen den mensch,
 „ die hen lastert!...”

„ Wat is dit *blinde noodlot*, welk zonder *regel*,
 „ en zonder *wetten*, met het lot der stervelin-
 „ gen *speelt*? dat de uitkomst der daaden verwacht,
 „ het zij dezelve uit voorzichtigheid of uit dwaas-
 „ heid voordsprooten? — Waarin bestaan die *ver-
 vloekingen* des Hemels over deeze gewesten? —
 „ Waar is die vervloeking des Allerhoogsten, wel-
 „ ke de woeste eenzaamheid van deeze velden ver-
 „ eeuwigt? Zegt het, gij gedenktekenen der voor-
 „ ledene tijden! Hebben de hemelen hunne wetten,
 „ en de aarde haaren loop veranderd? — Heeft
 „ de zon haar brandenden gloed in den wijden
 „ om-

ómtrek uitgedoofd? — Verheffen de zeeën niet
 meer de wolken? — Blijven de regens en de
 daauw in de lucht vastgehecht? — besproeijen en
 verfrischen zij niet meer de velden en gewas-
 sen? — Houden de bergen hunne bronnen in? —
 Zijn de beeken uitgedroogd? — Zijn de planten
 van zaad en vruchten beroofd? — Andwoord,
 leugenachtig en boos geflacht! heeft God deeze
 eerste vastgestelde en onveranderlijke orde, welke
 hij der Natuure zelve voorschreef, beroerd? —
 Heeft de Hemel de aarde miskend, en heeft de
 aarde haaren béwooneren de goederen ontzegd,
 welken zij haar certijds vergunde? — Indien niets
 in de schepping veranderd is, indien dezelfde
 middelen, die bestonden, nog bestaan, wat is
 dan de oorzaak, waarom de tegenwoordige ge-
 slachten niet zijn, het geen de voorledene wa-
 ren? — Ach! het is valschelijk, dat gij het
 noodlot en de Godheid beschuldigt! het is ten
 onrechte, dat gij aan God de oorzaak van uwe
 rampen wijt! Zeg, boos en geveinsd geflacht!
 zo de plaatsen verwoest, zo machtige steden
 verlaten, en tot eenzaamheid zijn gebragt, is
 het God, die haaren ondergang veroorzaakt
 heeft? — Is het zijne hand, die de muren
 heeft omvergeworpen, de tempels heeft onder-
 graven om ze te vernielen, de pijlaaren heeft
 doen instorten? — of is het de hand der men-
 schen? — Is het de arm van God, die het
 staal in de steden, en het vuur in de velden
 gebragt heeft; die het volk gedood, de oogsten
 ver-

verbrand, de boomen uitgeroeid, de veldgewasfen vertreden heeft? — Of is het de arm der menschen?.... Wanneer na de verwoesting der oogsten, de hongersnood zich heeft doen gevoelen; is het de wraak van God, die ze veroorzaakt heeft? of de dwaaze woede der menschen? — Als in den hongersnood het volk zich met onrein voedsel geneerde, en de pest daarop volgde; is het de gramschap van God, die ze gezonden heeft, of de onvoorzichtigheid en vernielzucht der menschen? — Toen het oorlog, de hongersnood en de pest, de inwóoners afgemaaid hebben, en de aarde verwoest, eenzaam en verlaten bleef, is het God, die dezelve ontvolkt heeft? — Is het zijne hebzucht, die den landman plunderde, de velden, die vruchten voordragten, verwoestte, en de landen vernielde? of is het de hebzucht der genen, die regeerden? — Is het zijn hoogmoed, die bloedige en menschen-moordende oorlogen doet ontstaan, of de hoogmoed der Koningén, en die van hunne Ministers?.... Is het de baatzucht van zijne besluiten, die den welstand en het geluk der huisgezinnen omstoot, of de baatzucht van de uitleggers en uitvoerers der wetten? — Zijn het, eindelijk, zijne hartstochten, die, onder duisende gedaanten, enkele personen en volken folteren, of zijn het de hartstochten der menschen? — En bijaldien zij, in den angst van hun lijden, geene redding noch uitkomst meer zien, is het alsdan de onkunde van God, of hunne onkunde, waaraan men dit wijten moet?

Houdt dan, op, ó stervelingen! het noodlot van uwe rampen te beschuldigen, of dit aan de oordeelen der Godlijke wraak te wijten! — Is God goed, zal hij dan de oorzaak van uw folterend lijden zijn? Is Hij rechtvaardig, zal hij dan de medeplichtige van uwe euveldaaden zijn? — Neen, neen, de wispeluurigheid, waarover de mensch zich beklaagt, is niet die van het noodlot! — de duisterheid, waarin zijne reden zich verdooft, is niet de onkunde van God! — de oorzaak van zijne ellende is niet in den hemel; zij is bij hem op de aarde: — zij is niet in den boezem der Godheid verborgen; zij woont in den mensch zelf; hij draagt die in zijn hart.

Gij murmureert en zegt: hoe! de ongeloovige volken hebben de weldaaden des hemels en der aarde genoten? — Hoe! zijn dan de heilige geslachten minder gelukkig, dan de ongodsdienstige volken? — ó Mensch! die u door beguicheling laat verblinden: waar is dan toch de tegenstrijdigheid, welke u ergert? Waar is het raadfel, dat gij in de Godlijke rechtvaardigheid meent te vinden? — Ik geef u zelf de weegschaal der gunsten en der rampen, der oorzaken en der uitwerkselen, over. — Zeg, toen deeze ongeloovige volken de wetten des hemels en der aarde naauwkeurig gade sloegen; wanneer zij hunnen verstandigen arbeid naar de orde der jaargetijden en den loop der hemellichten regelden, moest God toen, om hunne voorzichtigheid te bedriegen, het evenwicht der waereld doen wankelen? — Wanneer hunne handen de velden met zorg bebouw-

bouwden; wanneer zij die door hun zweet besproeiden, moest Hij toen de regens en de vruchtbaare dauw afwenden, en op dezelve niets, dan doornen, doen groeijen? — Wanneer zij, om deeze dorre luchtstreek vruchtbaar te maaken, door hunne schrandere uitvinding, waterleidingen maakten, kanaalen graafden, en midden door de woestenijen verafgelegen wateren herwaards leidden, moest Hij toen de bronnen der bergen uitdroogen? — Moest Hij de oogsten uitroeijen, welken de kunst deed rijpen, de velden, die door den vrede bevolkt werden, verwoesten, de steden omkeeren, welken de arbeidzaamheid deed bloeijen; — in één woord, eindelijk, de door de wijsheid der menschen vastgestelde orde verstooren? — En waarin bestaat het ongeloof der volken, die rijken door hunne voorzichtigheid grondden, dezelve door hunnen moed verdedigden, — door de rechtvaardigheid bevestigden, — machtige steden opbouwden, diepe zeehavens groeven, verderflijke moerasfen opdroogden, de zeeën met schepen, de aarde met bewooners dekten, en, even gelijk de scheppende geest, de beweging en het leven op de waereld bragten? — Indien dit ongodsdienstigheid is; waarin bestaat dan het *waare geloof*? Bestaat de heiligheid in het verwoesten? — De God, die de lucht met vogelen, de aarde met dieren, de zeeën met vischen bevolkt; de God, die de geheele natuur bezielt, is die dan een God van puinhoopen en graven? — Vraagt Hij de verwoesting als eene hulde, en de brandstichting als eene offerande? —

Wil Hij, dat men hem het gekerin en zugtend gefchrei als eenen lofzang toewijde? — Begeert Hij menschen-moorders tot aanbidders, en eene eenzaame, verlaten, verwoeste waereld tot zijn tempel? — Ziet hier, evenwel, heilige en geloovige geflachten, dit zijn uwe werken!... Ziet daar de *uitwerkselen* van uwe *godsvrucht*. — Gij hebt de volken vermoord — de fteden verbrand — de veldgewasfen vertreden — de aarde tot eene verlaten, eenzaame woesteniĳ gemaakt: — Gij vraagt het loon van uwe werken! God zal zekerlijk voor u wonderwerken moeten verrichten! Hij zal den landman moeten opwekken, dien gij vermoordt — de muuren moeten oprichten, welken gij om verre werpt: — Hij zal de oogsten op nieuw moeten voordbrengen, welken gij verwoest, de wateren moeten verzamelen, welken gij verspreidt — eindelijk, alle de wetten des hemels en der aarde verstooren, verwarren, en tegenwerken — deeze door God zelf vastgestelde wetten, ten bewijze van zijne majesteit en grootheid; die eeuwige wetten, welke gevestigd zijn, eer de burgerlijke wetboeken, eer de propheten aanwezig waren; die onveranderlijke wetten, welke niet gekrenkt kunnen worden door de hartstochten, noch door de onkunde der menschen: — maar de *hartstochten*, die deeze wetten miskennen, de *onwetendheid*, welke de oorzaaken niet gadeslaat, en de uitwerkselen niet voorziet, hebben in de dwaasheid van hun hart gezegd: — „ Alles „ komt bij toeval; een blind noodlot stort het „ goede en het kwaade op de aarde, zonder „ dat

„ dat de voorzichtigheid, of de wijsheid, zich
„ hiervoor immer kan behoeden:” — of wel,
eenen geveinsden toon aannemende, hebben
zij gezegd: „ Alles komt van God; Hij
„ vindt vermaak, om de wijsheid te bedriegen,
„ de reden te verwarren....” En de domheid
heeft zich zelve, toen, over deeze list toege-
juicht. „ Aldus, heeft zij gezegd, zal ik mij
„ gelijkstellen aan de wijsheid, die mij hoont; ik
„ zal de voorzichtigheid, die mij vermoeit en
„ verveelt, onnodig maaken.” — De gouddorst
heeft 'er bijgevoegd: — „ Aldus, zal ik den
„ zwakken onderdrukken; ik zal hem de vruch-
„ ten van zijnen arbeid ontrooven, en ik zal
„ zeggen: — *het is God, die het alzoo besloten,*
„ *het is het noodlot, dat het alzoo gewild heeft.*” —
Maar ik, ik zweer bij de wetten des hemels en
der aarde, als ook bij de wetten van het men-
schelijk hart: de huichelaar zal omkoomen in
zijn bedrog — de onrechtvaardige in zijne roof-
zucht; de zon zal eer haaren loop veranderen, eer
de dwaasheid den voorrang zal hebben boven
de wijsheid en kundigheid; eer de verblindheid
hooger zal geschat worden, dan de voorzichtig-
heid, en de zoo kiefche en tedere kunst, om
den mensch de waare genietingen te doen smaa-
ken, als ook, om op onwrikbaare gronden zijne
gelukzaligheid te vestigen.

VIERDE HOOFDSTUK.

VERKLAARING.

Aldus sprak het Verschijnsel. — Ik was verbaasd over deeze redenen; — ik gevoelde mijn hart ontroerd door verschillende gedachten, — en bleef lang spraakloos: — eindelijk verftoutte ik mij en zeide: „ô Beschermgod der graven en „puinhoopen! uw bijzijn en uwe gestrengheid „hebben mijne zinnen ontroerd; maar de juist- „heid uwer redenen boezemt weder het ver- „trouwen in mijne ziel. — Vergeef mijne on- „wetendheid! Helaas! is de mensch zoo ver- „blind! Zal dan het geen zijn lijden veroor- „zaakt, ook nog zijne misdaad zijn? — Ik heb „de stem der reden miskend; maar, nu ik haar „ken, verwerp ik haar niet. — Ach! indien gij „in mijn hart leest, zoo weet gij, hoe het naar „de waarheid verlangt; gij weet, dat ik haar „met drift zoek.... En om haar optespooren, „heb ik mij naar deeze afgezonderde plaats be- „geven: — helaas! ik heb de waereld omge- „doold; ik heb de velden en de steden be- „zocht, en, daar ik overal niets vond, dan el- „lende en verwoesting, heeft het gevoel der „rampen, die mijne medestervelingen folteren, „mijne ziel geheel en al bedroefd.” Ik zeide al
zug-

zugtende: — „Ach! is de mensch dan alleen
 „ tot angst en foltering geschapen?“... Ik over-
 woog zijn lijden, om te ontdekken, of 'er
 geene geneesmiddelen voor waren, en zeide:
 „ ik zal mij van de bedorvene maatschappijen
 „ afscheiden; ik zal mij verwijderen van de pal-
 „ leisen, alwaar de ziel zich ontadelt door wal-
 „ ging, en van de hutten, alwaar zij zich door
 „ de dringende armoede verlaagt: — ik zal in
 „ de eenzaamheid tuschen de puinhoopen gaan
 „ leeven; ik zal de oude gedenkteekenen over de
 „ wijsheid der voorledene tijden ondervragen;
 „ ik zal uit het hart der graven den geest oproe-
 „ pen, die eertijds, in *Asien*, den luister der
 „ rijken en de glorie der volken vestigde: — Ik
 „ zal aan den asch van de instellers der wetten
 „ vragen: *door welke drijfveeren de Koningrijken*
 „ *zich verheffen en daalen — uit welke oorzaken*
 „ *de voorspoed en de onheilen der volken geboren*
 „ *worden; — en eindelijk, op welke grondregelen*
 „ *de vrede der maatschappijen, en het geluk der*
 „ *menschen, zich moeten vestigen?*”

Ik zweeg, en wachtte met nedergeflagen oogen
 het antwoord van den Beschermgod. — Hij sprak:
 „ Vrede en geluk daalen op hem, die de recht-
 vaardigheid beoefent! ó Jongeling! daar uw hart
 ter goeder trouw de waarheid zoekt; daar gij
 haar herkend hebt; — daar uwe oogen door den
 fluier der vooroordeelen, die haar bedekt, zijn
 doorgedrongen, zal uwe bede niet vruchtloos zijn:
 — Gij roept de waarheid; ik zal haar voor u
 blootleggen, — ik zal u de wijsheid leeren, welke

gij inroept; — ik zal u de wijsheid der graven, de wetenschap der eeuwen openbaaren...” Hij naderde mij toen — legde zijn hand op mijn hoofd, en zeide: — „Verhef u, ó Sterveling! en maak uwe zintuigen los van het stof, waarop gij kruipt!...”

Eenslags werd ik met een hemelsch vuur door-drongen, en het schein mij toe, als of de banden, die ons hier omlaag kluisteren, werden losgerukt; ja, even gelijk eene ligte damp, gevoelde ik mij door de vlucht van den beschermgeest in de bovenste luchtgewesten overgevoerd; ik liet van daar mijne oogen op de aarde nederdaalen; ik zag een nieuw tooneel! — Onder mijne voeten zweefde in den ruimen omtrek een waereldbol, gelijk aan dien der maan, doch kleener en duisterer: ik beschouwde hem slechts aan den eenen kant; en deeze kant had het aanzien van een plat rond, dat met vlekken bezaaid was, zommigen wit en nevelachtig, anderen bruin, groen of grijsachtig. — Terwijl ik staarde om te onderscheiden, wat deeze vlekken waren, sprak de Beschermgeest: „Gij, sterveling, die de waarheid zoekt, erkent gij dit schouwspel?” — Ik antwoordde: „ó Beschermgeest! indien ik aan gene zijde de maan niet zag, zou ik denken, dat zij dit ware; want zij gelijkt naar deeze planeet, wanneer men haar, door eene eclips beschaduwd, met de telescoop waarneemt: ik zou zeggen, dat die onderscheiden vlekken — zeeën en vaste landen waren.”

„Ja, antwoordde hij, dit zijn de zeeën en vaste landen in hetzelfde halfrond van den aardbol, dien gij bewoont.....”

„Hoe!

„Hoe! riep ik uit, is dit de aarde, waarop
„de menschen leven!...”

„Ja, hernam hij: — die bruine omtrek, die onregelmatig een groot gedeelte van dit platachtig rond bedekt, en aan de meeste kanten insluit, dit is het geen gij den grooten *Oceaan* noemt — die van de Zuider-pool tot aan de Middellijn doorloopt, en den grooten inham van de *Oostindien* en van *Afrika* uitmaakt, welke zich verder uitstrekt tot aan het Oosten, door de *Maleische* eilanden tot aan de grensen van *Tartarijen*, terwijl hij in het Westen de inhammen van *Afrika* en *Europa* omflingert tot aan de Noordzijde van *Asien*. Het Schier-eiland, dat onder uwe voeten is, en eene vierkante gedaante heeft, is de dorre landstreek der *Arabieren*. — De groote inham aan de linkerzijde, die in het midden bloot, en slechts aan de boorden eenigzins groen schijnt, is de verbrande aarde, waarop de *Zwarten* (*) wonen. — In het Noorden aan genen kant van deeze onregelmaatige en lange smalle zee (**), zijn de rijke landerijen en bebouwde velden van *Europa*. — Aan de rechterzijde van de *Caspische* zee, ziet gij de open en sneeuwachtige vlakten van *Tartarijen*. — En het geen daar vóór ons ligt, die witachtige uitgestrektheid, is de groote en naare woestenijs van *Cobi*, welke *China* als
van

(*) *Afrika*.

(**) *De Middellandsche Zee*.

van de waereld afscheidt. — Gij ziet dit Keizerrijk, in de zandachtige landstreeken, die zich, onder eene platgebogen schuimte, op eenen verren afstand verliezen. — Aan die oevers ziet gij de afgespoelde en afgescheurde punten; dezen zijn de eilanden en de schier-eilanden der *Maleische* volken, droevige bezitters der welriekende kruiden en reukwerken. — De driehoek, welke in de verte in zee schiet, is het al te zeer beroemd eiland der *Oostindien* (d). — Gij ziet den slingerende vloed van den *Ganges* — de hobbelige bergen van *Tibet* — de gelukkige valei van *Kachemira*, de zout-woestijnen van *Persien*, de boorden van den *Euphraat*, en van den *Tiger*, de ingesloten boorden van den *Jordaan*, en de kanaalen van den eenzaam vlietende *Nijl*.”

„ ó Beschermgeest! viel ik hem in de rede,
 „ het gezicht van een sterveling kan op zulk
 „ een' verren afstand de voorwerpen niet on-
 „ derscheiden.....” Hij raakte mij met den
 vinger aan 't gezicht: — terstond werden mijne
 oogen scherper, dan die van den arend, en nog-
 thands schenen mij de vloedden even als lin-
 ten, die slangachtig gebogen waren — de ber-
 gen,

(d) Welk wezenlijk nut brengt de Koophandel van het Oosten aan het geheele lichaam van het menschdom? En hoe veel kwaads heeft de bijgeloovigheid van deeze luchtstreek niet aan het algemeene bijgeloof toegevoegd?

gen, als hobbelachtige akkervorens — de steden slechts sierlijke afdeelingen, gelijk aan de vierkanten van een schaakbord.

De Beschermgod ontleedde mij de voorwerpen, als met den vinger. — De hoogten, zeide hij, welken gij in die nauwe vlakke ziet, die door den *Nijl* besproeid wordt, zijn de overblijffelen der prachtige steden, waarop zich het oude Koningrijk van *Ethiopiën* beroemde (e). Zie hier de overblijffelen van haare hoofdstad — *Thebe*, dat honderd *palleisen* had (f) — zij is de oudste der ste-

(e) In de *Encyclopedie* is eene *Geslachtlijst der twaalf voorgaande eeuwen*, voor dat *XERXES* door *Griekenland* trok, waarin ik meen bewezen te hebben, dat *Opper-Egipte* weleer een Koningrijk op zich zelve was, bij de Hebreuwen bekend onder den naam van *Kous*, en waarop in 't bijzonder de naam van *Ethiopiën* toepasselijk is. — Dit Koningrijk bestond op zich zelf tot den tijd van *PSAMMITICHUS*; en het was toen eerst, dat het, zich vereenigende met *Neder-Egipte*, den naam van *Ethiopiën* verloor, welke aan de volken van *Nubiën*, en aan alle de *Zwarten*, bijbleef, als ook aan de bewooners van haare hoofdstad *Thebe*.

(f) De onderstelling van een' Stad met honderd poorten in den zin, waarin men dit doorgaands verstaat, is zoo belachlijk, dat het te verwonderen is, dat men niet zinds lang het dubbelzinnige van deze uitdrukking gevoelde.

Van alle tijden herwaards, was het gebruik der

fteden, en het gedenkteeken van een wispeltuurig noodlot. — Daar was het, dat een volk (dat nu vergeten is), toen alle andere volken nog woest waren, de eerfte gronden der Kunften en We-

Oosterlingen, de palleifen en huifen der Grooten poorten te noemen; de reden hiervan was, dat de grootfte pragt deezer gebouwen bestond in eene enkele poort, die haaren ingang van de ftraat nam, waaraan het voorplein was, agter hetwelk de gebouwen zich vertoonden: — het was onder den ingang van deeze poorten, dat men gesprekken hield met de voorbijgangers, en hun eene zoort van toegang en gastvrijheid verleende. — *Homerus* was voorzeker niet onkundig van dit alles; maar de Dichters maaken geene ophelderingen, en de lezers houden veel van het wonderbaare.

Deeze stad *Thebe*, heden *Loufer* genoemd, is niet meer, dan een gering dorpje. — Men vind daar echter nog verwonderenswaardige spooen van haaren alouden luister en pragt; — men vind de ontleding hiervan in de platen van *Norden*, in het werk van *Pococke*, en in de reisbeschrijving van *J. Bruce*. Die gedenkteeken en maaken ons geloofbaar al het geen *Homerus* ons van haare pragt, en bij gevolg ook van haare staatkundige macht, en van haaren uitgebreiden koophandel zegt. Haare ligging was gunstig tot dit dubbele oogmerk; want zij werd aan den eenen kant besproeid door den *Nijl*, die alles vruchtbaar maakt, en reeds vroeg eene talrijke volkplanting bevorderde. Aan den anderen kant, daar de Roode Zee doorliep tot *Arabien* en aan de *Oostindien*, en de *Nijl* stroomde tot *Abijsiniën* en de Middelland-

Wetenschappen ontdekte. — Daar was het, dat dit volk woonde, 't welk nu in de maatschappij veracht wordt, omdat zij kroes van hair zijn, en een zwart vel hebben: — en echter waren zij het, die,
door

landsche Zee, sproten daaruit van zelfs voor *Thebe* natuurlijke onderhandelingen met de rijkste volken der waereld voord; en deeze betrekkingen gaven haar des te meer werkzaamheid, naardien *Neder-Egijpte*, zeer moerasig zijnde, naauwlijks bewoond kon worden. Het werd echter bewoonbaar, toen *Sefostris* het door grachten en dijken liet verhoogen; ook toen werd het bevolkt, en 'er ontstonden oorlogen, die schandelijk voor *Thebe* waren. — De Koophandel kreeg toen eene andere wending; de schepen voeren tot aan het uiterste der Roode Zee, tot aan de gracht, die *Sefostris* had laten graven; de overvloed en werkzaamheid werden toen naar *Memphis* gevoerd. *Diodorus* toont dit duidelijk aan, als hij zegt, (naar de vertaaling van *Terrasson*) in het eerste boek het 2de hoofdstuk: Dat zederd *Memphis* bebouwd, en een gezond en aangenaam verblijf geworden was, de Koningen *Thebe* verlieten, om aldaar hun verblijf te nemen. Waaruit volgde, dat *Thebe* daaglijks verminderde, terwijl *Memphis* daaglijks grooter werd, tot dat *Alexander* de stad *Alexandriën* op den oever der zee bouwde, en *Memphis* op haar beurt deed daalen. De geschiedkunde toont ons dus aan, dat de voorspoed en de macht der oude volken trapswijze van den *Nijl* is afgeklommen, het geen geschiedkundig en natuurkundig bewijst, dat *Thebe* de oudste der steden is. De getuigenissen der andere Schrijvers bevestigen dit.

door het gadeslaan van de wetten der Natuur, de burgerlijke en godsdienstige gevoelens grondden, welken nog alom met goedkeuring heerschen. — De grijze punten, welken gij laager ziet, zijn de spitse zuilen,

„ De *Thebaanen*,” zegt *Diodorus*, in zijn eerste boek, 2de hoofdstuk, „ beschouwen zich als het oudste „ volk der waereld; zij zeggen, dat de *wijsbegeerte*, „ en de *sterrekunde*, bij hen haaren oorsprong na- „ men. — Men kan niet ontkennen, dat hunne ligging „ zeer geschikt is tot de waarneming der sterren: zij „ hadden ook eene juister verdeeling van de maanden „ en jaaren, dan de andere volken, enz.”

Het geen *Diodorus* uitdruklijk van de *Thebaanen* zegt, herhaalt hij met alle Schrijvers van de *Ethiopiërs*; en de gelijkheid, waarvan ik sprak, wordt hier op nieuw weder bevestigd. „ De *Ethiopiërs*, zegt „ hij, in zijn 3de boek, houden zich voor het oudste „ van alle volken, en het is ook waarfchijnlijk, daar „ zij het naaste aan de Zon grenzen, dat haare verwar- „ mende stralen hen eerder tot rijpheid heeft doen „ koomen, dan andere volken; zij zeggen ook, dat „ zij de uitvinders van den dienst der Goden, der „ feesten, der plechtige vergaderingen, der offeranden, „ en van alle godsdienstige oefeningen zijn. Zij ver- „ zekeren, dat de *Egiptenaars* eene van hunne „ volkplantingen zijn; dat de *Delta* eerst door water „ overstroomd, en dat het alleen vast land is ge- „ worden door de brokken, welken de *Nijl* van hun „ land afscheurde. — Zij hebben twee zoorten van „ letters, even als de *Egiptenaars*, de zinnenbeeldigen, „ en de letters van het *alphabeth*; maar bij de *Egiptenaars* zijn het de Priesters alleen, die de zinnen- „ beel-

len, welker gevaarte u verschrikte. Aan gene zijde van het strand, dat door de zee, als ook door eenen digten rei van bergen, omringd wordt, was het verblijf van de *Phoeniciërs*; — daar wa-

ren

„beeldigen verstaan; zij planten van vader tot zoon
„die kennis voort, terwijl beiden deeze letters bij
„de *Ethiopiërs* gemeenzaam bekend zijn.”

„De *Ethiopiërs*, zegt *Lucianus* bladz. 985, hebben
„het eerst de sterrekunde uitgevonden, en aan de ster-
„ren de naamen gegeven, die zij dachten dat haar toe-
„behoorden; het waren allen naamen, die hunne bedoe-
„lingen hadden; van daar werd die kunst, die toen
„nog onvolmaakt was, tot de *Egiptenaars*, hunne
„nabuuren, overgebracht.”

Ik zou hier nog verscheide aanhaalingen kunnen bijvoegen. Hieruit blijkt, dat men de gegrondste redenen heeft om vaststellen, dat het land, welk het naast gelegen is aan de zonnekeering, de wieg van alle wetenschappen is geweest. Dit was dus bij een *Neger*-volk; want het is even zeker, dat de ouden door de *Ethiopiërs* eigenlijk die menschen verstaan hebben, die kroes hair, een zwart vel, en dikke lippen hadden; het geen mij doet gelooven, dat de bewoners van *Neder-Egipte* een vreemd geslacht waren, dat uit *Sijrien* en *Arabien* kwam; eene mengeling van verscheiden benden Wilden, die eerst vischERS en veehoedERS waren, en dat zij langzaamhand eene natie werden, — die, door haare verschillende geaardheid en oorsprong, vijanden van de *Thebaanen* waren, die hen zeker als een woest volk verachteden.

Ik heb die gedachte reeds gebillikt in mijne *Reis*
door

ren de magtige steden *Tijrus*, *Sidon*, *Ascalon*, *Gaza*, en *Berijtus*. — Dat stroomende water, dat zich uit het gezicht verliest, is de vloed van den *Jordaan*, en die hobbelige bergen waren weleer het tooneel der gebeurtenissen, die door de geheele waereld zijn verspreid geworden. — Zie hier de woestijn van *Horeb*, en den berg *Sinaï*, alwaar door middelen, die het dagelijksch verstand onbekend zijn, een diependenkend en stoutmoedig sterveling instellingen grondde, welke invloed hadden op het geheele mensdóm. — Op het schraale platachtige rond, dat aan het uiterste gedeelte is, ziet gij geene spooen van luister meer. — En evenwel, hier was, weleer, de stapel der rijkdommen; — hier waren de havens van

Idu-

door Sijrien, en ik heb beweerd, dat die afkeer waarschijnlijk daaruit ontspruit, dat de *Thebaanen* eene gelijkheid van het gelaat des *Negers* met dat van den *Sphinx* vinden. Zederd ben ik overtuigd, dat de oude zinnenbeelden der *Thebaanen* deezen zelfden karaktertrek hadden; en *J. Bruce* bevestigt dit door eene meenigte gelijkvormige gebeurtenissen; maar die reiziger, van wien ik te *Cairo* had hooren spreken, heeft zijne stellingen zoodanig aan die gebeurtenissen verbonden, dat men omzichtig omtrend zijne verhaalen moet te werk gaan. —

Het is zonderling, dat, daar *Afrika* zoo dicht bij ons ligt, het echter het onbekendste land is. De *Engelschen* doen thands hieromtrend poogingen, die door hunnen goeden uitslag onze naarvolging verdienen.

Idumea (g), waaruit de Phoenicifche en de Joodfche vlooten, langs het fchier-eiland *Arabien*, in de Perfifche Golf voeren, om aldaar de paarlen van *Hevila*, het goud van *Saba* en van *Ophir*

(g) *Ailah* en *Atfom-gaber*. Van de eerstgenoemde Stad zijn nog afgebroke puinen te vinden aan den mond der Roode Zee, op den weg der Pelgrimmén naar *Mekka*. Van *Atfom* vind men geene meerder fpooren, dan van *Colzoum*, en van *Fáran*: — dit was echter de haven, waarin de vlooten van *Salomo* lagen. De fchepen van dien Vorst, door de *Tijriers* bemand, zeilden om *Arabien* heenen naar *Ophir*, in de Perfifche Golf, alwaar zij zich voegden bij de vlooten van *Indiën* en van *Ceylon*; wier geheele bemanning beftond uit *Phoeniciers*; gelijk de ftuurlieden en de timmerlieden, die de *Joden* hier toe bezigden, dit bewijzen: zelfs de naamen der eilanden *Tijrus* en *Aradus*, heden *Barhain* genaamd, bevestigen dit. De vaart op die Zeeën gefchiedde op tweederlei wijze: eensdeels op *Jonken*, gemaakt van riet, met vellen overtrokken en met teer beftreeken, welke de Roode Zee niet mogten verlaaten, noch zich van de Kust verwijderen; anderdeels met overdekte vaartuigen, die de grootte van onze fchuiten hadden; deeze gingen het kanaal door, en waren beftand tegen de golven van den Oceaan. Het hout, waarvan deeze fchepen gebouwd werden, moest heel van de bergen van *Libanon* en van *Sicilien*; alwaar het beter en overvloediger is, aangevoerd worden. Dit hout werd met vlotten over de Zee van *Tarfus* tot in *Phoeniciën* gebragt; dit is de oorzaak, dat men dit de Tartifche

phir te verkrijgen. — Ja, aldaar, op de kust van *Oman* en *Bahrain*, was de zetel diens koop-handels van weelde, die, door zijne bewegingen en omwentelingen, het noodlot der oude volken be-

schepen noemde, het geen aanleiding gaf tot de dwaaze gedachten, dat zij naar *Tartese*, in *Spanje*, langs *Africa* voeren. — Van *Phoeniciën* werden zij op *Kameelen* gebragt tot aan de *Roode Zee*, gelijk dit nog geschied, omdat de kusten van die Zee in het geheel geen hout opleveren, ja zelfs geen brandhout. De schepen, aldaar gebouwd, deden een reis van een geheel jaar; dat wil zeggen, zij vertrokken het eene jaar, bleeven het volgende, en keerden eerst in het derde jaar terug, doordien zij slechts van land tot land voeren, gelijk zulks nog heden ten dage geschied, omdat de pasfaatwinden hen tegenhielden, en dat, volgens de uitrekening van *Plinius* en *Strabo*, de oude stuurlieden niet meer dan 1200 mijlen in drie jaaren afleiden — Zodanig een koophandel werd zeer kostbaar, vooral door de noodzaaklijkheid van alle de levensmiddelen, ja zelfs het water, te moeten aanvoeren; hierom was het, dat *Salomo* zich meester maakte van *Palmijra*, dat toen reeds bewoond, en de stapel was der Kooplieden, die langs den *Euphraat* trokken. Door het bezit van deeze plaats was die Vorst veel nader aan het land, daar men de paarden en het goud haalde: — deeze beurtwisseling van den weg langs de *Roode Zee*, of den *Euphraat*, was voor de Ouden, het geen voor ons die van *Egijpte* en de *Kaap de Goede Hoop* is. — Het blijkt, dat, voor den tijd van
Mo-

bepaalde. — Het was aldaar, dat de welriekende kruiden, de kostbaare gesteenten van *Ceylon* — de chales van *Kachemira*, de diamanten van *Golcondo*, de amber van de *Maldives*, de muscus van *Tibet*, de aloë van *Cochin*, de aapen en paauwen uit de *Oost-Indiën*, de wierook van *Hadramaut*, de mijrrhe, het zilver, de goudpoeder en het ijvoor van *Africa*, werden bijeengebragt, van waar zij, op Egijptische en Sijrische schepen, hunnen weg, nu eens door de *Roode Zee*, dan weder langs den *Tiger* en den *Euphraat* namen; al die koophandel voedde beurtlings de pracht van *Thebe*, van *Sidon*, van *Memphis*, en *Jerusalem*, of deed de werkzaamheid der Asijrische volken ontstaan. — Het waren die schatten, welken het rijksg gebied van den *Meder*, den *Chaldeeuw* en *Persiaan*, naar het gebruik of misbruik, dat zij er van maakten, beurtelings verheften of ter nederstortten. — Zie hier het middenpunt van al de pracht en luister van *Persepolis*, waarvan gij de colommen ziet — van *Eckbatana*, welks

ze-

Moses, de koophandel geschiedde door de woestijn van *Sijrien*, en door *Thebaide*; dat na zijn tijd de *Phoenicians* hunne goederen over de *Roode Zee* voerden; en dat de mededinging der Koningen van *Ninivé*, en van *Babilonten*, *Tijrus* en *Jerusalem* verwoest heeft. — Ik houde mij zo lang bezig met deeze gebeurtenissen, terwijl men 'er, tot heden toe, nog niets waarschijnlijk over gezegd heeft.

zevendubbele muuren vernield zijn, — van *Babylon*, waarvan niets meer dan opeengehoopte aarde overig is (*h*), — van *Ninivè*, welks naam nauwlijks meer bestaat, — van *Tapsala*, *Anatho*, *Gerra*, en van het verwoeste *Palmijra*. — ó Gij voor altoos glorierijke naamen, roemruchtige velden, gedenkwaardige landstreeken! hoe veele verhevene lesfen geeft ons uwe beschouwing! — hoe veele diepe waarheden zijn er op de oppervlakte deezer aarde geschreven!... Herinnering der voorgaande tijden, keer weder voor mijne gedachten! en gij, plaatsfen, die getuigen waart van het leven der menschen, in zoo veele verschillende eeuwen, schetst mij de omwentelingen, van hunnen welvaart! — Zegt, welke er de bewegende oorzaaken en de drijfveeren van waren! — Zegt, uit welke bronnen zij welvaart en rampspoeden schepten! — Ontdekt hen zelve de oorzaak van hunne rampen!

(*h*) Het schijnt, dat *Babylonien* aan de oostzijde van den *Euphraat* zes mijlen lengte beslagen heeft. Men vind in dien geheelen omtrek steenen, waarvan nog de Stad *Helle* gebouwd word. Op verscheiden van deeze steenen vind men opschriften, welken er met spijkers ingeslagen zijn, even als die van *Persopolis*. — Dit is mij medegedeeld door *M. de Beauchamp*, Groot-Vicaris te *Bagdad*, een beroemd reiziger, bekend door zijne kennis in sterrekunde en door zijne geloofbaarheid.

pen! — Herftelt hen door het gezicht van hunne doolingen! — leert hen hunne eigen wijsheid kennen, opdat de onderyinding der voorgaande geflachten een tafreel van onderrichting, en een bron van geluk voor de tegenwoordige en toekomende geflachten worde!

VIJFDE HOOFDSTUK.

DE STAAT DER MENSCHEN OP DE
WAERELD.

Na eenige oogenblikken stilzwijgens, sprak de Geleigeest: „ô Vriend der waarheid! ik heb het u gezegd: het is ten onrechte, dat de mensch aan *onzichtbaare* en *hersenschimmige* wezens zijne onheilen wijt: te vergeefsch zoekt hij *geheimzinnige oorzaaken* voor zijne folteringen: in de algemeene orde van 't heelal is zijn lot zeker aan veele hinderpaalen onderworpen; ontwijffelbaar wordt zijn bestaan door *hoogere machten* beheerscht; maar die hoogere machten zijn noch de gevolgen van een blind noodlot, noch de wispeltuurgheid van *hersenschimmige* en veranderlijke wezens: — de mensch word, even als de waereld, waarvan hij een gedeelte uitmaakt, door *natuurlijke wetten* geregeerd, — wetten, die geregeld zijn in haaren loop, belangrijk in haare uitwerkselen en onveranderlijk in haar wezen; en deeze wetten, de algemeene oorzaak van geluk en onheilen, zijn niet in de sterren aangetekend, noch beslooten in geheimzinnige wetboeken. Onaffcheidlijk van het samenstel der aardfche wezens, vermaagschapt met der-

derzelve bestaan, zijn zij ten allen tijde gelijkmatig van denzelfden aard; op alle plaatsen zijn zij voor den mensch tegenwoordig; zij werken op zijne zintuigen; zij onderrichten zijn denkvermogen, en doen op iedere daad haare straf of belooning volgen. Dat de mensch deeze wetten leere kennen! *dat hij den aard der wezens, die hem omringen, als ook zijne eigen natuur, bevatte;* en hij zal de werkende oorzaken van zijn noodlot kennen; hij zal weten, welke de bronnen zijn van zijne rampen, en welke hulpmiddelen hij 'er tegen kan gebruiken.

Wanneer de *onbekende Oppermacht*, die het *heelal* bezielt, de waereldbol vormde, dien de mensch bewoont, prentte zij aan deszelfs bewoonders die noodwendige *eigenschappen* in, welke de regel werden van hunne afzonderlijke beweging, de band hunner onderlinge betrekking, en de oorzaak der zamenstemming van het geheel; hierdoor vestigde zij eene geregelde orde van oorzaken en uitwerkfelen, van grondbeginfelen en gevolgtrekkingen, welke, onder den *uiterlijken schijn van toeval*, het heelal bestuurt, en de waereld in haar evenwicht staande houdt: aldus gaf zij aan het vuur beweging en werking; aan de lucht veerkracht; aan de stof zwaarte en gedrongenheid; zij maakte de lucht ligter dan het water, het metaal logger dan de aarde; — zij gaf aan het staal meer vatbaarheid, dan aan het hout; — zij gebod de vlam te stijgen, den steen te daalen, de
 C 4 plaut

plant te groeijen; en daar zij den mensch aan den schok van zoo veele verschillende wezens blootstelden, en echter zijn wankelbaar leven wilde behoeden, gaf zij hem het vermogen van gewaarworden. Door dit vermogen gaf elke daad, die nadeelig voor zijn bestaan was, hem een gevoel van pijn en smart, en elke gunstige beweging eene gewaarwording van genoegen en welzijn. Daar de mensch door dezelve nu word afgetrokken van het geen zijne zintuigen kwetst, dan gelokt door het geen dezelven vleit, zoo is hij in de noodzaaklijkheid gesteld van zijn *leven te beminnen*, en te *bewaren*. Dus zijn *de liefde tot zich zelve, de wensch naar welvaart en geluk, en de afkeer der smart, de wezenlijkste en allereerste wetten, welke door de NATUUR zelve aan den mensch zijn opgelegd*: wetten, die de gebiedende Oppermacht heeft vastgesteld om hem te beheeren; en het zijn deeze wetten, die, gelijk aan de beweging in de *natuurlijke waereld*, de eenvoudige en vruchtbare oorzaak zijn *van al het geen 'er in de zedelijke waereld gebeurd is*.

Alzoo is de staat van den mensch! Van de eene zijde onderworpen aan de werking der hoofdstoffen, die hem omringen, is hij aan verscheiden onvermijdblijke rampen onderhevig, en indien de NATUUR zich in dit vonnis streng toonde, is zij aan den anderen kant billijk, en zelfs toegeeflijk; zij heeft niet alleen de rampen door goedereu van gelijke waarde gematigd, maar

zij

zij heeft ook aan den mensch het vermogen gegeven, van die goederen te vermeerderen, en de rampen te verligten; 't is of zij tot hem zeide:
„Zwak werktuig van mijne handen! ik ben u
„niets verschuldigd, en ik geef u het leven;
„de waereld, waarop ik u plaats, werd niet
„voor u gevormd, en, evenwel, vergun ik u
„het gebruik daarvan; gij zult die met goed
„en kwaad doormengd vinden; het is aan u
„dit te onderscheiden; gij moet uw gang geleiden,
„op de paden van bloemen en doornen;
„ik stel het geheel in uwe handen. — zijt de
„beheerscher van uw lot!” — Ja, de mensch is de bestuurder van zijn lot geworden; — hij heeft zelfs beurtelings de tegenheden of de voorgangen van zijn fortuin geschapen; en indien hij op het gezicht van zoo veele folteringen, waarmede hij zijn leeven kwelde, reden heeft, van over zijne zwakheid, of onvoorzichtigheid, te klaagen, wanneer hij de oorzaken beschouwt, waaruit dezelve ontstaan, en tot welk eene hoogte hij zich had kunnen verheffen, mischien heeft hij dan nog meer recht, om zich te beroemen op zijne kracht, en trotsch te zijn op zijn vernuft.

ZESDE HOOFDSTUK.

OORSPRONGLIJKE STAAT VAN DEN
MENSCH.

In den *oorspronlijken staat* was de Mensch, naakt van *ligchaam* en *geest*: en hij vond zich als bij toeval op de woeste en onbebouwde aarde. Als een *wees*, verlaten van de onbekende Oppermacht, die hem gevormd had, zag hij geene *wezens van den hemel nederdaalen*, om hem van *behoefsten*, die enkel uit zijne zinnen ontstaan, te waarschuwen, en hem van de plichten te onderrichten, die eeniglijk uit zijne *behoefsten* geboren worden. Gelijk aan de andere dieren, zonder ondervinding van het voorledene, zonder uitzicht omtrent het toekomende, doolde hij in 't midden der boschen om, eeniglijk door de gewaarwordingen zijner natuur geleid en beheerscht; het smartelijk *gevoel* van den *honger* bragt hem tot het voedsel; en hij zorgde voor zijn onderhoud; door de ongestadigheid van de lucht verlangde hij zijn ligchaam te dekken, en hij maakte zich klederen; door het aanlokfel van een veelvermogend vermaak, vereenigde hij zich met een wezen, dat hem evenaarde; en hij plantte zijn geslacht voort,...

Aldus wakkerden de indrukfelen; die hij van ieder voorwerp ontving, zijn vermogen aan, — ontwikkelden trapswijs zijn verftand, en begonnen hem in zijne diepe onwetenheid te onderrichten; zijne nooddrift wekte zijne nijverheid; de gevaren vormden zijnen moed; hij leerde de nuttige planten van de nadeelige te onderscheiden, de hoofdstoffen te bestrijden, een prooi te vangen, zijn leven te verdedigen; en aldus verlichtte hij zijne rampen.

De liefde tot zich zelve, de afkeer van finart, en de wensch naar welzijn, waren dus de eenvoudige en machtige werktuigen, die den mensch uit den *wilden en woesten staat* trokken, waarin de NATUUR hem geplaatst had: en daar zijn leven nu bezaaid is met genietingen, daar hij ieder dag op eenige aangenaamheden kan tellen, zoo heeft hij het recht van zich toetejuichen en te zeggen: „Ik ben het, die de goederen heb voortgebracht, die mij omringen; ik ben zelf de bewerker van mijn geluk: eene veilige woning, gemakkelijke kleeding, overvloedig en gezond voedsel, lagchende velden, vruchtbare heuvels, bevolkte rijken, alles is mijn werk; buiten mij, zou deeze aarde, aan de verwarring overgegeeven, niets dan eene onreine moeras, een wild bosch, een afschuwelijke woestenijs zijn.” — Ja, *scheppend mensch!* ontvang mijne hulde! gij hebt de uitgestrektheid der hemelen gemeeten, het tegenwicht der hemelbollen be-

bereekend, de weerlicht in de wolken gevangen, de zee en de stormen beteugeld, u alle de hoofdstoffen onderworpen?..... Ach! hoe heeft zulk eene verhevene vlucht zich met zoo veele doolingen kunnen vermengen!....

ZEVENDE HOOFDSTUK.

GRONDBEGINSELEN DER ZAMENLEEVIING.

De eerste Stervelingen, vischiers en jagers zijnde, in de boschen en aan de oevers der rivieren omdoolende, roofvogels en vischen vervolgende, omcingeld van gevaaren, aangerand door vijanden, gefolterd door den honger, door kruipende dieren, door roofvogels, gevoelden ieder op zich zelf hunne zwakheid. Bewogen door eene algemeene noodwendigheid om zich te beveiligen, als ook door het onderling gevoel van dezelfde rampen, vereenigden zij hunne middelen en krachten; wanneer de een door eenig gevaar gedreigd werd, stond de ander hem bij; wanneer de een gebrek aan voedsel had, deelde de ander hem van zijn gevangen prooi mede: — aldus *vereenigden* de menschen zich met elkanderen, om hun *bestaan te verzekeren*, *hunne schranderheid te vermeederen*, en *alle hunne genietingen te beschermen*: zoo werd de *liefde tot zich zelf het grondbeginsel der zamenleving*.

Onderricht door de herhaalde ondervindingen van verscheiden toevallen, door de moeilijkheden van

van een zwervend leven, door de zorgen van dikwerf herhaalde behoeftigheden, redeneerden de menschen aldus bij zich zelve: „Waarom verteen wij onze dagen, met onder eene dorre „luchtfreek verspreide vruchten te zoeken? — „Waarom vermoeijen wij ons, om de prooijen „te vangen, die ons in de golven en in de „boschen ontvluchten? — Waarom verzamelen „wij de dieren, die ons moeten voeden, niet on- „der ons bereik? — Waarom besteeden wij „onze zorgen niet, om dezelve te vermeerde- „ren en te beveiligen? — Wij zullen ons met „hunne voordbrengselen voeden; met hunne vel- „len kleeden, en alsdan zijn wij bevrijd van de „vermoeijingen des daags, van de zorgen van den „volgenden dag.” — De menschen werden el-
kander behulpzaam, en vongen het vlug geitje en het schroomachtige schaap; zij onderwierpen zich den geduldigen kameel, den woesten stier, het onstuimige paard, en juichten elkander toe over hunne schranderheid; in de vreugde van hunne ziel zetteden zij zich neder, en begonnen de rust en den overvloed te smaaken — en de *liefde tot zich zelf, het eerste grondbeginsel van alle redeneer-
ingen, werd de beweegende oorzaak van alle kunsten, van alle genietingen.*

Wanneer de menschen hunne dagen zonder veele bezigheden verbleeten, toen zij onderling el-
kander hunne gedachten konden mededeelen, wierpen zij nieuwsgierige en denkende aanblikken op
de

de aarde, op de hemelen, en op hun eigen bestaan; zij bemerkten het beloop der jaargetijden, de werking der elementen, de eigenaardigheid der vruchten en der planten; zij bevljigden hun verstand, om hunne genietingen te vermeerderen. Zij merkten op, dat onder eenige luchtstreeken de zaaden groeiden, die, onder eene kleene hoeveelheid, een gezond voedsel in zich beslooten, geschikt, om te verplanten en bewaard te worden. — Dus volgden zij de werkingen der Natuur; zij betrouwden aan de aarde de rijst, de gerst en het koren, die volgens hunne hoop dubbelvouwig droegen. — Zij dachten de kunst uit, om in een kleenen omtrek, en zonder verplaatsing, veel voedsel, en zelfs een ruimen voorraad te verzamelen; zij maakten zich toen wooningen, waarin zij hun vast en stil verblijf hielden: — zij bouwden huizen, gehuchten, steden; zij vestigden volken en natien. — Dus bragt de liefde tot zich zelf alle de ontwikkelingen van het verstand en de macht voort.

Aldus heeft de Mensch, alleen door de medehulp van zijn bekwaamheid, zich tot de verwonderenswaardigste hoogte van zijnen tegenwoordigen toestand verheven. — Al te gelukkig voorwaar! indien hij de wet, welke aan zijn wezen was ingeprent, zorgvuldig had gade geslagen, alsdan had hij getrouwlijk het eenige en waare oogmerk derzelve vervuld! — Maar door eene rampzalige onvoorzichtigheid heeft hij die wet dan eens mis-

miskend — dan eens haar' grenspaal overtreden!
 — hij heeft zich in een doolhof van dwaalingen
 en ongelukken gestort; en *de liefde tot zich zelf*,
 dan eens ongeregeld, en dan eens blind, is,
 helaas! eindelijk een vruchtbaar beginsel van vee-
 le onheilen geworden.

AGTSTE HOOFDSTUK.

BRONNEN, WAARUIT DE RAMPEN
DER ZAMENLEEVING VOORD-
SPRUITEN.

Naauwlijks konden de menschen hunne verstandelijke vermogens ontwikkelen, of, *vervoerd door de aanlofselen der voorwerpen, die de zinnen streelen*, gaven zij zich aan toomlooze wenschen over. — Zij vergenoegden zich niet meer met de *zachte aandoeningen, welken de Natuur aan hunne nooddrift had vastgehecht, om hen nader aan hun bestaan te verbinden*. Zij vergenoegden zich niet langer met de goederen, die de aarde hun opleverde, of die hunne schranderheid te voorschijn bragt; — zij wilden de genietingen opéénstapelen, en begeerden die van hunne medemenschen; — een sterk mensch stond op tegen eenen zwakken, om hem de vrucht van zijnen arbeid te ontroofen, en de *zwakke* riep een' anderen *zwakken* te hulp, om het *geweld* wederstand te bieden; twee *sterken* zeiden tot elkanderen: „waarom zouden wij ons *vermoeijen*, om *genietingen* voorttebrengen, die in de handen der *zwakken* zijn? —

D

„La

„Laten wij ons *vereenigen*, en hen van hunne
 „goederen *berooven*; zij zullen zich voor ons
 „*vermoeijen*, en wij zullen zonder moeite genie-
 „ten.” — De *sterken* *vereenigden* zich, om te
 onderdrukken, en de *zwakken* om *wederstand* te
 bieden; — de menschen folterden elkander beurtlings;
 en er vestigde zich, op de aarde, eene algemeene
 en noodlottige tweedracht, waardoor de harts-
 tochten onder duizend nieuwe gedaanten ten voor-
 schijn kwamen, en niet ophiielden een aanhouden-
 den keeten van ongelukken te smeeden.

Dus was het *die liefde tot zich zelve*, die, zoo
 lang zij maatig en voorzichtig bleef, een *grond-
 beginzel* van geluk en volmaaktheid was; maar,
 zoo dra zij blind en ongeregeld werd, zich
 veranderde in een verderfelijk vergif; en de *be-
 geerlijkheid*, dogter en gezellin der *onkunde*,
 werd de *oorzaak van alle de onheilen*, die beurt-
 lings de waereld verwoest hebben.

Ja, de *onweetendheid* en de *begeerlijkheid* wa-
 ren de dubbele bron van alle de folteringen, die
 's menschen leven ontrusten! Zij waren het, die den
 menschen die valsche denkbeelden van het geluk
 inboezemden, waardoor zij de wetten der Na-
 tuur miskennden of overtraden, ten opzichte van
 de uitwendige voorwerpen, die buiten hem, en
 die schaadelijk zijn; wraakende zijn eigen bestaan.
 De mensch heeft de zedenlijke wet geschonden,
 die ieder ondeel op zich zelve verbinden moest;
 hierdoor sloot hij zijn hart voor het medelijden,
 zijnen geest voor de billijkheid; — hij kwelde en

bedroefde zijnen medesterveling: door de *onwetendheid* en de *begeerlijkheid* schond hij de gezellige zedenkunde: de eene mensch wapende zich tegen den anderen mensch; het eene huisgezin tegen het andere huisgezin; de eene stam tegen den ander, en de waereld werd het bloedige toneel van tweedracht en roof. — Door de *onwetendheid* en de *begeerlijkheid* woelde 'er een geheime oorlog in den boezem van iederen Staat, die den burger van zijnen medeburger afkeerde, waardoor eene zelfde zamenleving zich verdeelde in onderdrukkers en in onderdrukten, in meesters en in slaaven: zij waren het, die de Opperhoofden van eene Natie dan eens trotsch, en dan eens vermetel, deden zijn, waardoor zij de keetenen in hunnen eigen boezem smeedden. Eene baatzuchtige drift grondde de staatzuchtige dwinglandij; zij deed, door geveinsdheid en list, leugenachtige oppermachten van den hemel nederdaalen; — de bijgeloovige *begeerlijkheid* drukte een God-onteerend juk op de schouderen, en grondde de godsdienstige wetboeken; hierdoor ontaardden de denkbeelden van *goed* en *kwaad*, van *billijkheid* en *onrechtvaardigheid*, van *ondeugd* en *deugd*, en de Volken verdwaalden in een doolhof van verkeerdheid en onheilen.... De *onkunde* en de *begeerlijkheid* der menschen!... Ziedaar de kwaade geesten, die de waereld in rampspoed dompelden! Ziedaar de *besluiten* van het *noodlot*, die de Rijken te onderbragten! Ziedaar de godlijke vervloekingen, die deeze leertijds

zoo prachtige muuren flechte, en den luister van eene volkrijke Stad in een' eenzaam rouw en in puinhoopen veranderde.... Het was uit den boezem van den mensch, dat alle de onheilen, die hem folterden, ontstonden, en het was in zich zelve, dat hij daartegen de hulpmiddelen moest vinden. Daar alleen, kon hij die zoeken.

NEGENDE HOOFDSTUK.

OORSPRONG DER REGEERINGEN EN DER
WETTEN.

Het gebeurde weldra, dat de menschen, vermoed door de rampen, welken zij elkander beurtelings veroorzaakten, naar vrede verlangden. Bij de overweeging der onheilen en derzelver oorzaken, zeiden zij tot elkanderen: „Wij benadeelen ons
„ wederzijds, door onze hartstochten intevolgen;
„ want daar een ieder onzer zich alles wil
„ toeëigenen, volgt hieruit, dat niemand geniet;
„ het geen de een heden rooft, wordt hem
„ morgen weder ontnomen, en wij straffen ons
„ zelve door onze begeerlijkheid. — Laten
„ wij *rechters* onder ons stellen, die onze eischen
„ *beoordeelen*, en onze oneenigheden bemiddelen!
„ Wanneer de sterke zal opstaan tegen den
„ zwakken, dan zal de rechter hem beteugelen;
„ hij zal van onzen arm gebruik maaken, om
„ geweld te bedwingen; het leven en de eigen-
„ dommen van elk onzer zullen onder de alge-
„ meene bewaaring en bescherming veilig blij-
„ ven; hierdoor zullen wij alle de goederen
„ der Natuur genieten.”

Aldus werd 'er, in den boezem der zamenlee-
ving, eene overeenstemming gevestigd, welke nu

eens uitdruklijk verklaard werd, en dan weder stilzwijgende ten regel strekte voor de daaden van elken burger, en welke de maat van hunne rechten, als ook de *wet* van hunne onderlinge betrekking, bepaalde. Eenige menschen werden aangesteld, om te zorgen, dat die wetten opgevolgd werden, en het Volk vertrouwde de weegschaal der rechten en het zwaard, om de overtredingen te straffen, in hunne handen; hierdoor vestigde zich, tusschen alle de bijzondere leden, een gelukkig evenwicht van kracht en werkzaamheid, die de algemeene zekerheid in stand hield. — De naamen van Billijkheid en Rechtvaardigheid werden toen in de waereld erkend en geëerbiedigd; en, daar elk in rust de vrucht van zijnen arbeid genoot, gaf men zich over aan alle de aandoeningen der ziele; de werkzaamheid werd gebooren en onderhouden, door de wezenlijkheid, of door de hoop der genietingen; hierdoor ontlooken alle de rijkdommen der kunst en der natuur; de velden werden met oogsten — de valeiën met kudden overlaaden, de heuvels met vruchten, en de zee met schepen, en de menschen waren gelukkig en machtig in de waereld.

De mensch werd dus, door zijne eigen wijsheid, verlost van de ongeregeldheid, welke zijne eigen onvoorzichtigheid hem had op den hals gehaald. Deeze wijsheid deed de uitwerkselen van de wetten der Natuur met zijn wezen zamenstemmen; daar hij, met zijne eigen genietingen te verzeeren, die van anderen eerbiedigde, De begeerlijk-

heid

heid vond haare vertroosting in de liefde tot zich zelve, die uit de verlichting sproot. Dus werd de liefde tot zich zelve de eeuwige drijfveer van elk op zich zelf staande wezen, en te gelijk de grond van alle vereeniging; van deeze *natuurlijke wet* hing het lot van elke Natie af. Zoo lang de door overeenstemming gemaakte wetten strekten, om haar oogmerk en bestemming te vervullen, ontwikkelde ieder mensch, door de veelvermogen- de inspraak der Natuur, alle de bekwaamheid van zijn wezen, en uit de meenigte der bijzondere gelukzaligheden werd de algemeene gelukzaligheid geboren.

Maar, wanneer de wetten, die zucht van den mensch naar geluk belemmerden, dan kwijnde zijn hart, als beroofd van de waare drijfveer, in werkeloosheid, en de verflagenheid van elk bijzonder wezen veroorzaakte de algemeene zwakheid.

Daar de *liefde tot zich zelve*, wanneer zij onstuimig en zonder doorzicht is, den mensch altijd tegen zijnen medemensch doet opstaan, en bij gevolg strekt, om de zamenleving te verbreeken, was het de kunst der *wetten*, en de deugd van haare uitvoerers, die den aanval der begeerlijkheid maatigde, en het evenwicht der krachten staande hield, ten einde het geluk van ieder te vestigen, opdat, in den schok, dien de eene zamenleving door de andere gevoelt, alle de leden het zelfde belang zouden hebben, bij de instandhouding en bescherming der algemeene zaak.

De inwendige en werkzaame oorzaken van den luister en voorspoed der Rijken waren de billijk-

heid der regeeringen en der wetten. Hunne onderlinge uiterlijke grootheid vestigde zich, door de meenigte der belanghebbende perfoonen, die ook allen eene gelijke maate van belang bij de algemeene zaak hadden.

Aan den anderen kant, toen de vermeerdering der menfchen hunne betrekkingen vermengde, werd het moeilijker, hunne rechten te bepaalen; de aanhoudende flingeringen der hartstochten veroorzaakten onverwachte toevallen: en, als de overeenftemmingen boos, onredelijk, of nietsbeduidend werden, dan miskenden of ontveinsden de inftellers der *wetten* beurteling het doeleinde derzelve; en de Staatsdienaaren, in plaats van de begeerlijkheid in anderen te beteugelen, gaven zich zelve aan die ondeugd over. Het waren deeze oorzaken alleen, welke onlusten en ongeregheden in de zamenleving deden ontftaan. De flechtheid der wetten, en de onrechtvaardigheid der regeeringen, ontftonden dus alleen door de onkunde en de begeerlijkheid; deezen waren de drijfveeren, die de onheilen der volken en de verwoestingen der rijken veroorzaakten,

TIENDE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE OORZAAKEN VAN DEN VOOR-
SPOED DER OUDE RIJKEN.

Ja deezen, ô Sterveling! die de waarheid zoekt, deezen waren de oorzaken van de omwentelingen der oude Staaten, waarvan gij de ruïnen beschouwt! — Op welke plaats mijn gezicht zich vestigt — welken tijdkring mijn gedachte zich immer te binnen brengt, alom vertoonen zich voor mijnen geest de eigen bronnen van aanwas, of van vernietiging, — van verheffing, of van daaling. Waar ik een machtig volk zie — waar ik zie, dat een rijk bloeit, daar is het, dat de wetten der overeenstemming gelijk zijn met de *wetten* der *Natuur*; daar vergunt de regeering aan de menschen het vrije gebruik van hun geestvermogen. Daar beschermt zij ook algemeen *perfoonen en goederen*. Indien integendeel een rijk verwoest of vernietigd wordt, ontstaat dit daar uit, dat de wetten slecht of onvolmaakt zijn, of dat de regeering bedorven is, en de wetten overtreedt. — En ware het, dat de wetten en de regeeringen eerst wijs en rechtvaardig waren, doch naderhand ontaardden, is de oorzaak daar in gelegen, dat het goede en het kwaade aan de natuur van den mensch gehecht is; —

dat dit afhangt van zijne neigingen, van den voortgang zijner kundigheden, van den zamenloop der omftandigheden en der gebeurtenifen; dit wordt bevestigd door de gefchiedenis van zijn geflacht.

In de kindschheid der volken, wanneer de menfchen nog in de bosfchen leefden, en zij allen aan dezelfde nooddrift onderworpen, allen met dezelfde vermogens begaafd waren, bleven zij elkanderen in krachten gelijk — en deeze omftandigheid was een rijke bron van voordeelen in de zamenftelling der maatschappijen. Hier door bevond elk wezen zich onafhankelijk van het ander; de een was geen slaaf van den anderen; bij niemand kwam het gedachte op van meesterfchap: de eenvoudige mensch kende noch dienftbaarheid, noch dwinglandij. Voorzien van genoegzaame middelen om voor zijn beftaan te zorgen, kwam de gedachte niet in hem op, van vrienden hulp te leenen. — Niets fchuldig zijnde, niets vraagende, beoordeelde hij de rechten van anderen naar de zijnen, en hij vormde zich juiste denkbeelden van rechtvaardigheid. De kunst, om de genietingen te vermenigvaldigen, was hem onbekend; hij wist niets voord te brengen, dan het noodzaaklijke; door het gemis van den overvloed bleef de begeerlijkheid flumieren: en, indien zij ontwaakte, dan wederftond de mensch die ondeugd met geweld, naardien hij zijne wezenlijke nooddrift gevoelde: het gevoel van dezelve onderhield een gelukkig evenwicht.

Dus handhaafde de *oorspronkelijke gelijkheid*,
voor

voor dat 'er eenige overeenkomst plaats had, de *vrijheid* der menschen, en de zekerheid van hunne bezittingen, het geen de goede zeden en de orde deed stand grijpen. Een ieder werkte door zich zelve, en voor zich zelve. Zoo lang het hart der menschen zich bezig hield, verdoelde het niet door schuldige wenschen. De mensch had weinig genietingen, maar zijne wenschen waren vervuld; en vermids de weldadige Natuur die minder deed zijn, dan zijne krachten, bragt het werk zijner handen weldra den overvloed voort: de bevolking en de kunsten ontwikkelden zich — de bebouwde velden strekten zich verder uit — en de aarde, door talrijke inwoners bedekt, verdeelden zich in verscheidene landstreeken.

Maar, wanneer de betrekkingen der menschen zich vereenigden, werd het moeilijker, de inwendige orde der samenlevingen staande te houden. — Daar de tijd en de schrandere rijkdommen voortbragten, werd de begeerlijkheid werkzaam; en daar de gelijkheid, hoe gemakkelijk ook tuschen enkele personen, echter in de talrijke huisgezinnen geen stand kon grijpen, werd het natuurlijk evenwicht gebroken. Men moest dit, door een wettig evenwicht, te gemoet komen; men moest opperhoofden aanstellen, wetten gronden: en, daar de begeerlijkheid dit noodzakelijk maakte, gebeurde het, uit gebrek van ondervinding, dat de wetten en de opperhoofden het kenmerk der begeerlijkheid droegen. — Verscheidene omstandigheden liepen echter samen,

om de wanorde te temperen, en dit noodzaakte de regeeringen om rechtvaardig te zijn.

In het begin waren de Staaten zwak, en hadden buitenlandsche vijanden te duchten. Dus vorderde het belang der Opperhoofden, hunne onderdaanen niet te onderdrukken, noch het belang, dat de burgers bij hunne regeering hadden, te verminderen: hierdoor zouden zij de middelen tot tegenstand verminderd, de vijandelijke invallen ligter gemaakt, en, om het overtollige te genieten, zich zelven gewaagd hebben.

Wat hunnen inwendigen toestand betreft; de dwinglandij streed al te zeer met het karakter der volken. Zij waren te lang aan de onafhankelijkheid gewoon; zij hadden te weinig nooddrift, en een al te sterk gevoel van hunne eigene kracht, om zich hier aan te onderwerpen. Zoo lang de Staaten verbonden waren, was het moeilijk, de burgers te verdeelen, om malkander onderling te verdrukken: zij vertrouwden elkanderen te ligt, en hunne belangen waren te duidelijk, en te eenvoudig; daarenboven bestonden alle menschen door zich zelven; zij waren allen landbouwers — niemand behoefde zich zelven te verkoopen — en de Despoot zou geene huurlingen gevonden hebben.

Er ontstonden zeker wel eens oneenigheden; maar dit was van huisgezin tot huisgezin, van de eene verdeelde partij tot de andere; en, daar eene groote meenigte altijd het zelfde belang had,

wa-

waren de onrusten hier door wel heviger; maar de vrees voor vreemde invallen silden hunne geschillen. Indien de onderdrukkende partij zich vestigde, dan stond de waereld voor de anderen open, en, de menschen, nog eenvoudig, vonden overal dezelfde voordeelen; de onderdrukte partij verliet de plaats, en bragt elders haare onafhankelijkheid over.

De oude Staaten genooten dus in zich zelve verscheiden middelen van voorspoed en macht, doordien ieder mensch in zijn land zijn geluk vond. Hier door had hij een sterk belang, om de welvaart van het zelve te bewaaren; en, werd hij door een vreemdeling aangerand, als dan had hij zijne velden en zijn huis te verdedigen — de drift, om deezen te beveiligen, voerde hem ten strijde — en de opoffering, die hij aan zich zelve deed, was te gelijk eene opoffering aan zijn vaderland.

Daar elke daad, die nuttig was voor het algemeen, achting en dankbaarheid verwierf, bevlijtigde ieder zich om nuttig te zijn; en de eigenliefde vermeerde de bekwaamheden en de burgerlijke deugden.

Daar ieder burger, door zijn leven en zijne goederen, evenveel van het zijne toebragt, waren de legers en de goederen onuitputlijk, en de Natiën vertoonden een sterk en ontzachlijk geheel. Zoo dra de aarde vrij, en de bezittingen veilig en gemakkelijk waren, had ieder zijn eigendom; en de verdeeling der eigendommen bewaarde de goede zeden, terwijl het de pracht onmogelijk maakte.

Daar

Daar ieder voor zich zelve het land bebouwde, was de landbouw werkzaam, de levensmiddelen waren overvloediger, en de bijzondere rijkdom maakte den algemeenen overvloed uit.

Wanneer de overvloed der levensmiddelen het bestaan gemakkelijk deed zijn, nam de volkplanting schierlijk en in meenigte toe; de Staaten fleggen in korten tijd tot het hoogste toppunt van hunne grootheid.

Zoo dra de aarde meerder voortbragt, dan men tot voedsel nodig had, werd de Koophandel noodzaakelijk, — de volken deden over en weér ruilingen met elkanderen, het geen hunne werkzaamheid en hunne onderlinge genietingen vermeerderde.

Eindelijk, wanneer eenige plaatsen, in zekere tijdkringen, het voorrecht van wel geregeerd te worden vereenigden met de ligging aan de volkrijkste en levendigste wegen, werden zij de verzamelp plaatsen des koophandels en de machtige zetels der heerschappij. Het was aan de boorden van den *Nijl*, van de *Middellandsche Zee*, van den *Tiger*, van den *Euphraat*, dat de opéengestapelde rijkdommen van het Oosten en van *Europa* zich verhieven, en dat beurtelings de luister van honderd hoofdsteden praalde.

Toen de volken rijk waren, gebruikten zij den overvloed van hunne middelen tot nuttige en algemeene werkzaamheid; en dit was, in elken staat, het tijdstip van de prachtige werkstukken, over wier luister men zich verbaast; als de putten
van

van *Tijrus*, de dijken (i) van den *Euphraat*, de onderaardsche buifen van *Mediën* (k),

(i) Zie de *Reisbeschrijving naar Sijrien*, II Deel, bl. 198. Agter de Stad, of het Dorp van *Samaout*, is langs de rivier, den *Euphraat*, een dubbele dijk gemaakt, die doorloopt, tot daar zij zich met den *Tiger* vereenigt, en vandaar tot aan de zee, zoo dat die dijken bijna de lengte van honderd Fransche mijlen beslaan. — Hunne hoogte is onderscheiden, zijnde allengskens hooger, naar maate zij verder van de zee af liggen; maar men kan dezelve op twaalf of vijftien voeten schatten. — Zonder deeze dijken zou de rivier in haare overvloeiingen het land overstroomen, doordien het in de uitgestrektheid van vijftientig mijlen zeer plat is. — Ondanks deeze dijken, heeft de vloed, in de laatste tijden, door een breuk in den dijk, den geheelen driehoek, die haar met den *Tiger* vereenigt, weggespoeld; zijnde meer dan 130 mijlen lands in het vierkant. — Deeze stilstaande wateren veroorzaakten eene doodelijk besmettende ziekte, waaruit vooreerst volgde, dat de geheele benedenzijde der beide vloedten in haaren oorsprong een moeras werd — ten tweeden, dat deeze moeras niet meer bewoond kon worden, alvorens men de dijken herstelde: ten derden, dat deeze dijken door eene vroegere volkplanting moeten gesticht zijn. Hier uit blijkt, volgens eene natuurkundige uitrekening, dat de verheffing van *Babylonien* vroeger plaats had, dan die van *Ninive*, gelijk ik dit meen aangetoond hebbe in het *aangehaalde werk* (e). Zie de *Encyclopedie*, in het derde Deel, over de Oudheden.

(k) Het nieuwe *Aderbidjan*, dat een gedeelte van

Me-

de sterkten der woestijnen, de waterleidingen in *Palmijra* (1), de tempels, de overdekte gaanderijen.... En alle die kostbaare werkstukken konden verbaazend zijn, zonder de volken te drukken, omdat zij gesticht werden door de onderlinge kracht en de gelijke medewerking van vrije wezens, die met drift het algemeen belang behartigden.

Dus bloeiden de oude Staaten, omdat de instel-
Medien was, de bergen van *Kourdestan*, en die van *Diarbek*, zijn vol van die onderaardsche buisen, waardoor de oude bewoners de wateren naar drooge gronden leidden, om dezelve vruchtbaar te maaken. — Dit was voor hun een verdienstelijk werk, een heilige plicht, hun door *Zoroaster* voorgeschreeven. In plaats van hun het eenzaam leven, de lichaamsswellings, en de zoogenaamde *Monnikendeugden*, voor te preëken, zegt hij hun gestadig in de plaatsen, die de *Sad-der* en de *Zend-avesta* bewaard hebben: *De daad, die God het aangenaamsste is, bestaat in de aarde te bebouwen, dezelve gestadig te beploegen, de lopende waters door dezelve te leiden, de planten en leyendige wezens op dezelve te vermeerderen, groote kudden, als ook vruchtbaare maagden, en veel kinderen te hebben, enz.*

(1) Behalven die, welke in de Stad en in de omliggende plaatsen de wateren der twee bronnen verspreiden, die deeze plaats bezit, blijkt het zeker, dat 'er nog eene andere waterleiding was, die het water van de bergen van *Sijrien* afleidde: men vind hiervan het spoor in de woestijn, waar het schijnt dat zij onder den grond eindigt.

stellingen der maatschappij overeenstemden met de echte wetten der Natuur, als ook, omdat de menschen de vrijheid, en de veiligheid van hunne personen en eigendommen, genoten; waardoor zij de uitgestrektheid van hunne geestvermogens, en de liefde tot zich zelve, in haare volle kracht konden opvolgen.

ALLES HET DOEL VAN DE
WILLENDE EN VERVOLGENDE
OM DEZELVE

D

ELFDE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE OORZAAKEN VAN DE OM-
WENTELINGEN EN VERWOESTIN-
GEN DER OUDE STAATEN.

Door de *Begeerlijkheid* ontstond 'er tusfchen de menschen eene algemeene en aanhoudende worsteling: daar de op zich zelve staande perfoonen en maatschappijen elkander beurtelings aanvielen, en, door agtereenvolgende omwentelingen, telkens nieuwe onrusten veroorzaakten. In het begin, in den onbeschaafden en woesten stand der eerste stervelingen, leerde de onderneemende en woeste *begeerlijkheid* hen de roof, het geweld, en den doodslag; — en de voordgang der beschaaving werd hierdoor lang vertraagd.

Naderhand, toen de maatschappijen zich begonnen te vestigen, had het uitwerksel der kwaade hebbikheden invloed op de wetten en de regeeringen; — hetzelfde vervalschte haare instelling en oogmerk; 'er vestigden zich willekeurig gemaakte rechten, die de denkbeelden van billijkheid

heid en zedelijkheid onder de volken verbasterden.

Het gevolg hiervan was, dat de eene mensch, sterker zijnde dan de ander, (eene ongelijkheid, die de Natuur louter toevallig voordragt) zijne meerdere sterkte tot zijn wet maakte, (m) en omdat de sterkere den zwakken van het leven kon berooven, en het hem echter liet behouden, maatigde hij zich een verkeerd recht van eigendom op zijn perfoon aan, en de slaavernij van enkele perfoonen bereidde de slaavernij der volken.

Omdat het hoofd van een huisgezin een onbepaald gezag in zijn huis kon voeren, koos hij geen anderen regel voor zijn gedrag, dan zijn smaak en zijne neigingen; hij gaf, of ontnam, zijne goederen, zonder gelijkheid, zonder billijkheid, en de

(m) Bijna alle de oude Wijsgeeren, als ook de Staatkundigen, hebben als een grondregel en leerstelling vastgesteld, dat de menschen ongelijk geboren worden, dat de Natuur eenigen heeft geschapen om vrij, en de anderen om slaaven te zijn. — Dit zijn de eigen stellige uitdrukkingen van Aristoteles in zijne Staatkunde, en van Plato, die godlijk genoemd werd, waarschijnlijk in den zin der godgeleerde droomerijen, die hij uitventte. *Het recht van den sterken is het recht geweest van alle oude volken, der Gaulen, der Romeinen, der Atheners*; en het is juist door die leerstellingen, dat de groote staatkundige beroeringen, en de openlijke misdaden der volken ontstonden.

vaderlijke overheersching lag den grondsteen tot de staatkundige overheersching. (n)

(n) Het zou gemakkelijk zijn, over deeze uitdrukking een zeer lang en gewichtig Hoofdstuk te schrijven, en ontegenzegglijk te bewijzen, dat alle de misbruiken der regeeringen naar die van de huislijke gewoonten berekend zijn; terwijl echter de regeering, die onder den naam van *Aardsvaderlijk* bestond, door oppervlakkige verstanden zoo hoog geroemd werd, zonder dat zij dezelve ontleeden. Een onmoemlijk getal voorbeelden bewijzen ons, dat bij alle volken in hunne opkomst, in hunnen eersten woesten stand, de Vader, het hoofd van het huisgezin, een dwingeland, ja zelfs een wreede en baldaadige dwingeland was. De Vrouw was zijne slaavin, de Kinderen zijne dienstboden. Die Koning slaapt of rookt zijn pijp, terwijl zijne Vrouw, en zijne Dogters al het huishoudenlijk werk, ja zelfs dat van planting en landbouw verrichten, naar maate die kleine Maatschappij dit vordert. — Naauwlijks neemen de Jongens toe in krachten, of zij slaan haar, en laten zich even als hunne Vaders bedienen. Naarmaate de beschaaving toeneemt, worden de zeden zachter, en het lot der Vrouwen beter, tot dat zij weder door een ander uiterste overheerschen; als dan is een volk verwijfd, en bedorven. — Het is opmerklijk, dat de vaderlijke macht grooter is, naarmaate dat de regeeringsvorm overheerschender zij. — *China*, de *Oost*, en *Turkijen* zijn hiervan spreekende bewijzen: — men zou bijna zeggen, dat de Dwingelanden medeplichtigen neemen, en dat zij onderhoorige dwingelanden aan hunne

In de Maatschappijen, die op deeze grondstellingen gevestigd waren, ontwikkelde de werkzaamheid de rijkdommen. De begeerlijkheid, zich door de wetten bepaald ziende, werd hierdoor listiger, zonder echter minder werkzaam te zijn. Onder den schijn van eendracht, en burgerlijken vrede, deed zij in den boezem van elken staat een inwendigen oorlog ontstaan, waardoor de burgers, in partijen verdeeld, van lichaam tot lichaam, tegenstrijdig in hunne bevelen, van stand tot stand, van huisgezin tot huisgezin, enkel onder den naam van *Oppermacht*, in het oog hadden, zich alles toe te eigenen, alles te rooven, en te onderwerpen aan de willekeur van hunne hartstogten: — en het is die neiging om *inbreuken* te maaken, welke, schoon zij zich onder verschillende gedaanten vermomt, en in haare oogmerken en drijfveeren dezelfde blijft, niet heeft opgehouden de volken te folteren.

Nu eens kante zij zich tegen het maatschappijlijk verdrag, of verbrak de orde, die reeds bestond, en belangen kluisteren, om hunne oppermacht staande te houden. Men zal hiertegen de Romeinen aanhaalen; maar men zal ook nog moeten bewijzen, dat de Romeinen *waarlijk vrije menschen* waren; want de zoo spoedige overgang van hunne *Republikeinsche regeering*, tot hunne diepe en vernederende dienstbaarheid onder de Keizers, doet ten minsten sterk aan hunne vrijheid twijfelen.

en leverde de inwooners van een land over aan de woelende schokken van alle oneenigheden; en de *vernietigde Staaten* werden, onder den naam van regeeringloosheid, gefolterd door de hartstogten van alle hunne leden.

Dan eens gebeurde het, dat een volk, naijverig omtrend zijne vrijheid, *bestuurers* aanstelde, om de zaaken ten uitvoer te brengen: — maar deeze *bestuurers* eigenden zich de macht toe, waarvan zij slechts de bewaarsers waren; — zij besteedden de algemeene schatten, om de verkiezers der ambtenaaren om te koopen, om zich aanhangelingen te maaken, en de tweedracht tusschen het volk te doen ontstaan. — Door die middelen maakten zij hunne posten, die zij eerst slechts voor een tijd moesten bekleeden, voordduurend, en van verkiesbaar erflijk; de Staat werd beurtelings geschokt, door de kuiperijen der heerschzuchtigen, door de verkwisting der miltzieke rijken, door de baatzucht der luije armen, door de kwakzalverij der redenaars, door de onbeschaamheid der ondeugenden, door de zwakheid der deugdzaamen, en dus werd zij gefolterd door alle de zwaarigheden van eene *Valksregeering*.

In een land, daar de Opperhoofden gelijk in kracht waren, wreesden zij elkander onderling, en maakten boosaardige onderhandelingen, en schelmachtige overeenkomsten; terwijl zij onder elkanderen de macht en de eertijfels verdeelden, eigenden zij zich die voorrechten toe; zij, die van belastingen bevrijd waren, stelden zich, als

in verdeelde lichaamen, in aanzienlijke rangen, onderwierpen zich gezamenlijk het volk, en, onder den naam van *Aristocratie*, werd de Staat gefolterd door de hartstogten der Grooten en der Rijken.

In een ander land zag men, dat de *begeerlijkheid*, schoon door andere middelen, het zelfde doeleinde bereikte. Gewijde Bedriegers maakten misbruik van het bijgeloof der Onkundigen. — In de schaduw der tempels, en agter de sluizers der altaaren, lieten zij de Goden werken en spreken, kondigden de orakels aan, vertoonden wonderen, bevalen *opofferingen*, legden offerhanden op, schreven *grondwetten voor*: en, onder den naam van *Godsregeering*, en van *Godsdienst*, werden de Staaten gefolterd door de *hartstogten* der Priesters.

Zoms gebeurde het, dat een Volk, moede van alle die ongeregeldeheden, of van zijne Dwingelanden, zich, om de bronnen van zijne rampen te verminderen, een *Alleenheerscher* gaf; en wanneer zij, in dit geval, de macht van den Vorst beperkten, als dan had hij geene andere begeerte, dan om die uittebreiden; bijaldien men hem onbepaald liet heerschen, dan misbruikte hij het pand, dat hem was aanbetrouwd: en, onder den naam van *Alleenheersching*, werden de Staaten gefolterd door de hartstogten der *Koningen* en der *Vorsten*.

Als dan, maakten miltzieke geesten gebruik van de ontevredenheid der Burgeren; zij vleiden het Volk, door de hoop op een be-

ter Meester; zij strooiden geschenken, deden beloften, onttroonden den Dwingeland, om zich in zijne plaats te stellen; en hunne twisten over de Opvolgers of de verdeelingen folterden de Staaten door ongeregeldheden, en door de verwoesting der *Burger-Oorlogen*.

Eindelijk, wanneer het gebeurde, dat 'er onder de mededingers een enkel perfoon behendiger of gelukkiger was, dan won hij de harten, en besloot in zich zelf alle de oppermacht; slechts door een zonderling voorval beheerschte een enkel mensch millioenen van zijns gelijken, tegen hun wil, of zonder hunne toestemming; en de kunst der *Dwinglandij* werd weder uit de *begeerlijkheid* geboren. De heerschzuchtige, den geest van zelfbelang gadeslaande, die bestendig alle menschen verdeelt, wist dien behendig aanteranden: hij vleide den hoogmoed van dezen, prikkelde de afgunst van genen aan, liefkoosde de gierigheid van den een, ontvlamde de wraak van den ander, en bragt de hartstogten van allen aan het gisten: — hij vuurde het eigenbelang, of de vooroordeelen aan, en zaaide hierdoor verdeeldheid, of haat, beloofde aan de armen den buit der rijken, aan de rijken de dienstbaarheid der armen, dreigde den eenen mensch door den anderen, den eenen rang door den ander, en vervreemde en verwijderde dus, door het wantrouwen, den eenen burger van den anderen: — dus vestigde hij zijne macht op hunne zwakheden; en legde hen het juk op van gevoelens, waarvan zij onderling de knoop toehaalden. —

Om

Om de legermacht staande te houden, werden 'er belastingen gelegd; door die belastingen bestuurde hij de legermacht; door het wisselend spel der rijkdommen, en der ambten, keetende hij een geheel volk aan een onverbreekbaaren kluister, en de Staaten vervielen in de langzaame uitteering door de *Alleenheersching*.

Dus was het dezelfde drijfveer, die haare werking, onder verschillende gedaanten, wist te veranderen, die aanhoudend de duurzaamheid der Staaten aanviel, en door de onophoudlijke woeling der hartstogten werd eene onafgebroken wisselvalligheid geboren.

En die aanhoudende geest van eigenliefde en van overheersching bragt twee voornaame uitwerkelen voort, die beiden even nootlottig waren; daar de een bestendig de Maatschappij verdeelde, door hunne verbindtenis te verbreken, bragt dit zwakheid te weeg, en maakte hunne *vernietiging* des te ligter: het andere uitwerkfel strekte altijd, om de macht in eene enkele hand te bepalen, en veroorzaakte eene agtereenvolgende *inzwelging* der Maatschappijen en der Staaten, zeer schadelijk voor hunnen vrede en hun onderling bestaan. (o)

E-

(o) Het is zeer opmerkelijk, dat de aanhoudende voortgang der Maatschappijen zich altoos zoo heeft toegedragen, dat, daar zij allen met een staat van bestuurloosheid, of *volksregeering*, begonnen, zij, in de daad, door

eene

Even gelijk in een Staat een partij de geheele natie verdrong, dan weder een huisgezin de partij, en een enkel persoon het huisgezin — zoo vestigde 'er zich van Staat tot Staat eene verdringende beweging, die op het geheel werkte en in de *staatkundige orde* alle de bijzondere onheilen van de *burgerlijke orde* te weeg bragt. Wanneer de eene Stad de andere had overwonnen, onderwierp zij zich die, en maakte haar tot eene Provincie; en wanneer de eene *Provincie* de andere had veroverd, vestigde zij zich tot een *Koningrijk*: eindelijk, als twee Koningrijken elkander overwonnen hadden, ontstonden 'er Rijken van eene onmeetbare uitgestrektheid, en het gebeurde door deze inzwelging, dat wel verre dat het inwendig vermogen der Staaten aangroeide naar de *eevenredigheid* van hunne uitgestrektheid, dat hunne macht integendeel verminderd werd; en wel verre dat de toestand der volken gelukkiger werd, werd hij integendeel van dag tot dag ongelukkiger en rampzaliger, alleen door

... oor-

eene groote verdeeldheid der macht, daaruit tot de Aristocratie overgingen; en van de Aristocratie tot de eenhoofdige regeering. Volgt hieruit niet, dat zij, die de Staaten door eene volksregeering vestigen, hen blootstellen, om alle de beroeringen doortestaan, die tot de alleenheersching brengen, en dat het opperst befluur door een *enkel Opperhoofd*, dat aan regels onderworpen is, de regeeringsvorm is, die den vrede het meest bevordert?

oorzaaken, die uit de natuur der dingen voortvloeijen.

Naarmaate de Staaten uitgebreakter werden, werd ook hun bestuur moeilijker en minder onderscheidend; men moest meer werkzaamheid aan de uitvoerende macht geven, om die groote lichaa men te beweegen, en 'er was geene evenredigheid meer tuschen de plichten der Opperhoofden, en hun vermogen, om die ten uitvoer te brengen.

Hieruit volgde, dat de Despooten hunne zwakheid gevoelden, en alles vreesden, wat de sterkte der volken ontwikkelde. Hierom dachten zij middelen uit, om die te verkleenen, om reden dat de volken, verdeeld door de vooroordeelen van onweetendheid en woesten haat, de boosheid der Regeerders behulpzaam waren, en elkander beurtelings tot wachters dienden: hierdoor werd de slaavernij vergroot.

Om reden, dat het evenwicht der Staaten gebrooken was, verdrukten de sterken des te gemaklijker den zwakken.

Eindelijk, naarmaate de Staaten zich naauwer vereenigden, verlooren de volken (berooft van hunne wetten en gebruiken, en van den regeeringsvorm, die hun eigen was) den geest van *persoonlijkheid*, die hunne kracht uitmaakte; in zulk een tijdstip beschouwden de Despooten de rijken als grondeigendommen, en de volken als aan hun toebehoorende; en zij gaven zich over aan roof en verwoesting, aan de toomloosheid van de willekeurige oppermacht.

Toen

Toen werden alle de krachten en rijkdommen der volken, tot bijzondere uitgaven, tot persoonlijke verkwistingen besteed: (o) de Koningen gaven zich, in de verveeling van hunne genieting, over aan alle ongeregeldheden; de fijnste kunst moest zich voor hen uitputten, om vreemde vermaaken voorttebrengen. — Zij moesten boven hunne huizen tuinen op gewelven, springende verheven vlooden op bergen hebben — zij veranderden de vruchtbaare velden in wildbaanen, groeven meiren in drooge gronden, verhieven rotsen in het midden der meiren (p), lieten palleisen bouwen

(o) Het is opmerklijk, dat het gedrag en de zeden der Vorsten en Koningen van alle landen, en van alle tijden, in dezelfde tijdstippen geheel eenvoudig is geweest, het zij bij de grondlegging, het zij bij de vernietiging der Rijken. — Alom vertoont de geschiedkunde ons dezelfde tafereelen van pracht en dwaasheid; *perken voor de jacht, lusthoven, vlooden, rotsen, palleisen, overdaad in spijzen, in wijn, in vrouwen*, in een woord, *eene geheele verbeesting*.

(p) De dwaaze rats in den tuin te *Versailles* heeft alleen drie millioenen gekost. — Ik heb zomtijds eens bereekend, wat men had kunnen doen, met het geen de drie piramides van *Gizah* gekost hebben, en ik bevond, dat men voor die som gemaklijk van de *Rooze Zee* af, tot aan *Alexandrijen*, een gracht had kunnen graven van 150 voeten breedte, en dertig voeten diepte, geheel met hardsteen, en met een borstweering belegt, en daarbij eene sterke oorlogs- en koopstad, met vierhonderd huizen, allen gebouwd met

wen van marmer en porphirsteen, moesten huisfieraaden van goud en kostbare gesteenten hebben, en millioenen armen werden gebruikt tot dien nutteloozen arbeid: de pracht der vorsten werd nagebootst door hunne tafelschuimers, en van stand tot stand, tot den laagsten toe voordgeplant: — en dit werd eene algemeene bron van bederf en armoede.

Door de onverzadelijke begeerte naar genietingen, waren de gewoone belastingen niet genoegzaam; zij werden verhoogd: en de landman zag zijn arbeid vergrooten zonder schavergoeding: hierdoor verloor hij zijn moed; — de Koopman zag zich uitgeput, en hij verloor zijne naarstigheid: — de meenigte, tot armoede veroordeeld, bepaalde haaren arbeid tot het bloote noodzaaklijke, en alle schrandere werkzaamheid werd vernietigd.

De belastingen maakten het bezit van goederen bezwaarlijk; de nedrige eigenaar verliet zijne velden, of verkogt die aan de rijken, en de bezittingen verzamelden zich in een klein getal handen; daar alle de wetten en instellingen die vermeerdering van goederen begunstigten, werden de volken verdeeld in een groep van luie rijken, en in eene meenigte van arme daglooners. — Daar het volk arm was, verlaagde het zich; en de

grooten regentbakken. — Welk een onderscheid tusschen het nut, dat die gracht had kunnen te weeg brengen, en dat der pyramides!....

grooten, verzadigd door de genietingen, ontaarden en verbasterden: — daar nu het getal der genen, die belang hadden in het bewind van den Staat, verminderde, nam deszelfs kracht en bestaan hierdoor des te meer af.

Aan den anderen kant, vermids 'er geen enkel voorwerp meer van naijvor, geene de minste aanmoediging tot het onderwijs meer was, vervielen de geesten in eene diepe onwetendheid.

En daar het *Bestuur bedekt en geheim* was, bestond 'er ook geen middel meer ter verbetering: — de Opperhoofden regeerden slechts door geweld en arglistigheid; de volken beschouwden hen als openlijke miltzuchtige vijanden; en 'er was geene de minste eenstemmigheid meer tuschen de genen, die beheerscht werden, en die heerschten.

Nadat alle die ondeugden de Staaten van het rijke *Asten* ontzenuwd hadden, begonnen de zwervende en arme volken, uit de *woestijnen* en de naastgelegen *bergen*, de genietingen der *vruchtbare valeijen* te benijden; door eene algemeene begeerlijkheid beziel, vielen zij de *beschaafde Koninkrijken* aan — wierpen de troonen der *Despooten* omver, — en die omwentelingen waren schierlijk en gemaklijk, doordien de staatkunde der *tijrannen* hunne onderdaanen week gemaakt, de sterkten geslecht, en de helden vernietigd had; als ook, omdat de onderdrukte burgers geen persoonlijk belang in het behoud van den Staat meer hadden, en de loontrekkende soldaaten zonder moed waren.

Zoodra wilde horden geheele Natiën tot slavernij gebragt hadden, was het gevolg, dat de Rijken, gevestigd door een overwinnend en een overwonnen volk, twee wezenlijke tegenstrijdige, en vijandlijke partijen in hunnen boezem beslooten. — Hierdoor werden alle de grondbeginselen der Maatschappij vernietigd: de *algemeene* geest, en het *gemeenschaplijk* belang bestond niet meer; en 'er vestigde zich een *onderscheid* van *stammen* en *geslachten*, waardoor het eene geregelde stelling werd, om de verwarring in stand te houden: en naarmaate men uit zeker bloed geboren werd, was men zachtzinning of wreed, *vreemdeling* of *eigenaar*.

Vermids nu de onderdrukkers minder in getal dan de onderdrukten waren, moest men de kunst, om te *onderdrukken*, *volmaaken*, ten einde dit valsche evenwicht staande te houden. De kunst van te regeeren bestond in een groot getal aan een kleen te onderwerpen. Om eene gehoorzaamheid te verwerven, die zoo tegenstrijdig aan de inspraak der Natuur was, moest men strenger straffen opleggen; de wreedheid der wetten deed de zeden gruwlijk zijn; het onderscheid van perfoonen vestigde in den Staat twee wetboeken, twee rechtbanken, twee rechters. Daar het volk verdeeld was, tusschen de neiging van het hart, en den eed van den mond, had het twee tegenstrijdige gewetens; en de denkbeelden van recht en onrecht hadden, volgens dat oordeel, geene vaste grondbeginselen meer.

Onder een dergelijk bestuur vervielen de volken

tot

tot wanhoop en verslagenheid; de toevallige oorzaken der Natuur voegden zich bij de rampen, die hen bestormden: ter nedergeslagen door zoo veele folteringen, verweten zij deszelfs oorzaaken aan opperste machten, die verborgen waren; en vermids zij tijrannen op de waereld hadden, onderstelden zij die ook in den hemel; het bijgeloof vergrootte het ongeluk der volken.

Ook ontstonden 'er noodlottige leeringen, godsdienstige zamenstellen, die zwartgallig en menschenhaatend waren, die de Goden even zoo *ondeugend* en *wangunstig* afschilderden, als de Despooten. Om ze te bevredigen, deed de mensch hen de opoffering van alle zijne genietingen: door zich van dezelve te berooven, werkte hij rechtstreeks tegen de wetten der Natuur. Hij beschouwde zijne *ge-noegens* als *misdaaden*, zijne *folteringen* als *boetdoeningen*; hij was dwaas genoeg, om de *smart te be-minnen*, en de *liefde tot zich zelf aftezweeren*. Hij onderdrukte zijne zintuigen, maakte zijn leven bitter: en eene zelfsverlochenende, en tegen de gezelligheid aandruifschende, zedenkunde stortte de volken in de ongevoeligheid des doods.

Dan, naardien de voorziende Natuur het menschelijk hart met eene onuitputlijke hoop begiftigd heeft, en het geluk zijne wenschen op deeze aarde bedroog, vervolgde hij, vervoerd door eene zachte zwijmeling, het geluk in eene *andere waereld*: hij stelde zich *een ander vaderland* voor, een *verblijf*, alwaar hij, ver van de tijrannen, de rechten van zijn wezen zou herkrjgen. Hieruit ontsproot eene nieuwe wanorde: enkel bekoord door
een

eene *toekomende waereld*, verachtte hij die, welke de Natuur hem geschonken had; zijne hoop overdrijvende, verwaarloosde hij het geen hij daadlijk bezat. Zijn leeven scheen hem niets meer, dan eene *moeilijke reis*, dan een *zwaare droom*; zijn lichaam eene *gevangenis*, een hinderpaal tot zijn geluk, en de aarde eene plaats van *ballingschap* en *pelgrimschap*, die hem het bouwen onwaardig scheen. Eene *heilige werkeloosheid* vestigde zich in de *staatkundige waereld*; de velden werden verlaten; de onbebouwde landen vermeerderden; de Staaten werden ontvolkt, de gedenktekenen verwaarloosd, en de onwetendheid, het bijgeloof, en de dweeperij vereenigden alom haare uitwerkselen, en vermeerderden de verwoesting en de puinhoopen.

Aldus was het, dat de menschheit, gefolterd door hunne eigen hartstochten, nu eens te zaa-men vereenigd, en dan door enkele perfoonen, altoos door begeerlijkheid en gebrek aan doorzigt weggesleept, beurtelings van de slaavernij tot dwinglandij, van trots tot vernedering, van vermetelheid tot neerslagtigheid overgingen, en zelve de eeuwige werktuigen van hunne onheilen waren.

Ziedaar, door welke eenvoudige en natuurlijke drijfveeren het lot der oude Staaten beheerscht werd; ziedaar, door welke agtereenvolgende en uit elkanderen voordvloeiende oorzaaken zij zich verheften, of daalden, naar maate de *natuurlijke* wetten van het menschelijk hart opge-

volgd of overtreden werden: — en het was in den stroom van deeze agtereenvolgende wisselvalligheden, dat zoo veele verschillende Volken, zo veele Rijken, die beurtelings daalden, die machtig, overwonnen, en omver geworpen werden, aan de aarde de leerzaamste lessen herhaalden!..... Deeze lessen zijn voor de opvolgende geslachten verloren!.... De ongeregheden der voorledene tijden zijn weder te voorschijn gekomen bij de tegenwoordige geslachten!... De Opperhoofden der Natien hebben in de wegen der logen en der dwinglandij voorgewandeld! En de volken zijn verdwaald in de duisternissen van het bijgeloof en de onwetendheid!.....

Wel nu, voegde 'er de Beschermgeest bij, na een oogenblik peinzens: vermids de ondervinding der voorledene tijdkringen begraven blijft voor de nog levende geslachten; vermids de gebreken der voorouderen hunne nakomelingen nog niet onderwezen hebben; zoo zullen de oude voorbeelden weder ten voorschijn komen, de schrikverwekkende tooneelen der nu vergeeten tijden zullen weder op de aarde vernieuwd worden; nieuwe omwentelingen zullen de Volken en Rijken schokken; — machtige thronen zullen weder omver geworpen worden, en schrikwekkende gebeurtenissen zullen de menschen herinneren, dat zij de wetten der Natuur, de voorschriften der wijsheid en der waarheid, niet ongestraft overtreden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

LESSEN DER VOORLEDENE TIJDEN,
TOEGEPAST OP DE TEGENWOOR-
DIGEN.

Aldus sprak de Beschermgeest! — Getroffen door de juistheid en kracht van zijne redenen; bestormd door eene reeks van gedachten, die, offchoon zij tegen mijne gewoone denkbeelden aandruischten, evenwel mijne reden ketenden, bleef ik in eene diepe stilzwijgendheid weggezonden..... Maar, terwijl ik in eene treurige en peinzende houding mijne oogen gevestigd hield op *Asta*, trokken eenslags de rook- en vuurwolken, aan den kant van het Noorden, aan de stranden der *zwarte Zee*, en in de velden van de *Krim*, mijne aandacht. Zij schenen zich van alle kanten te gelijk te verheffen, en, toen zij de landengte en het vaste land voorbij waren, gingen zij schielijk voort, als door de Westen wind gedreeven, langs het moerasfge meir van *Asof*, en verloren zich in de groene velden van *Kuban*. Ik sloeg den loop van die dwarrel-

winden naauwkeuriger gade, en bespeurde, dat zij vooraf gegaan of gevolgd werden door hoopen van levende wezens, die, even als mieren of sprinkhaanen, door den voet van den voorbijganger gestoord, zich met snelheid beweegden.

Zoms schenen die hoopen tegen elkander aantekrukken en op elkander te stooten; na dien schok bleeven 'er verscheiden zonder beweging;..... ontroerd over dit schouwspel, staarde ik om de voorwerpen te onderscheiden: „Ziet gij, vroeg „mij de Beschermgeest, de vuurwolken, die „zich op de aarde verspreiden? begrijpt gij „hunne uitwerkingen en hunne oorzaaken?” — O Beschermgeest, antwoordde ik, ik zie colommen van vuur en rook, en 't schijnt even als of die door insecten verzeld worden; maar, daar ik nauwlijks den omtrek der Steden en der gedenktekenen zie, hoe zou ik dan zulke kleene schepsels kunnen onderscheiden? — Het schijnt mij toe, als of deeze insecten de veldslangen nabootzen; want zij gaan heen en weder, raaken elkander aan, en vervolgen elkander. — „Zij „bootzen die niet na, maar zij doen dit daadelijk,” zeide de Beschermgeest. En welken zijn die dwaaze dieren, hernam ik, die elkander dus onderling vernietigen?.... Zullen zij niet schierlijk genoeg vergaan, zij, die slechts een dag leeven?..... De Beschermgeest raakte mij op nieuw het gezicht en het gehoor aan, en sprak:— „Zie en hoor!” — Terstond liet ik mijne oogen op dezelfde voorwerpen weiden: „ach rampza-
„ li.

„ ligen!” riep ik, als door diepè droefheid aangegrepen; „ de vuurige colommen! De infecten! Ô Beschermgeest! Dit zijn de menschen, „ dit zijn de verwoestingen des oorlogs... . . . de „ stroomen vuurs verheffen zich uit de dorpen en „ de steden! Ik zie de ruiters, die ze aansteeken, „ en die zich met de sabel in de vuist in de velden verspreiden; voor hen vluchten, door schrik „ bevangen, geheele schaaren van kinderen, vrouwen, grijsaards: ik zie andere ruiters, die hen „ met de lans op den schouder vergezellen en geleiden. Ik herken aan hunne losse paarden, aan „ hunne *Kalpaks*, aan hun bos hair (p), dat het „ *Tartaaren* zijn, en zij, die hen vervolgen, „ met driekante hoeden op het hoofd, en met „ groene monteeringsen aan, dit zijn de *Muscoviten*. . . . Ach! ik begrijp het, de oorlog tus- „ schen de *Rusfen* en de *Turken* is weder ontbrand.” -- „ Nog niet,” antwoordde de Bescherm-

(p) De *Tartaarsche* ruiter gebruikt altoos twee paarden, waarvan hij het eene bij de hand leid. — De *Kalpak* is een muts van schaapsleder, of van andere vellen. Onder de muts is het hoofd geschooren, behalven een plekje, ter grootte van een drie-gulden, waar op zij een bosje hair, tot zeven of agt duim lengte, laten groeijen, juist op de zelfde plaats, waar onze priesters de kruinscheering doen. Het is bij dit bos hair, gelijk verscheiden *Turken* gelooven, dat de Engel der graven de uitverkorenen zal opnemen, om ze in het paradijs te voeren.

geest, „dit is slechts een voorbode. De *Tartaaren* waren, en zijn nog, een te lastige na-
 „buur; men ontdoet 'er zich van; hun land komt
 „zeer wel te pas; men omringt 'er zich mede;
 „en, als een voorbode van eene andere omwente-
 „ling, word de throon der *Guérais* vernietigd.”

In waarheid, ik zag den standaard der *Russen*
 in de *Krim* geplant, en hun vaandel werd wel-
 haast op de *zwarte Zee* ontold.

Op het geschreeuw der vluchtende *Tartaaren*
 werden de *Turken* ontroerd. „Men verjaagt on-
 „ze broeders, riefen de kinderen van *Mahomet*
 „uit; men hoont het volk van den Propheet!
 „Ongeloofigen maaken zich meesters van eene ge-
 „heiligde aarde (q), en schenden de tempels der
 „Islamiten! Komt, laten wij ons waapenen, vlie-
 „gen wij ten strijde, om de eer van God en
 „onze eigen zaak te wreken.”

Nu ontstond 'er een algemeen krijgsumroer in
 beide de Rijken. Van alle zijden verzamelden
 men gewaapende krijgsknechten, voorraad van le-

vens-

(q) Het is zelfs niet in het vermogen van den
 Sultan, om aan eene vreemde Mogendheid een land af-
 te staan, dat door de *wadre geloovigen* bewoond
 word. Het volk, aangevuurd door de handhavers der
 wetten, zou aan het muiten gaan: dit is een der re-
 denen, waarom hij, die de gewoonten der *Turken*
 kent, den afstand van *Caudie*, van *Cijprus*, van *Egijp-
 te*, gelijk sommige Mogendheden van *Europa* die
 atworpen hadden, voor een hersenschim houd.

vensmiddelen en krijgsbehoefden; alle de voorbereidselen der moordende gevechten werden gemaakt; bij beide de volken stroomden de tempels vol van de meenigte: dit schouwspel wekte mijne aandacht. Aan den eenen kant zag ik de *Muselmannen* voor hunne moskeën vergaderd; zij wuschen hunne handen en voeten, sneeden hunne nagels, verwden hunne baard, spreidden tapijten op den grond, en keerden zich naar het zuiden, nu eens met open, en dan met over elkander geslingerde armen; zij maakten een vreemd geluid, bogen zich, en wierpen zich op den grond, en, zich de uitgestaane rampen van den laatsten oorlog herinnerende, riepen zij uit: „Genadig God! barmhertig God! verlaat gij uw uitverkooren volk? Gij, die aan den Propheet de heerschappij der volken beloofdet, en die uw Godsdienst door zoo veele overwinningen bezegeldet, hoe zoudt gij de *waare geloovigen* ten prooij geven aan de wapenen der *ongeloovigen*?...” En de *Imans* (*) en de *Santons* zeiden tot het Volk: „Gij eet zwijnevleesch, gij drinkt wijn, gij raakt onreine dingen aan, daarom straft God u. Doet boete, reuigt u, spreek uw geloof uit (†), vast van den morgen tot den avond; geeft de tiende van uwe goederen aan de *moskeën*; gaat naar *Mekka*; en „ God

(*) De Priesters der Turken.

(†) Er is maar een God, en Mahomet is zijn Propheet.

„ God zal u de overwinning schenken.” Het volk kreeg moed, en schreeuwde luidkeels in hunne woede: „ Er is maar één God! en *Mahomet* „ is zijn Propheet; vervloekt zij al wie dit „ niet gelooft! Genadig God! vergun „ ons de Christenen te verdelgen: wij strijden „ voor uwe glorie, en onze dood is een martel- „ ling, die wij ter eere van uw' naam lijden.” — zij bragten hunne offers aan, en bereidden zich ten strijde.

Aan den anderen kant, knielden de *Rusfen* en riepen uit: — „ Laten wij God danken, „ laten wij zijne macht roemen! Hij heeft on- „ zen arm versterkt, om onze vijanden te ver- „ nederen. *Weldadig God!* verhoor onze smeek- „ kingen: om u te behaagen, zullen wij in geene „ drie dagen vleesch noch eijeren eten; vergun „ ons, de ongeloovige *Mahomedaanen* te verdel- „ gen, en hun' Rijk te vernietigen; wij zullen „ de tienden van onze buit geven, en wij zul- „ len u nieuwe tempels oprichten.” — De Pries- ters vervulden de kerken met een wolk van rook, en zeiden tot het Volk: „ Wij bidden voor „ u, en God schiept een welbehaagen aan on- „ zen wierook, en zegent uwe waapenen. — Gaat „ voort met vasten; zegt ons uwe verborgen „ mislagen, geeft uwe goederen aan de kerk: — „ wij zullen uwe zonden vergeeven, en gij zult „ in den staat der genade sterven.” — Zij sprengden het volk met water, deelden kleine stukjes godsbeenderen onder hen uit, om hun tot

Talisman te strekken, en het volk aledende niets dan oorlog en gevegt.

Getroffen door het tegenstrijdig tafreel der zelfde hartstochten, bedroefde ik mij over hunne noodlottige gevolgen; ik peinsde op de moeilijkheid, die 'er voor den algemeenen Rechter in opgesloten lag, om de zoo tegenstrijdige gebeden te verhooren, wanneer de Beschermgeest, in eene beweging van gramschap, met drift uitriep: „welke uitspoorige klanken treffen mijn gehoor?.. welk eene blinde godlooze zwijmeling beroert den geest der volken?.... God-onteerende Gebeden, daalt weder naar de aarde, en gij hemelen weigert aan die moordademende menschen de godlooze dankzeggingen. Dwaaze Stervelingen! is het aldus, dat gij de Godheid vereert?... Zegt, zal Hij, dien gij uwen algemeenen Vader noemt, kan hij de hulde van zijne zich onder elkander vermoordende kinderen aannemen?..... Overwinnaars! zegt, met welk een oog moet hij uwe armen, rookende van het bloed, dat hij geschapen heeft, beschouwen?..... En gij die verslagen zijt! wat hoopt gij van uwe nuttelooze klachten? — Heeft God dan het hart van een sterveling, om van hartstochten te kunnen veranderen? — Word Hij, gelijk gij, ontroerd door wraak of medelijden, door woede of berouw?..... ó Welke laage denkbeelden vormen zij zich van het verhevenste aller Wezens! Naar hunne uitdrukkingen, zou men moeten gelooven, dat God gril-

lig en wispeltuig, beurteling toornig word, en zich weder te vrede stelt, even als de mensch; — dat hij beurteling bemint of haat; dat hij haat of liefkoost; dat hij, zwak of ondeugend, zijne haat heimlijk broeit; dat hij, tegenstrijdig en trouwloos, logen spreidt, om den mensch te verstrikken; dat hij het kwaad straft, welk hij toelaat; dat hij de misdaad voorziet, zonder die te beletten; dat hij een partijdig Rechter is, dien men door offeranden omkoopt; een onvoorzichtig Despoot, die wetten maakt, om ze weder intetrekken; dat hij, als een woest tijran, zijne gunst zonder reden intrekt of mededeelt, en dat hij zich niet, dan door aanhoudende laagheden, laat verbidden.” Ach! nu was het, dat ik de logen der menschen ondeckte. Nu ik het tafereel beschouwde, dat hij van de Godheid schetste, zeide ik tot mij zelve: „ Neen, „ neen, het is God niet, die den mensch naar „ zijn beeld heeft geschapen; het is de mensch, „ die zich God naar het zijne voorstelt; de „ Mensch schreef God zijn geest toe, omkleed- „ de Hem met zijne neigingen, leende Hem zijn „ oordeel.... En, daar hij in die samenmen- „ ging iet tegenstrijdigs vond met zijne eigen „ gróndbeginfelen, nam hij eene geveinsde nedrig- „ heid aan, en noemde zijne reden overmogend, „ noemde de uitspoorigheid van zijn verstand de „ geheimzinnigheid van God.”

Hij zegt, God is *onveranderlijk*; en hij zend zijne smeekingen tot hem op, om hem te

veranderen; hij noemt hem *onbegrijpelijk*, en echter wil hij zijn wezen uitleggen.

'Er ontstonden *Bedriegers* op de aarde, die zich verheften, en zich de *vertrouwelingen van God noemden*. Zij wierpen zich op, als leeraars der volken, en openden de wegen van logen en ongerechtigheid: zij hechtten verdienstelijkheid aan onverschillige of belachlijke daaden; zij noemden het deugd, wanneer men eenige lichaamsbuijgingen deed, zekere woorden uitsprak, en zommige naamen uitstamelde; zij noemden het een misdrijf, wanneer men op zommige dagen, boven andere dagen uitgezonderd, een zeker soort van vleesch at, zekere dranken dronk. Het is de *Jood*, die liever zou sterven, dan op den *Sabbath-dag* arbeiden; het is de *Persiaan*, die eer zou stikken, dan het vuur met *zijnem adem aanteblaazen*; het is de *Indiaan*, die den hoogsten trap van volmaaktheid denkt te bereiken, wanneer hij zich *met Koedrek wrijft*, en geheimzinnig het woord *Aum (r)* uitspreekt; het is de *Muselman*, die

(r) Dit woord is in den Indiaanschen Godsdienst een gewijd zinnebeeld der Godheid. Hetzelve moet niet dan in 't geheim, en zonder dat het iemand hoort, uitgesproken worden: het bestaat uit drie letters, waarvan de eerste, *A*, den oorsprong van alles, den Schepper BRAHMA, aanduid. De tweede, *U*, beteekent den Beschermmer VICHENOU, en de laatste, *M*, den Vernietiger CHIVEN, die aan alles een einde maakt; men spreekt het uit als een woord van één

die alles denkt te herstellen, wanneer hij zich het hoofd en de armen wascht, en die met de fabel in de vuist twist, of men bij den *elleboog* of bij de *toppen* van de *vingers* moet beginnen (s); het is de Christen, die zich verdoemd zou achten, indien hij vet at, in plaats van melk en boter. ó Verhevene en hemelsche leeringen! ó Volmaakte zedekunde, gij zijt de martelingen der Apostelen waardig!.. Ik zal de zeeën oversteecken, om deeze bewonderingwaardige wetten aan de wilde volken, aan de verafgelegenste Natien te leeren; ik zal tot hen zeggen: „ *Kinderen der Natuur!* tot hoe lang „ zult gij in de wegen der onwetendheid wan- „ delen? Tot hoe lang zult gij de waare begin- „ selen van zedekunde en den godsdienst misken- „ nen? Koomt en zoekt de lesfen derzelve bij „ de „ één lettergreep, waarom het de eenheid van deeze drie goden aanduid. — Dit is hetzelfde denkbeeld, dat zommige Oudvaders aan de *Alpha* en de *Omega* hechten.

(s) Dit is eene groote oorzaak van de scheuring tuschen de aanhangers van *Omar*, en die van *Ali*. — Onderstel, dat twee *Muselmannen* elkanderen op de reis ontmoeten, en broederlijk aanspreken: — het biduur genaderd zijnde, en de een de reiniging bij de toppen van de vingers, en de ander bij den elleboog beginnende, zijn zij eensklaps daadelijke vijanden; ó Verhevene waardigheid der godsdienstige leerstellingen, ó diepe wijsbegeerte van haare instellers!

„ de godvruchtige en geleerde volken, in de
 „ befchaafde landen; zij zullen u leeren, hoe gij,
 „ om God te behaagen, in eene zekere maand
 „ van het jaar, den geheelen dag van honger en
 „ dorst moet verfmachten; hoe men het bloed
 „ van zijnen medemensch kan plengen, en zich
 „ hiervan kan zuiveren door het doen van eene
 „ geloofsbelijdenis, en eene geregelde reiniging;
 „ hoe men hem zijne goederen kan ontrooven,
 „ en de vergeeving van zijne misdaad kan erlan-
 „ gen, door het geroofde goed met zekere men-
 „ fchen te deelen, die zich toewijden, om alles
 „ intezwelgen.”

„ *Verborgten en opperste Macht van 't heelal!*
 „ *Geheime en onbegrijpelijke oorzaak der Natuur!*
 „ Algemeene ziel der wezens! U, dien de ster-
 „ velingen onder zoo veele verschillende naamen
 „ vereeren, schoon zij u niet bevatten. *Onein-*
 „ *dig GOD! ondoorgrondelijk Wezen,* Gij, die in
 „ de onmeetbaarheid der hemelen den loop der
 „ waerelden regelt, en de uitgestrekte ruimte
 „ bevolkt, door millioenen opeengeftapelde zon-
 „ nen: wat fchijnen wel in uwe oogen die
 „ menschelijke infecten, die mijn gezicht reeds
 „ op de waereld ontzinken?.. Wanneer gij be-
 „ fluit, de hemellichten in hunne loopkringen te
 „ geleiden, wat zijn dan voor u die aardwor-
 „ men, die op het stof wemelen?.. Wat raakt
 „ uwe oneindigheid het onderscheid van hunne
 „ gezindheid of partijen? En wat raaken u alle
 „ die

„ die uitleggingen , waarmede hunne dwaasheid „ zich kwelt? ”

En gij bijgeloovige Stervelingen , toont mij de heilzaamheid van uwe begrippen , waarin hebben uwe voorschriften , zederd zoo veele eeuwen , de wetten der Natuur veranderd ? Dedden zij de zon met meerder gloed schijnen ? Veranderden zij den loop der jaargetijden ? Maakten zij de aarde vruchtbaarer , en de volken gelukkiger ? Is God goed , hoe kunnen dan uwe boetdoeningen hem behaagen ? Is Hij on-eindig , hoe kan dan uwe hulde zijne glorie vermeerderen ? Indien Hij door zijn raadsbesluit alles voorzag , kunnen dan uwe gebeden zijn vonnis veranderen ? Antwoordt , ongerijmde Stervelingen !

Gij Overwinnaars , die zegt , dat gij God dient , heeft hij dan uwe hulp nodig ? Indien hij straffen wil , heeft hij dan de aardbeevingen , de vuurbergen , de bliksems niet in zijne hand ? En kan de goedertieren God niet verbeteren , dan door te vernielen ? ...

Gij *Muselmannen* , indien God u kastijd om de overtreding der *vijf* voorschriften , hoe verschoont Hij dan de *Franschen* , die 'er mede spotten ? Is het door den *Koran* , dat Hij de waereld bestuurt ; op welke beginselen oordeelt Hij dan de volken , die vóór den Propheet bestonden , zoo veele volken , die wijn dronken , zwijnenvleesch aten , niet naar *Mekka* gingen ,

gen, en aan wien evenwel vergund werd, machtige Rijken te stichten? Hoe oordeelt Hij de *Sabeërs van Ninive en Babijlonie*; den *Persiaan*, aanbidders der zon; de *afgodische Grieken en Romeinen*; de *oude Koningrijken van den Nijl*, en ook uwe eigen voorvaders, de *Tartaaren en Arabiers*! — Hoe oordeelt hij, nog heden, zoo veele volken, die u of uwen godsdienst miskennen, of 'er onkundig van zijn! — De talrijke stammen der *Indiaan*en, het uitgestrekte Keizerrijk *China*, de zwarte stammen van *Afrika*, de bewooners der afgelegen eilanden aan de oevers der zee, en de volkplantingen van *Amerika*?

Verwaande en onwetende Stervelingen, die u alleen de waereld toeëigent! Indien God alle de voorledene en tegenwoordige geslachten te gelijk verzamelde, wat zou, in dien oneindigen oceaan, de enkele golven der zoogenaamde algemeene *Christelijke* of *Mahomedaansche* gezindheden uitmaaken? Welk een vonnis zou zijne onpartijdige en algemeene rechtvaardigheid vellen over het wezenlijke, grootste en algemeene getal der stervelingen? Hier verdwaalt uwe reden in duistere leerstellingen; hier blinkt de waarheid in haare volle kracht: — hier openbaaren zich de vermogende en eenvoudige wetten der Natuur, en der reden; wetten van eene algemeene en gelijke oorzaak, van een onpartijdig en rechtvaardig God, die, wanneer hij een land door den regen verkwikt, niet vraagt, aan welken Propheet men in het zelve geloof — die zijne zon over alle

le

le de geflachten der menfchen , zonder onderscheid , doet fchijnen , over den *blanken* even als over den *zwarten* , over den *Jood* , den *Mufelman* , den *Christen* en de afgodendienaars ; die de oogften doet bloeijen , daar werkzaame handen die aankweeken ; die alle volken vermeenigvuldigt , bij welken fchrandereid en orde heerfchen ; die elk Rijk doet bloeijen , waarin men rechtvaardigheid oefent , alwaar de wetten aan vermogenden paalen ftellen , terwijl zij de armen befchermen ; alwaar de zwakke veilig leeft ; alwaar , eindelijk , een ieder de rechten geniet , welken uit de Natuur en een billijk *maatschappijlijk verdrag* voortvloeijen.

Ziedaar , door welke grondbeginfelen de volken geregeerd worden ! Ziedaar den waaren Godsdienst , die het lot der Koningrijken beheerscht , en die uw lot , *ô Turken !* altijd bepaalde. Ondervraagt uwe voorvaderen , vraagt hen , door welke middelen zij hunnen voorspoed bewerkten , wanneer zij , afgodendienaars , arm en klein in getal , de *Tartaarfche* woestenijen verlieten , en zich in deeze rijke landftreken vestigden ; vraagt hen , of het door het *islamismus* (tot dien tijd bij hen onbekend) was , dat zij de *Grieken* en *Arabieren* overwonnen , of door moed , voorzichtigheid en eendracht , die de waare macht van elke *maatschappijlijken staat* uitmaaken. — In dien tijd , deed de Sultan zelf gerechtigheid wedervaren , en waakte voor de

de orde; — hij strafte den rechter, die zijn plicht verzaadde, den bestuurder, die ongehoorde schattingen asperste, en het volk leefde vergenoegd. De Landbouwer was beveiligd voor de roverijen der *Janitsaaren*, en de velden bloeiden weelig; de openbaare wegen waren veilig, en de Koophandel bragt den overvloed aan. Gij waart verbonden roovers, maar onderling waart gij rechtvaardig; gij onderwierpt de volken, maar gij verdruktet hen niet; door hunne vorsten gekweld en mishandeld, verkozen zij liever, u cijnsbaar te zijn. — Wat gaat het mij aan, sprak de *Christen*, of mijn meester den beeldendienst bemint, of de beelden verbreekt, indien hij mij slechts recht doe wedervaren? God zal zijne leer in den hemel beoordeelen. Gij waart matig en gehard; uwe vijanden waren lafhartig en verwijfd; gij verftondt de kunst des oorlogs; uwe vijanden hadden er de beginselen van verloren; uwe opperhoofden hadden ondervinding; uwe soldaaten waren geoefend en gehoorzaam; de buit vuurde hunnen ijver aan; de heldenmoed werd beloond; de lafheid en wanorde gestraft; en alle de drijfveeren van het menschlijk hart waren in werking: aldus overwont gij een aantal volken; en van veele overwonnen koninkrijken vestigde gij een wijd uitgestrekt Rijk.

Maar 'er zijn andere zeden gevolgd; en in de tegenspoeden, die dezelve verzelden, waren het wederom de wetten der Natuur, die werk-

ten. Nadat gij uwe vijanden verslonden hadt, ontbrandde uwe begeerlijkheid op nieuw; hare vlammen woedden op uwe eigen haardsteden, en, daar gij dien brand in uwen boezem besloot, werdt gij zelve daardoor verslonden. — Toen gij rijk waart geworden, scheurde gij u van elkanderen, om de verdeling en de genieting, en de wanorde drong in alle standen uwer maatschappij door. — De Sultan zwijmelde over zijne grootheid, miskende het hoofdoogmerk van zijne waardigheid, en alle de ondeugden van eene willekeurige macht werden ontwikkeld. — Daar hij zijnen smaak, zonder veel tegenstand te ontmoeten, konde opvolgen, werd hij een verbasterd wezen, een zwak en trotsch sterfeling, die het volk van zich verwijderde; de stem van het volk onderrichtte of geleidde hem niet meer. — Daar hij onkundig was, en echter geveild werd, verwaarloosde hij alle onderwijs, alle oefening, en verviel ten laafsten in een staat van werklooze onmacht. Onbekwaam tot het bestuuren der zaken van Staat, wierp hij dien last op loon-trekkers, en deze huurlingen bedroogen hem. Ter voldoening van hunne eigen hartstochten, prikkelden zij de zijnen aan, en breidden die uit; zij vermeerderden zijne behoeften; zijne uitgestrekte macht verteerde alles; de maatige tafel, de zedige kleeding, en de eenvoudige woning van zijne voorouderen konden hem niet meer vergenoegen.

Ter

Ter voldoening van zijne pragt, heeft men aarde en zee moeten uitputten; van de pool de kostbaarste pelterijen, van den evenaar de zeldzaamste weeffels doen komen; voor één tafel werden de inkomsten van eene geheele Stad, aan het onderhoud van éenen dag de inkomsten van eene Provincie verzwolgen; hij omsloot zich in een leger van vrouwen, van gesnedenen en van lijfwachten. — Men zeide hem, dat de deugd der Koningen in milddadigheid bestond, en de pragt en de schatten der volken werden overgeleverd in de handen van zijne aanbidders. In naevolging van den Meester, begeerden de slaaven ook pragtige huizen, konstig bearbeide meubilen, geborduurde tapijten van groote waarde, gouden en zilveren vaten, zelfs tot het geringste gebruik, en alle de rijkdommen van den Staat werden verslonden in het *Serail*.

Ter voldoening van deeze spoorlooze pragt, verkogten de slaaven en de vrouwen het goed vertrouwen, dat men in hen stelde, en de baatzucht bragt eene algemeene verbastering voort. Het hoogste gunstbewijs werd verkogt aan den Vifier, en de Vifier verkogt het Rijk. — De wet werd verkogt aan den Cadi, en de Cadi verkogt de gerechtigheid. — Het altaar werd verkogt aan den Priester, en de Priester verkogt den hemel. Daar het goud alvermogend was, deed men alles, om het goud te verkrijgen; voor goud verraadde de vriend zijnen vriend;

het kind zijn vader, de dienaar zijnen meester, de vrouw haare eer, de koopman zijn geweten; en de goede trouw, de zeden, de eendragt, de macht, bestonden niet meer in den Staat.

Naardien de Pacha de heerschappij over zijne Provincie betaalde, maakte hij 'er een pakt van, en perste ongehoorde schattingen af: — hij verkogt, op zijne beurt, de inzameling der schattingen, het bevel over de krijgslieden, het bestuur over de dorpen; en daar ieder ambt *wisfelvallig* was, werd de roof, die zich van stand tot stand verspreidde, schierlijk en overhaast. De Tollenaar knevelde den koopman, en de koophandel werd ontzenuwd; de *Aga* plonderde den landman, en de landbouw verminderde; de landman, ontbloot van voorraad, kon geen zaad meer winnen; — 'er werden belastingen opgelegd, die hij niet kon betaalen; — men dreigde hem met den knuppel; hij leende; en deeze leening, daar hij geen onderpand kon geven, geschiedde onder de hand; de rente was schreeuwend, en de woeker des rijken vergrootte het gebrek van den arbeider.

De toevallen der jaargetijden, de langduurige droogten, verminderden de oogsten; en, terwijl de regeering, ten opzichte der belastingen, noch genade noch uitstel verleende, verzwaarde dit de drukkende armoede van een Dorp: een gedeelte van zijne bewooners nam de vlucht in de Steden; en, daar de belasting nederstortte op de

genen, die bleven, voltooide dit hunnen ondergang, en het land werd ontvolkt.

Wanneer nu de dorpelingen, door alle de dwinglandij en den hoon, dien zij verduurden, tot het uiterste gebragt waren, en eenen opstand aanrichtten, als dan verheugde zich de Pacha daar over; hij deed hen den oorlog aan, hij nam hunne huizen geweldigerhand in, plonderde hunne huisgeraaden, roofde hun vee; en, als de landen eenzaam en verlaten waren, zeide hij: *wat raakt mij dit? Morgen verlaat ik ze.*

Wanneer de aarde nu niet bebouwd werd, deden de regens, of de overstrooming der vloedden, alles in moerassen veranderen, en in deeze heete luchtstreeken veroorzaakten de onzuivere uitwaasemingen, besmettingen, pest en allerlei soort van ziekten, die eene overmaat van ontvolking, behoeften en verwoesting, ten gevolge hadden.

Ó! Wie zal alle de rampen optellen, welken uit dit dwingelandsch bestuur ontstonden!

De Pacha's doen zomwijlen elkanderen den oorlog aan, en, om hunne persoonlijke twisten, worden de Provinciën van een zelfden Staat verwoest. — Nu eens, zijn zij beschroomd voor hunnen Meester, dingen naar de onafhankelijkheid, en doen op hunne onderdaanen de straffen van hun oproer nederdaalen; — dan weder zijn zij beducht voor de onderdaanen; zij roepen vreemdelingen in, geven hen soldij, en, ten einde hen naauwer aan zich te verbinden,

vergunning zij hen allerlei plunderingen. Op de eene plaats vangen zij een proces aan met een rijken, en plunderen hem onder een valschen glimp. — Op eene andere plaats stellen zij valsche getuigen, en leggen eene belasting op eene herfenschimmige overtreding: alom vuuren zij de Sectenhaat aan; zij dagen hunne aanklagers uit, om buit voor hunne knevelarijen te vinden; zij zwelgen de goederen in, straffen de inwooners; en, wanneer hunne onvoorzichtige gierigheid alle de rijkdommen van een land heeft opeengestapeld, alsdan veinst de Regeering, met eene verfoeilijke trouwloosheid, het onderdrukte volk te wreken, welks geroofde goederen zij, te gelijk met die des schuldigen, naar zich sleept; zij doet nutteloos het bloed stroomen, ter wraake van eene misdaad, waaraan zij zelve medeplechtig is.

ô Schelmen! Vorsten of Ministers, die het leven en de goederen der volken tot uw speelbal neemt, waart gij het, die den mensch het leven gaaft, om het hem te ontnemen? Zijt gij het, die de veldgewassen voordbrengt, om die te verstrooijen? Vermoeit gij u met de landen te beploegen? Verduurt gij de hitte der zon — versmacht gij van dorst, maait gij de oogsten, dorscht gij de koren-airen? Waakt gij des nachts in den dauw, even als de herders? Trekt gij door de woestenijen, gelijk de koopman? Ach! op het zien van de wreedheid en den hoogmoed der grooten, werd ik door verontwaardiging

geheel vervoerd, en ik zeide in mijne gramfchap: Hoe! zullen 'er geene menschen op aarde opstaan, die de volken wreken, en de tijrannen straffen? — Een kleen getal schurken verflint de meenigte; en de meenigte laat zich verflinden!.... ô Diep vernederde volken! Kent uwe rechten! *alle heerschappij komt van u*: alle oppermacht is de *uwe*. Te vergeefsch gebieden de Koningen u, *uit naam van God, en door hunne zwaarden*; Krijgsknechten! blijft onbeweeglijk! vermids God den Sultan ondersteunt, heeft hij uwe hulp niet nodig; vermids zijn degen hem genoeg is, kan hij den uwen ontbeeren: laat ons zien, wat hij door zich zelf kan verrichten.... De Krijgsknechten leggen de wapens neder; en ziedaar, de *Meesters der waereld* zwak, gelijk de geringste van *hunne onderdaanen*! Volken! weet dan, dat zij, die u regeeren, uwe *Hoofden* en niet uwe meesters, uwe *Vertegenwoordigers*, en niet uwe *Beheerschers* zijn; dat zij geen macht over u hebben, dan die gij hen *over u geeft, om u te bevoordeelen*; dat uwe rijkdommen u toebehooren, en dat zij u daarvan verandwoording verschuldigd zijn; dat God alle menschen, het zij koningen of onderdaanen, *even* gelijk maakte; en dat geen sterveling het recht heeft, zijnen medemensch te onderdrukken.

Maar het volk en de opperhoofden hebben deeze heilige waarheden miskend..... Wel nu, zij zullen de gevolgen van hunne verblindheid onder vinden..... Het vonnis is uitgesproken; de

dag nadert, waarin dit machtig gevaarte, deerlijk gefchokt, onder zijne eigen zwaarte zal instorten! — Ja! ik zweer het bij de puinhoopen van zoo veele verwoeste Rijken! het *Ottomannifche* Rijk zal het eigen lot dier Staaten ondergaan, wier voorbeeld het naarvolgde. — Een vreemd volk zal den Sultan uit zijne Hoofdstad verjaagen; de throon van *Orkhan* zal omver geworpen, de laafte spruit van zijn geflacht zal afgefneeden worden; de horde der *Oguzianen* (t) zal zonder opperhoofd omdoolen, en verftrooid worden, gelijk de zwervende *Tartaaren*: in deeze vernietiging zullen de volken van dit Rijk, ontheven van het juk, dat hen drukte, en met elkanderen vereenigd, zich weder onderscheiden, en eene algemeene regeeringloosheid zal het gevolg zijn, gelijk in het Rijk van *Saphis* (u),

(t) Vóór dat de Turken den naam van hun opperhoofd *Othman* I aannamen, droegen zij die van *Oguzianen*; onder die benaaming werden zij door *Gengiz* uit *Tartarijen* verjaagd — zij verlieten de oevers van den *Gihoun* en vestigden zich in *Anatolien*.

(u) In *Perfien*, had na den dood van *Thamas Koulikan*, iedere Provincie haar opperhoofd; en zederd veertig jaaren beoorloogden deeze opperhoofden onderling elkander; uit dit oogpunt befchouwd, hebben de Turken gelijk, wanneer zij zeggen, dat eene tienjaarige regeering van een tijran minder kwaad

tot dat 'er bij de *Arabieren*, bij de *Armeniërs*, bij de *Grieken*, wetgevers zullen opstaan, die op nieuw de Rijken zullen vestigen..... ô! Indien 'er diepdenkende en ondernemende menschen op de waereld waren, welk eene bron van grootheid en glorie zoude hier voor hen ontspringen!..... Maar het noodlottig uur heeft reeds geslagen: de kreet des oorlogs treft mijn gehoor, en het bloedig tooneel zal geopend worden. Te vergeefsch voert de Sultan zijne legers aan, en bied tegenweer; zijne onkundige oorlogshelden worden verslagen en verslooid; te vergeefsch roept hij zijne onderdaanen: de harten zijn gevoelloos; de onderdaanen antwoorden: dit werd aldus bepaald; *en waer raakt het ons? wij kunnen niets verliezen, wanneer wij van Meester veranderen.*

Te vergeefsch roepen de waare geloovigen den Hemel en den Propheet aan: de Propheet is dood — en de onmeedogende Hemel roept hen toe: „Roept mij niet meer aan; gij zelve veroorzaakt uwe rampen: zoekt er hulpmiddelen voor. — De Natuur schreef u wetten voor; het voegt u, die wetten te betrachten: let naauwkeurig op, redekavelt, en maakt u uwe ondervinding ten nutte. — De dwaasheid maakt den mensch rampzalig; — „zijne kwaad veroorzaakt, dan EENE nacht van regeeringeloosheid.

„ zijne wijsheid moet hem redden. — De vol-
 „ ken zijn onkundig; wel nu, laten zij wijs
 „ worden. Hunne opperhoofden zijn ondeugend:
 „ laten zij afstand doen van het kwaad —
 „ laten zij hunne harten verbeteren: want
 „ aldus luid het vonnis, dat de *Natuur* uit-
 „ sprak.”

Daar de rampen in de Maatschappijen uit
 begeerlijkheid en onkunde ontstaan, zullen de
 menschen aanhoudend gefolterd worden, tot dat
 zij verlicht en wijs zullen zijn; tot dat zij
 de kunst der rechtvaardigheid zullen uitoefenen,
 die gegrond is op de kennis van hunne onder-
 linge betrekkingen, en van de wetten hunner
 zamenstemming (*).

DER-

(*) In 1788, zag men een zonderling zedenlijk ver-
 schijnsel in *Europa*. — Een vrijheidminnend en groot
 volk kreeg eene soort van geestdrift voor een volk,
 dat de vrijheid haat; een volk, dat de kunsten bemint,
 hechte zich aan een volk, dat ongevoelig voor dezelve
 is; een zagt en toegeeflijk volk beminde een
 vervolgzuchtig en dweepachtig volk, een gezellig en
 vrolijk, een somber en *haatend* volk; in een woord,
 de *Franschen* gevoelden eene soort van geestdrift voor
 de *Turken*; zij wilden *zich voor hen in een oorlog*
inwikkelen, en dat op het oogenblik van eene reeds
begonnen Omwenteling. — Een man, die 'er den loop van
 bereekende, schreef, *om hen van dezen oorlog afte-*
bren-

DERTIENDE HOOFDSTUK.

ZAL HET MENSCHELIJK GESLACHT VER-
BETERD WORDEN?

De gestrengheid deezer woorden sloeg mij geheel ter neder ; overkropt door het gevoel van

brengeu ; zij zeiden , dat hij door den staat betaald werd , vermids die den oorlog begeerde , en men stond in beraad , om hem *yast te zetten*. Een ander schrijver raadde den oorlog aan ; hij werd toegejuicht ; en men geloofde op zijn woord , dat de *Turken* de wetenschappen beminden , dat zij wellevend en machtig waren. — Het is waar , dat hij dit zelf geloofde , vermids hij *horoscooptrekkers* en *scheikunstenaars* bij hen vond , die hem arm maakten ; gelijk hij ook te *Parijs Martinisten* vond , die hem met *Sesostris* deden eeten , en eindelijk lieden , die hem , door de sterke aantrekking-kracht van den zeilsteen , deden sterven. — Dit verhinderde niet , dat de

Tur-

van mijne droefheid, riep ik uit, in tranen wegsmeltende: „ Wee de Volken! wee mij „ zelve! Ach! nu wanhoop ik aan het geluk „ van den mensch, vermids zijne rampen uit „ zijn hart voordkomen, vermids hij alleen „ de hulpmiddelen moet uitdenken. Wee dan, „ voor altijd, zijn bestaan! wie kan een grens- „ paal stellen aan de begeerlijkheid des ster- „ ken en des rijken? Wie zal aan de me- „ nigte haare rechten leeren kennen, en de „ opperhoofden noodzaken, hunne plichten te „ vervullen? Het menschlijk geslacht is „ dan voor altijd tot lijden veroordeeld! De eene „ mensch zal dan nooit ophouden, den anderen „ mensch te onderdrukken: — het eene volk zal „ een ander volk aanvallen; en nimmer zullen de „ dagen van voorspoed en roem voor deeze „ landstrecken herleeven. Helaas! overwinnaars „ zul-

Turken evenwel door de *Rusfen* verslagen werden; en de man, die ten dien tijde den *ondergang van hun Rijk voorspelde*, gaat nog voort met dit te voorspellen. — Hierdoor zal eene geheele verandering van staatkundige stelregels voor de volken ontstaan, die langs de oevers der Middellandsche zee wonen.

Maar, indien de *Franschen*, wanneer zij *vrij worden*, ook met *overleg* handelen, en zij gebruik weten te maaken van de gelegenheden, alsdan zal deeze verandering geheel tot hun voordeel zijn; want, door eene gelukkige *noodlottigheid*, stemt het waare zelfbelang al- tijd overeen met eene zuivere zedenkunde.

„ zullen komen , zij zullen onderdrukkers ver-
 „ jaagen , en zich in hunne plaats vestigen ;
 „ maar , opvolgers van hunne macht , zullen zij
 „ ook hunne roofzucht navolgen , en de aarde
 „ zal van dwingelanden verwisfelen , zonder van
 „ dwinglandij te veranderen !”

Ik wendde mij tot den Beschermgeest. „ ó Be-
 „ schermgeest , zeide ik , de wanhoop heeft mij-
 „ ne ziel aangegrepen : — de kennis van de men-
 „ schelijke natuur — *de boosheid der genen , die re-
 „ geeren , de laagheid der genen , die geregeerd
 „ worden* — dit alles beneemt mij den lust tot het
 „ leven. En vermids 'er geene keuze is tus-
 „ schen *medeplichtig* of *slachtoffer* te zijn , wat
 „ blijft den deugdzamen mensch dan over ! —
 „ niets , dan zijn asch bij die van de graven
 „ te voegen ?...

De Beschermgeest zweeg , en staarde mij
 met eene strenge , doch te gelijk meelijden-
 de blik aan ; en na eenige oogenblikken zei-
 de hij : „ Maar , is het in te sterven dat de
 deugd bestaat ! — De booze mensch is on-
 vermoeid om de misdaad te voltooijen , en de
 deugdzame mensch word afgeschrikt bij de
 minste hinderpaal om het goede te doen..” Maar
 zodaanig is het menschlijk hart ; een goede
 nitflag boezemt hem een onbepaald vertrouwen
 in , terwijl de minste onspoed hem neder slaat
 en verftomt : de oogenbliklijke gewaarwordingen
 beheerschen hem geheel ; hij beoordeelt de za-
 ken niet naar haaren aard , maar naar de ver-

voering van zijnen hartstocht..... ó Jongeling! Gij, die aan het menschlijk geslacht wanhoopt, is het na eene doordachte redekaveling, na eene diepe berekening van het gebeurde, dat gij uw vonnis uitspreekt?.... Doorgrondt gij het zinlijk zamenstel van het gevoelig wezen, om met juistheid te beslissen, of de bewegende oorzaken, die het zelve tot geluk aanspoorren, wezenlijk zwakker zijn, dan die, welke hem van het geluk verwijderen? Of hebt gij met één oogwenk de geschiedenis van het menschelijk geslacht afgemeten? Beoordeelt gij het toekomende naar het voorledene, en staat het bij u vast, dat alle vordering voor hetzelfde onmogelijk zij? Andwoord! heeft de maatschappij, zinds haaren oorsprong, geen enkele stap tot haare onderrichting, tot een beter lot, voorwaards gedaan?.. Leeven de menschen nog in bosfchen; hebben zij gebrek aan alles; zijn zij onkundig, woest, dom? Zijn alle volken nog aan de woestheid dier barbaarsche eeuwen gekluisterd, waar in men niets zag, dan verbeestte roovers, en verbeestte slaaven? Indien enkele menschen, op zommige tijden, op zommige plaatsen, beter worden, waarom zou het geheele geslacht zich niet kunnen verbeteren? — Indien een gedeelte van de maatschappij zich heeft kunnen volmaaken, waarom zou de geheele maatschappij niet kunnen volmaakt worden; indien de eerste hinderpaalen reeds geslecht zijn, waarom zouden de anderen onoverwinlijk zijn?"

„ Of

„ Of denkt gij, dat het menschlijk geslacht erger word? Wacht u voor de beguicheling en de wonder spreuken van den *menschenhaater*: de mensch is onvergenoegd over het tegenwoordige, vermids hij een bedrieglijke volmaaktheid aan het voorledene toeschrijft: dan, dit is slechts het masker, waarmede hij zijn verdriet verbergt. Hij prijst de dooden, om de levenden te haaten — hij slaat de kinderen met de doodsbeenderen van hunne vaders.”

„ Om eenen voorgewenden teruggang in de volmaking te betoogen, moest men het getuigenis der daaden en der reden logenstraffen; en, indien 'er al eenige dubbelzinnigheid omtrend het voorledene overblijft, dan moest men de wezenlijke zamenstelling van den mensch logenstraffen; men moest bewijzen, dat hij met eene volkomene kennis van alle zijne zintuigen geboren word; dat hij, zonder ondervinding, het vergif van het goede voedsel weet te onderscheiden; dat het kind wijzer is, dan de grijsaard, de blinde zekerer gaat, dan de ziende; dat de beschaafde mensch ongelukkiger is, dan de woeste menschenhaater; in een woord, dat 'er geen trapswijze voortgang van ondervinding en onderwijs bestaat.”

„ Jongeling! geloof de stem der graven en het getuigenis der gedenkteekenen: — Het is waar, dat zekere gewesten den alouden luister verloren, dien zij in zekere tijdkringen genoten; maar, indien men toetst, waarin ten dien tijde ook zelfs de
 wijs.

wijsheid en het geluk van zijne bewooners be-
 ftond, zou men bevinden dat hun roem meer
 fchitterend, dan wezenlijk, was: men zou zien,
 dat 'er in de oude Staaten, zelfs in die het
 meeste geroemd werden, fchreeuwende ondeug-
 den, wreede mislagen plaats hadden, waar uit
 juist hunne wankelbaarheid ontftond; en dat, over
 't algemeen, de beginfelen der Regeeringsvormen
 verfoeijlijk waren; dat 'er van volk tot volk
 eene onbefchaamde roofzucht, woeste oorlogen,
 en een onverzoenbaare haat, plaats hadden (u);
 dat het natuurlijk recht onbekend was; dat de
 zedenkunde verbasterd was door eene dwaaze dwee-
 perij, door armzalige bijgeloovigheden; dat een
 droom, een gezicht, een orakel, telkens hevige
 beroeringen veroorzaakten; en, misfchien, zijn
 de volken nog niet geheel teruggekomen van
 zoo veele rampen: maar de hooge trap van
 hunne dwaasheid is ten minften verminderd, en
 de ondervinding van het voorledene is niet ge-
 heel verloren. Zederd drie eeuwen, vooral,
 heeft de verlichting toegenomen; zij heeft zich
 voordgeplant; de befchaaving, begunftigd door
 gelukkige omftandigheden, deed zichtbaare vor-
 de-

(u) Lees de gefchiedenissen van de oorlogen van
Rome en *Carthago*, van *Sparta* en *Mefina*, van
Athenen en *Sijracufe*, van de *Hebreeuwen* en de
Phoéniciers; en de oudheid roemt hen echter als
 de befchaafdfte volken.

deringen: — de hinderpaalen, zelfs de mislagen, strekten haar tot voordeel: want, indien de overwinningen de Staaten te ver uitstrekten, verloren de volken, door zich onder één juk te vereenigen, den geest van afzondering en verdeeldheid, die hen allen tot vijanden maakte. — Werden de machten nauwer bepaald, hun bestuur was ook meer vereenigd, en had meer eenstemmigheid: werden de oorlogen uitgestrekter in hun geheel, zij werden minder moordzuchtig in 't bijzonder: hadden de volken 'er voor zich zelve minder persoonlijk belang bij, minder kracht toe, hunne worsteling was ook minder bloedig, minder verhit; zij waren minder vrij, maar ook minder woelend; weeker, maar ook verdraagzamer. De overheersching zelfs diende hen: want, waren de regeeringen meesterachtiger, zij waren minder onrustig, en minder aan schokken blootgesteld: — waren de thronen eigendommen met den naam van erflijk, zij veroorzaakten minder twist, en de Volken werden minder geschokt; eindelijk, indien de Despoten, geheim en jaloersch, alle opening van hun bewind, en alle medewerking tot de beheering der Staatszaken verboden, daar door werden de hartstochten verwijderd van de staatkundige loopbaan, en wendden zich tot de kunsten, tot de natuurlijke wetenschappen; de kring der denkbeelden breidde zich in alle opzichten uit; de mensch, zich overgeevende aan afgetrokken beschouwingen, bezette beter zijne standplaats in de natuur, en zijne betrek-

kingen tot de zamenleving; de beginselen werden beter nagespoord, de doeleinden beter gekend, de kundigheden beter verspreid, de bijzondere perfoonen beter onderricht, de zeden gezelliger, het leven over het geheel aangenaamer, en het menschlijk geslacht maakte, vooral in zommige landstreeken, merklijke vorderingen: — en die verbetering moet, voortaan, daaglijks toenemen, vermids de twee grootste hinderpaalen, welke haar, tot hier toe, zoo langzaam deden vorderen; ja zelfs zoms agterwaards deden treden, — naamlijk de moeilijkheid, van elkanderen de denkbeelden schierlijk over te brengen en medetedeelen — eindelijk werden opgeheven.

In de daad, bij de oude volken, was iedere landstreek, iedere Stad, *door het verschil van taal*, vervreemd van elkanderen; hier uit ontstond eene verwarring, die gunstig was voor de onwetendheid en regeeringloosheid. Men konde elkanderen zijne gedachten niet overbrengen, elkanders uitvindingen niet mededeelen; 'er was geene overeenstemming in den wil, noch in de belangen; geene eenheid van uitvoering, noch van richting: — te meer, daar het eenige middel, om de denkbeelden te verbreiden, en aan elkanderen over te brengen, enkel in *vluchtige en bepaalde woorden, in geschriften, die veel arbeids vereischten, die kostbaar en zeldzaam waren, bestond*. Dit verhinderde allen onderwijs voor het tegenwoordige geslacht; de groote les der on-

ondervinding ging voor de volgende geslachten verloren; de onduurzaamheid, de vermindering van kennis, de voorduuring van verwarring en kindsheid, waren hiervan de wrange vruchten.

In de tegenwoordige Staaten, daarentegen, en vooral in Europa, verbonden zich machtige volken door de zelfde taal; 'er vestigde zich eene groote uitgestrektheid van algemeene gevoelens; de geesten kwamen nader tot elkanderen; de harten strekten hun gevoel verder uit; 'er ontfond eene overeenkomst van denkbeelden, eene gelijkheid van handeling: naderhand, *wanneer eene heilige kunst, een godlijk geschenk van schranderheid*, de drukpers, het middel verschaftte, om op hetzelfde oogenblik het zelfde denkbeeld aan millioenen menschen medetedeelen, en op eene duurzame wijs inteprenten, zonder dat de macht der tijrannen zulks konde tegenhouden of vernietigen, ontfond 'er eene verbaazende algemeenschap van voorgaande onderrichting; 'er verspreidde zich een aanwasfend licht van kundigheden: dit verzekert ons op goede gronden de verbetering van het menschlijk geslacht: — en deeze verbetering was een noodzaaklijk uitwerksel van de wetten der Natuur; want door *de wet van het gevoel* haakt de mensch zoo onweerstaanbaar *naar het geluk*, als *het vuur naar boven slijgt*, de steen zinkt, en het water naar zijne oppervlakte stroomt. Zijn hinderpaal is zijne *onwetendheid*, die hem in de middelen doet mistasten, hem in de uitwerkselen en in de oorzaaken bedriegt.

Door aanhoudende ondervinding zal hij zich verlichten, door geduurige dwalingen zal hij zich herstellen; hij zal wijs en goed worden, *vermits zijn belang vordert, dat hij dit zij.* Wanneer de denkbeelden zich bij een volk verspreiden, zal eene geheele meenigte kundig zijn; de kundigheid zal algemeener worden; alle menschen zullen de beginselen van het persoonlijk geluk en van de algemeene gelukzaligheid leeren kennen; zij zullen weten, wat hunne betrekkingen, hunne rechten en hunne plichten, in de maatschappelijke orde zijn; zij zullen zich voor de beguicheling der begeerlijkheid leeren beveiligen; zij zullen begrijpen, dat de *zedenkunde* eene *natuurkundige wetenschap* is, zamengesteld uit beginselen, die, offchoon moeilijk in de toepassing, echter eenvoudig en onveranderlijk in hunnen aard zijn; vermids zij zelfs de beginselen zijn van de geheele werktuiglijkheid van den mensch. Zij zullen bezeffen, dat zij *maatig* en *billijk* moeten zijn, vermids dit een ieder bevoordeelt, en zijne veligheid verzekert, — dat het eene verkeerde uitrekening der onkunde is, ten koste van een ander te willen genieten, vermids hieruit wedervergelding, haat en wraak ontstaan, en dat de ondeugd, altijd, het uitwerksel der dwaasheid is.

„De bijzondere perfoonen zullen gevoelen, dat het geluk van ieder mensch op zich zelf aan het geluk der maatschappij verbonden is.”

„De

„ De zwakken , dat zij , wel verre van hunne belangen te verdeelen , zich moeten vereenigen , vermids de gelijkheid hunne kracht uitmaakt.

„ De rijken , dat de maat van genot bepaald is , door de zamenstelling der zintuigen , en dat de verveeling op de verzadiging volgt.

„ De armen , dat in het nuttig gebruik van den tijd , en in de tevredenheid van het hart , het hoogste toppunt van het menschlijk geluk bestaat.

„ De algemeen aangenomen gevoelens zullen zich zelfs bij de koningen op hunne thronen doen hooren , en hen noodzaken , zich binnen de paalen van een geregeld gezag te beperken.

„ Het toeval kan zelfs de volken dienen ; het zal hen , nu eens , onbekwaame opperhoofden geven , door wier zwakheid zij zullen vrij worden ; dan weder verlichte opperhoofden , wier deugd hunne keetenen zal slaaken.

„ Wanneer 'er op de aarde *enkel groote mannen , lichaamen van verlichte en vrije volken bestaan* , zal het met het menschlijk geslacht even eens gaan , als *met de hoofdstoffen* ; de verlichting van het eene gedeelte zal , door de nabijheid , hoe langer zoo nader komen aan het andere gedeelte , en zich over het geheel uitstrekken. — *Door de wet van naarvolging , zal het voorbeeld van het eerste volk door de anderen gevolgd worden ; zij zullen zijn geest en zijne wetten aannemen.* De Despooten zelfs , ziende ,

dat zij hunne macht niet meer kunnen staande houden, zonder billijk en weldadig te zijn, zullen hunne handelwijs, uit noodzaaklijkheid en vrees voor mededingers, verzagten; en de beschaaving zal algemeen worden.

„ Dan zal 'er zich, van volk tot volk, een *evenwigt van kracht vestigen*, die hen allen achting voor hunne onderlinge rechten zal inboezemen: hier door zal het woeste gebruik des oorlogs ophouden; *de beoordeeling van hunne twisten zal aan burgerlijke wetten onderworpen (y)*, en het geheele geslacht zal eene *grootte maatschappij* worden; een zelfde huisgezin, dat door 'denzelfden geest, door algemeene wetten bestuurd, alle de gelukzaligheid zal genieten, waar voor de menschelijke natuur vatbaar is.

„ Dit grootte werk zal ongetwijfeld langzaam voordgaan, vermids eene gelijke beweging zich aan een oneindig groot lichaam moet mededeelen; vermids het zelfde zuurdeeg een ontzachtelijk

(y) Wat is een volk? Het is slechts een deel van de *grootte maatschappij*. Wat is een oorlog? *Het is een twee-gevecht tusschen twee op zich zelf staande volken*. Wat moet eene maatschappij doen, wanneer 'er twee van haare leden vechten? 'Er tusschen beiden komen, en dezelve bevredigen of beteugelen. — Ten tijde van den Abt de *Saint Pierre*, schein dit een droom, maar, tot geluk van het menschlijk geslacht, begint dit eene wezenlijkheid te worden.

lijk groot gedeelte, dat van een geheel anderen aard is, gelijk moet maaken aan het andere; maar ten laafsten zal dit in werking geraaken; ja, reeds ontdekken zich de voortekens van dat lachend toekomende!.. De *grootte maatschappij* beweegt zich reeds op dezelfde wijs, als eenige op zich zelve staande maatschappijen. Zij kondigt zich aan, om mede te werken tot dezelfde besluiten. — De *grootte maatschappij* was eerst in alle haare deelen ontbonden, en zag lang haare leden van elkanderen gefcheurd; de algemeene verlatenheid der volken deed haare eerste eeuw van *regeeringloosheid* en *kindsheid* ontstaan: naderhand verdeelde zij zich bij toeval in onregelmatige partijen van Staaten en Koningrijken; zij onderging de rampzalige gevolgen van de al te grootte ongelijkheid van rijkdommen en standen; de *Aristocratie der grootte Rijken* maakte haare *tweede eeuw uit*; vervolgens betwistten deeze bevoorrechte Grooten elkanderen de overheersching, en zij onderging den derden tijdkring, naamlijk den *schok der tweespalt*. Thands zijn de partijen moede van alle hunne twisten; zij gevoelen de noodzaaklijkheid der wetten, zij haaken naar het tijdstip van orde en vrede. Wel aan! dat 'er een deugdzaam opperhoofd opstaa! dat een *mchtig* en *billijk* volk zich vertoon! en de aarde zal hen tot de opperste macht verheffen: de aarde wacht een wetgevend volk; zij wenscht 'er naar, zij roept het, en mijn hart gevoelt het.....”

De Beschermgeest wendde het hoofd naar het Westen: „ ja , vervolgde hij , reeds treft een dof geluid mijn gehoor : een uitroep van *vrijheid* , op de afgelegenste oevers , weërgalmt op het oude vaste Land. Op dit geroep verheft zich eene geheime morring tegen de onderdrukking bij een groot volk ; eene heilzaame ongerustheid bekomert zulks over zijnen toestand : het vraagt zich af , wat het is , wat het moest zijn ? Over zijne zwakheid verwonderd , spoort het op , welken zijne rechten en de middelen tot herstelling zijn , hoe zijne opperhoofden zich gedroegen..... Nog één dag ! ééne overdenking..... En er zal eene oneindige beweging ontstaan ; eene nieuwe eeuw zal zich openen ; eene eeuw van verwondering voor bekrompen zielen ; eene eeuw van schrik voor de Tijrannen ; eene eeuw van verlossing voor een groot Volk , dat zijne keetenen zal verbrijzelen ! eene eeuw van hoop voor de geheele aarde !...„

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

DE GROOTE HINDERPAAL TOT VOL-
MAAKING.

De Beschermgeest zweeg..... Ondanks de kracht van zijne redenen, was ik door een somber gevoel vooringenomen, en mijn geest weigerde zich te laten overreeden; maar ik vreesde, hem door mijn tegenstand te beleedigen, en zweeg dus..... Na eenige oogenblikken, wendde hij zich tot mij, en zag mij met een doordringend oog aan..... „Gij zwijgt! zeide hij, en uw hart koestert denkbeelden, welken gij niet durft uiten!....” Ontroerd en verbaasd, antwoordde ik hem: „ô Beschermgeest! vergeef mijne zwakheid: voorzeker kan uw mond niet dan *waarheid* spreken; maar uw verheven verstand doorziet dezelve geheel, terwijl mijne grove zintuigen slechts wolken zien. Ik beken het: de overtuiging is niet tot mijne ziel doorgedrongen, en ik vreesde, dat mijne *twijfeling* u zou hoonen.”

„En wanneer is de *twijfeling* dan eene misdaad?”

daad?" hernam hij; „ Staat het aan den mensch, anders te gevoelen, dan zijne gewaarwordingen zijn? Is eene waarheid tastbaar, is 'er aan haare beoefening veel gelegen, laat ons dan den genen beklagen, die haar miskent: zijn onheil ontstaat uit zijne verblindheid. Is zij onzeker of twijfelachtig, hoe kan men haar dan iets toeëigenen, dat zij niet bezit? Iets zonder overtuiging, zonder bewijs te gelooven, is eene domme en dwaaze daad: — de lichtgeloovige verliest zich in een doolhof van dwaalingen — de denkende mensch onderzoekt, en overweegt, ten einde zich zelve in zijne gevoelens gelijk te blijven; — de mensch alleen, die ter goeder trouw handelt, duld de tegenspraak, vermids zij hier door alleen de blijkbaarheid doet geboren worden. Het geweld is het bewijs van de logen; en iemand door gezag een geloof optedringen, is de daad en het kenmerk van een Tijran.

Bemoedigd door zijne woorden, antwoordde ik: *ô* Beschermgeest! vermids mijne reden vrij is, beken ik u, dat ik te vergeefs de vleijende hoop tracht te omhelzen, waarmede gij mij troost: de deugdzaame en gevoelige ziel geeft zich ligt aan de droomerijen van het geluk over; maar geduurig doet eene wreede wezenlijkheid haar door foltering en ellende ontwaaken: hoe meer ik over de natuur van den mensch peins, hoe meer ik den tegenwoordigen toestand der maatschappijen gadesla, des te minder mogelijk komt het mij voor, eene verstandige wereld

reld, waarin de gelukzaligheid zou woonen, tot wezenlijkheid te brengen. — Ik vestig mijn gezicht beurtlings op de geheele oppervlakte van onzen aardbol; nergens bespeur ik het zaad of eenig zichtbaar voorteecken van eene gelukkige omwenteling. — Geheel *Afsien* ligt in de diepste duisternis begraven; de *Chinees* word geregeerd door een onbeschaamd Despotismus (z), door rotting.

(z) De Keiser van *China* noemt zich den zoon des Hemels, naamlijk, den zoon van *God*; want, volgens het gevoelen der *Chineesen*, is de stoflijke hemel, de beslissfer van het noodlot, de Godheid zelve. „ De Keiser vertoont zich alle tien maanden „ slechts eenmaal, uit vrees, dat, indien het volk zich „ gewende van hem te zien, hij hierdoor den eer- „ bied zoude verliezen: want, volgens zijnen stelre- „ gel, bestaat de macht alleen door het geweld; vol- „ gends zijn begrip, kennen de volken geene billijkheid, „ en men kan hen niet dan door dwang regeeren.” Zie *Relation de deux Voijageurs Musulmans*, in den jaaren 851 en 877, vertaald door den Abt *Renau- dot* in 1718.

Ondanks de betuiging der zendelingen, is die Staat niet veranderd. — De *Rotting* regeert nog in *China*; de zoon des Hemels doet bij den minsten misflag aan den *Mandarijn* stokslagen uitdeelen, die op zijn beurt ook het volk laat slaan. — 't Is te vergeefs, dat de *Jesuiten* ons zeggen, dat de regeeringsvorm in dat land de beste is, en dat zijne inwooners de gelukkigsten van de waereld zijn: — een enkele brief van

Am.

ting-flagen, en door het kaart-spel; hij word belemmerd door een onveranderlijk wetboek van lichaams-buigingen, en door het ingeworteld gebrek van eene misvormde taal. Dit alles verijdelde de hoop op zijne beschaaving, en vertoont mij slechts een zielloos volk.

De *Indiaan*, gebukt onder de vooroordeelen, gekeetend aan de heilige banden van zijnen stam, gaat in eene ongeneeslijke gevoelloosheid voort. De zwervende of de gevestigde *Tartaar*, altijd onwetend en woest, blijft in de barbaarsheid zijner vaders leeven. De *Arabier*, schoon met eene gelukkige schranderheid begaafd, verliest zijne kracht, en de vrucht van zijne deugd, door de regeeringloosheid van zijne stammen, en door de afgunst van zijne bloedverwanten. — De *Afrikaan*, ontadeld van zijnen stand als
 mensch,

Amyot overtuigde mij, dat *China* wezenlijk eene *Turksche* regeering had; en de beschrijving van *Sonnerat* bevestigde mij dit. Zie het *IIde Deel van zijne Reis naar Indien*.

Zoo lang de *Chineesen* met hunne tegenwoordige charakters nog schrijven zullen, is 'er geene vordering voor hunne beschaaving te hopen. — De eerste stap hiertoe kan zijn, hen een Alphabet, gelijk het onze, te geven, of hen de *Tartaarsche* taal, in plaats van de hunne, te doen aannemen: de veranderingen, die *Lenglés* in die taal maakte, zou dit te weeg kunnen brengen. Zie het *Mantelmuksche Alphabet*; het werk van een onderzoekend verstand.

mensch, schijnt tot eeuwige kluisters gedoemd. — In het Noorden zie ik niets dan vernederde slaaven, dan volken, die de slagtoffers en de speelballen van groote *overweldigers* zijn (1); alom stortte de onwetendheid, de dwinglandij en de ellende, de volken in gevoelloosheid neder; ondeugende heblijkheden verbasterden de natuurlijke neiging der zinnen, en vernietigden zelfs de ingeschapen drift naar geluk en waarheid. Het is waar, dat de reden in zommige landstreeken van Europa eene kleene vlucht nam; maar zijn ook, zelfs aldaar, de kundigheden van enkele perfoonen algemeen aan de volken eigen? Bragt de bekwaamheid der regeeringen den volken voordeel aan? Zijn het niet dezelfde volken, die zich beschaafd noemen, welken zederd drie eeuwen de aarde van hunne ongerechtigheid doen zidderen? Waren zij het niet, die, onder voorwendfel van den Koophandel uittestrekken, de *Indien* verwoestten, het nieuwe waereldeel ontvolkten, en nog heden *Afrika* aan de barbaarsche slaavernij onderwerpen? Zal de vrijheid geboren worden uit den boezem der Tijrannen? En zal de billijkheid terug gegeven worden, door gierige en roofzieke handen? — O Beschermgeest! ik heb de beschaafde landen bezogt, en de

(1) Ten tijde dat ik dit schreef, was de omwenteling in *Polen* nog niet gebeurd, en ik herroep mijn gezegde, ten opzichte van den deugdzaam adel, en een verlicht Vorst, die haar bewerkte.

de beguicheling hunner wijsheid is voor mij verdwenen. — Ik zag de opeengestapelde rijkdommen in eenige weinige handen, en de meenigte was arm en ontbloot. — Ik zag alle de rechten, alle de macht bepaald tot eenige *rangen*, en het geheele lichaam der volken geduldig en lijdlijk. — Ik zag *de macht der vorsten, maar geen krachtig lichaam van het volk* — de belangen van de Regeering, maar geen geest van algemeen belang; ik zag, dat de eenige wijsheid van de genen, die regeeren, bestond in *voorzichtig te onderdrukken*, en de kunstig bewimpelde slaavernij der beschaafde volken schein mij toe de onherstelbaarste te zijn.

„ O Beschermgeest! één hinderpaal trof mij vooral: ik vestigde mijn oog op den aardbol, en zag denzelfden in verschillende gezindheden verdeeld: — ieder volk vormde zich een tegenstrijdig denkbeeld van gewijde gevoelens; ieder eigent zich bij uitfluiting de waarheid toe, en gelooft, dat een ander dwaalt. — Indien het nu waar is, gelijk natuurlijk volgt uit het verschil van hunne gevoelens, dat de meeste menschen dwaalen, en ter goeder trouw dwaalen, dan volgt hier uit, dat ons verstand *zich, zoo wel door de logen, als door de waarheid, laat overreeden*; en wat middel blijft ons dan ter verlichting over? Hoe zal men de dwaaling verdrijven, die het verstand aangrijpt? Hoe zal men vooral haaren sluier wegrukken, daar het eerste hoofdstuk van elke geloofsbelijdenis, de eerste stel-

stelling van alle godsdienstige zamenstellen, volstrekt de *twijfeling* verbied, het *onderzoek* weigert, en de *verlochening van ons verstand* vordert? — Waar door zal de waarheid zich dan herkennen?... Vertoont zij zich met bewijzen, die uit de redenkaveling voortvloeijen, dan bezwaart de bloohartige mensch zijn geweten; roept hij den invloed der hemelsche machten aan, dan roept een ander, vooringenomen met zijne eigen stellingen, een gezag van den zelfden aard in, en noemt alle nieuwhed godslastering. Dus klonk de mensch, in zijne verblinding, zijne eigen keetenen vaster, en gaf zich, zonder tegenweer, voor altijd, als een speelbal aan zijne onwetendheid en hartstochten over.

Om zulke noodlottige hinderpaalen wegtene-
men, moest 'er een zamenloop van verschei-
den gelukkige omstandigheden plaats hebben.
Een geheel volk moest van de zwijmeling van
het bijgeloof genezen, onvatbaar zijn voor de
indrukfelen der dweeperij; één volk moest, van
het juk eener valsche leer ontheven, zich
zelf de plichten van waare zedenkunde en
der zuivere reden opleggen; het moest te ge-
lijk *ondernemend* en *voorzichtig*, kundig en buig-
zaam zijn: ieder mensch moest zijne rech-
ten kennen, en de grenspaal derzelven niet
overtreden; de arme moest de verleiding kun-
nen wederstaan, de rijke de gierigheid; 'er
moesten belanglooze en rechtvaardige opperhoof-
den

den gevonden worden; de tijrannen moesten door een geest van herfenloosheid en zwijmeling aangegrepen worden; het volk, zijne macht herkrijgende, moest bezeffen, dat het zijne macht zelf niet kan uitoefenen, en het moest handhaavers zijner rechten aanstellen: daar het zijne Bestuurers zelf aanstelde, moest het die te gelijk weten te berispen en te eerbiedigen; en, in de plotselingsche verandering van een volk, dat enkele voordeelen van de dwaalingen trekt, moest ieder mensch, die uit zijne plaats gerukt werd, geduldig de beroovingen en de veranderingen van zijne gewoonten verdragen; dit volk moest, eindelijk, ook moeds genoeg bezitten, om zijne vrijheid te herwinnen, machtig genoeg zijn, om haar te verdedigen, kundig genoeg, om haar te vestigen, en, edelmoedig genoeg, om die aan andere volken medetedeelen. — Zullen zich nu ooit zoo veele bedingen kunnen vereenigen? en wanneer eens, door alle die meenigvuldige zamenvoeging van omstandigheden, het lot ook die verandering mogt te weeg brengen, zou ik wel die gelukkige dagen beleeven? Zal mijn asch, alsdan, niet reeds lang koud zijn?

Op deeze woorden overkropte de aandoening mij dermaate, dat mijn tong mij het spraakgebruik weigerde..... De Beschermgeest hield stil, maar ik hoorde, dat hij in zich zelf zeide:
 „Laat ik de hoop van dien jongeling opbeuren! Want, indien de menschenvriend den
 „moed

„moed verliest, wat zal dan het lot der vol-
„ken zijn?.. En misschien is het voorledene
„maar al te geschikt, om den moed te doen
„zinken. Welaan, laat ik in den toekomenden
„tijd doordringen; laat ik de wonderbaare eeuw,
„die haast zal aanbreken, voor de deugd bloot
„stellen, opdat zij, op het gezicht van het
„doel, dat zij wenscht, door eenen nieu-
„wen ijver beziel, ook de pooging verdubbele,
„die alleen het menschlijk geslacht zijne vlucht
„kan doen bereiken.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

DE NIEUWE EEUW.

Nauwlijks had hij deze woorden uitgesproken, of 'er verhefte zich, aan den kant van het Westen, een groot gedruisch. Ik wendde mijne oogen naar dien kant, en zag aan den uiterster oever van de Middellandsche zee, in het land van één der Europeesche volken, eene groote beweging, even als wanneer 'er, in het midden eener groote stad, een hevig oproer aan alle kanten ontstaat, wanneer eene groote meenigte volks zich beweegt, zich op de straten verspreid, en naar de openbaare plaatsen zamenvloeit. Mijn oor, getroffen door een geroep, dat zich tot de wolken verhief, onderscheidde, bij tuschenpoozing, deeze uitdrukkingen: „ wat

„ is dan dat nieuwe wonder? Wat is die wreed-

„ de en geheimzinnige plaag? Wij zijn een tal-

„ rijk volk, en wij hebben geen menschen ge-

„ noeg! Wij hebben eene vruchtbaare lucht-

„ streek, en wij hebben gebrek aan levensmid-

„ delen! Wij zijn bezig en werkzaam, en wij

„leeven in armoede ! Wij betalen schreeuwende
 „belastingen , en men zegt ons , dat zij niet
 „toereikende zijn ! Wij hebben geen oorlog ,
 „en onze perfoonen en goederen zijn van bin-
 „nen niet veilig ? Welke is dan de geheime
 „vijand , die ons verflind ?”

Nu verheften zich eenige stemmen uit de meenigte , en antwoordden : „ richt een standaard op , dien men kan onderscheiden : laten allen , die door eenen nuttigen arbeid de maatschappij onderhouden en voeden , zich om dien standaard verzamelen , en gij zult den vijand ontdekken , die aan uwen welvaart knaagt.” De standaard werd opgeheven , en het volk vond zich eenslags in twee ongelijke lichaamen verdeeld , die een juist tegenovergesteld aanzien hadden : het *eene was ontelbaar* , en maakte bijna het *geheel* uit ; het vertoonde , door de algemeene armoedige kleeding , als ook door de verbruinde en vermagerde aangezichten , de zekere kenmerken van ellende en arbeid ; de andere *kleene groep* , een *ongevoelige hoop* , vertoonde , in de rijkheid van hunne met goud en zilver belegde klederen , en hun opgehelderd gelaat , de kenteekenen van ledigheid en overvloed.

Ik beschouwde die menschen met meerder aandacht , en bespeurde , dat het *grootte lichaam* was zamengesteld uit landbouwers , kunstenaars , kooplieden , menschen van allerlei beroepen , die nuttig zijn in de maatschappij , en dat 'er zich , in de *kleene groep* , niets dan priesters , leer-

zaars van verschillende orden, renteniers, edellieden, lieden, die montceringen droegen, bevelhebbers van legers, in één woord, niets dan burgerlijke, krijgs-, of geestlijke ambtenaaren van het rijk bevonden.

Deeze twee lichaamen, recht tegen over elkander geplaatst, beschouwden elkander met verwondering; ik zag aan de eene zijde de gramfchap en verontwaardiging, en aan de andere zijde eene soort van schrik ontstaan; het grootte *lichaam* zeide tot het kleene: „Waarom scheidt, „gij u van ons af? Behoort gij niet tot ons „getal?”

„Neen,” antwoordde de groep: „gij zijt het *volk*; wij, wij zijn een *aanzienlijker gedeelte*; wij hebben onze eigen wetten, onze eigen gebruiken, en onze bijzondere rechten.”

H E T V O L K.

En wat arbeid verricht gij in onze maatschappij?

H E T A A N Z I E N L I J K G E D E E L T E.

Wij zijn niet gemaakt om te arbeiden.

H E T V O L K.

Hoe verkreegt gij dan die rijkdommen.

H E T A A N Z I E N L I J K G E D E E L T E.

Door dat wij de moeite namen van u te be-
stuuren,

HET VOLK.

— Hoe noemt gij dat bestuuren? — Wij *vermoeyen* ons, en gij *geniet*; wij brengen voort, en gij verteert. De rijkdommen komen van ons, en gij verzwelgt die.... *Aanzienlijke menschen!* Gij orde! Die niet tot het volk behoort, wordt een geflacht op u zelve, en regeert over u zelve! (2)

Op deeze woorden beraadslaagde het kleene gedeelte over dit nieuwe voorval; zommigen zeiden: „ wij moeten ons weder met het volk vereenigen, en in zijne lasten en zijnen arbeid deelen: want het zij u menschen, even als wij;” maar anderen spraken, „ het zou schandlijk en ver-

(2) Deeze zamenpraak tuschen het volk en het ledige gedeelte, is toepaslijk op alle maatschappijen. — Alle ondeugden, alle staatkundige wanorden komen hier op neder: alom vind men *ledige menschen*, die het onderhoud van anderen *inzwelgen*; menschen, die zich bijzondere rechten, uitsluitende voorrechten van rijkdom en *ledigheid*, aanmatigen; dit is de grond van alle mislagen, die bij alle volken stand grijpen. Vergelijk de *Mamlouks* van *Egijpte*, den *Adel* van *Europa*, de *Nairs* van *Indien*, de *Emirs* van *Arabien*, de *Raadsheren* van *Rome*, de *Priesters* der *Christenen*, de *Imans*, de *Bramas*, de *Bonzes*, de *Lamahs*, enz. Men zal overal dezelfde beweegredenen vinden, ledige menschen, die leeven ten koste van de genen die arbeiden.

vernederend zijn , ons onder de meenigte te vermengen ; zij is gemaakt om ons te dienen : — wij zijn menschen van een ander geslacht .”

De *Burgerlijke Regenten* zeiden : „ dit volk is *zacht* , en van een dienstbaaren aard ; wij moeten van den *koning* en van de *wet* tot hetzelfde spreken , het zal zich op nieuw aan zijnen plicht onderwerpen . Zij riepen uit , *o volk ! de koning wil ! de vorst gebied !*

HET VOLK.

De *koning* kan niets dan het geluk van zijn volk willen ; de *vorst* kan niets gebieden , dan het geen de *wet* voorschrijft .

DE BURGERLIJKE REGEERING.

De *wet* wil , dat gij onderdanig zijt .

HET VOLK.

De *wet* is de algemeene regel , en wij willen eene nieuwe orde .

DE BURGERLIJKE REGEERING.

Gij zoudt een oproerig volk zijn ?

HET VOLK.

De volken muiten nooit ; de *tijrannen* zijn alleen *oproerig* .

DE BURGERLIJKE REGEERING.

De *koning* is aan onze zijde ; hij gebied u , u te onderwerpen .

HET VOLK.

De koningen kunnen zich niet van hunne volken afscheiden, de koning van het volk kan niet aan uwe zijde zijn; gij bezit niets dan zijne schaduw."

Ook de *Bevelhebbers der Krijgslieden* naderden, en zeiden: „het volk is schroomachtig; wij moeten het dreigen; het gehoorzaamt niet, dan door geweld, en zij riepen uit: „Soldaaten! *kastijdt die onbeschaamde meenigte!*”

HET VOLK.

„Soldaaten! u stroomt hetzelfde bloed als ons door de aderen! Zult gij uwe broeders nedervellen? Indien het volk vergaat, wie zal dan het leger voeden?”

De Soldaaten legden de wapens neder, en zeiden tot hunne bevelhebbers: „wij behooren ook tot het volk: hoe zouden wij diens vijand kunnen zijn?”

Ook de *Kerklijke Regeering* sprak: „er blijft ons slechts één hulpmiddel meer over: het volk is bijgelovig, wij moeten het verschrikken door de naamen van God en Godsdienst. Zij zeiden: „mijn waarde *Broeders! mijne Kinderen!* God stelde ons aan om u te regeeren.

HET VOLK.

Toont ons de macht, die gij van den hemel ontvingt.

DE PRIESTERS.

Gij moet gelooven ; de rede doet dwaalen,

HET VOLK.

Regeert gij zonder te redekavelen ?

DE PRIESTERS.

God wil den vrede. De Godsdienst schrijft de
gehoorzaamheid voor.

HET VOLK.

De vrede onderstelt de billijkheid ; om gehoor-
zaam te zijn , moet men de wet onderzoeken.

DE PRIESTERS.

Men is hier slechts op aarde om te lijden.

HET VOLK.

Geeft ons het voorbeeld.

DE PRIESTERS.

Zult gij zonder goden en zonder koningen lee-
ven ?

HET VOLK.

Wij willen zonder tijrannen leven!...

DE PRIESTERS.

Gij moet *middelaars* , *voorspraken* hebben.

HET VOLK.

Middelaars bij God , en bij de *Koningen* , Ho-

velingen en Priesters! Uwe diensten zijn al te kostbaar; wij zullen voortaan zelve over onze zaken handelen."

Hierop zeide de kleene groep; „ wij zijn verloren; want de meenigte is verlicht!...."

En het Volk antwoordde: „ gij zijt gered: want nu wij verlicht zijn, zullen wij onze kracht niet misbruiken: wij begeeren niets, dan onze rechten. Wij konden wraak jegens u voeden; maar wij vergeten uwe verongelijkingen; wij waren slaaven; nu konden wij gebieden; maar wij wilden slechts vrij zijn; en, wij zijn het!...

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

EEN VRIJ EN WETGEVEND VOLK.

Nu ik zag, dat alle oppermacht was opgeheven, en het gewoone regeeringsbestuur van dit volk eenslags stil stond, werd ik door schrik bevangen, bij het denkbeeld, dat het in de wanorde der regeeringloosheid zou vervallen. Maar het beraadslaagde terstond over zijnen toestand, en het zeide: „ Het is niet genoeg, dat wij
 „ ons vrij maakten van bloedzuigers en tijran-
 „ nen: wij moeten ook beletten, dat 'er op
 „ nieuw anderen onder ons opstaan. —
 „ Wij zijn *menschen*; en de ondervinding leerde
 „ ons al te wel, dat een ieder onzer ge-
 „ neigd is om te heerschen, en ten koste
 „ van een ander te genieten. — Wij moeten
 „ ons dus waapenen tegen eene neiging, die
 „ twist veroorzaakt; wij moeten zekere regels
 „ voor onze daaden en onze rechten stellen:
 „ de *beoordeeling* der daaden is eene afgetrokken
 „ en moeilijke zaak, waartoe een mensch al
 „ zijn

„ zijn tijd en schranderheid dient te bestee-
 „ den; en, daar elk onzer zijne bezigheden
 „ heeft, kunnen wij ons niet met die beoefening
 „ inlaten, noch zelfs dergelijke bedieningen aan-
 „ vaarden. Laten wij dan eenige menschen uit
 „ ons midden verkiezen, wier ambtsbezigheid zich
 „ alleen hier bij bepaalt. Laten wij hen onze
 „ gemeenschaplijke macht aanbetrouwen, om
 „ eenen regeeringsvorm en wetten voor ons te ont-
 „ werpen. Laten wij *Vertegenwoordigers* van onzen
 „ wil en van onze *belangen* aanstellen; en op-
 „ dat zij, zoo veel mogelijk, onze rechtmatige
 „ Vertegenwoordigers zijn kunnen, moeten wij
 „ 'er een *groot aantal*, en wel uit de genen,
 „ die gelijk met ons zijn, verkiezen; opdat de
 „ verscheidenheid van onzen wil en van onze
 „ belangen zich in hen verzameld vinde.

Nadat het volk uit zijn midden een getal
 menschen, die het geschikt vond tot zijn oog-
 merk, verkozen had, sprak het hen dus aan:
 „ Tot hiertoe leefden wij in eene maatschappij,
 „ die bij toeval, en zonder gevestigde en on-
 „ wrikbaare beginselen, bestond, zonder vrijwil-
 „ lige overeenkomsten, zonder bepaling van rech-
 „ ten, zonder wederzijdsche verbindtenissen; en
 „ 'er onstond eene meenigte van rampen en de groot-
 „ ste wanorde uit het voorige bestuur. — Thands
 „ willen wij, met rijp beraad, eene geregelde ver-
 „ bindtenis aangaan, en wij hebben u verko-
 „ zen, om dezelve te ontwerpen. Onderzoekt dan,
 „ met rijp overleg, op welke gronden en voor-

„ waar-

„ waarden gij dit moet vestigen. Onderzoekt
 „ naauwkeurig, wat het doeleinde is, en welken
 „ de beginselen van elk *maatschappelijk verdrag*
 „ zijn; slaat de *rechten* gade, die elk lid
 „ toekomen, de vermogens, die hij aan dezelve
 „ moet *toewijden*, en die, welken hij aan zich
 „ zelf moet behouden. Schetst ons *regels* voor
 „ ons gedrag en billijke *wetten*. Ontwerpt voor
 „ ons nieuwe grondslagen tot eenen regeerings-
 „ vorm: want wij gevoelen, dat de beginselen
 „ die ons tot heden ten richtsnoer strekten, on-
 „ deugend zijn. Onze voorouderen wandelden in
 „ de wegen van *onkunde*, en de *gewoonte* deed
 „ ons hunne voetstappen drukken, en dwaalen. —
 „ Alles geschiedde door geweld, arglistigheid
 „ en verleiding, en de waare wetten der zeden-
 „ kunde en der reden zijn nog in het duister. —
 „ Ontwart dan deezen bajert voor ons; ont-
 „ vouwt de aaneenschakeling; kondigt het wet-
 „ boek af, en wij zullen 'er ons aan onder-
 „ schikken.”

Het volk verhief een zeer grooten troon, op
 de wijze van een zuil, plaatsten 'er die genen
 op, welken zij gekozen hadden, en sprak tot
 hen: „ wij verheffen u heden boven ons, op-
 „ dat gij te beter het geheel van onze betrek-
 „ kingen zult kunnen overzien, en gij zelve
 „ buiten het bereik van onze hartstogten zoudt
 „ zijn.

„ Maar zijt indachtig, dat gij onze gelijken
 zijt, dat de macht, die wij aan u toebetrou-
 wen,

wen, ons toebehoort: — dat wij u die in be-
 waaring, maar niet in eigendom, of als een
 erflijk recht geven; dat gij u het eerst zult on-
 derwerpen aan de wetten, welken gij ons voor-
 schrijft; — dat gij, na verloop van eenen korten
 tijd, weder onder ons zult terug keeren; en
 dat gij u geen, het minste voorrecht zult ver-
 worven hebben, dan de aanspraak op achting
 en dankbaarheid..... Bedenkt eindelijk, met
 welke roemrijke hulde de waereld, die zoo veele
Apostelen der dwaaling vereert, de eerste vergade-
 ring van redelijke menschen zal vereeren, die
 haar plechtig de onveranderlijke beginselen ver-
 klaaren, en voor het oog der tijrannen de rech-
 ten der volken zal heiligen!.....

 ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

 ALGEMEENE GRONDSLAG VAN ALLE
 RECHTEN EN VAN ALLE WETTEN.

De menschen, door het volk gekozen, om de waare beginselen der zedenkunde en der rederte onderzoeken, namen een aanvang met het verheven onderwerp van hunnen post. Na een langduurig onderzoek, ontdekten zij een algemeen beginsel, waarop alles rust. Zij zeiden tot het volk: „Nu hebben wij den *eersten grondslag*, den *natuurlijken* oorsprong van alle billijkheid en recht ontdekt.”

„Welke ook de werkzaame macht, de bewegende oorzaak zij, die het gantsch heelal bestuurd, zij gaf aan alle menschen dezelfde zintuigen, dezelfde gewaarwordingen, dezelfde nooddrift, en verklaarde hier door, dat zij aan allen hetzelfde recht tot het gebruik van zijne goederen gaf; en dat alle menschen elkanderen in de orde der Natuur gelijk zijn.

„In de tweede plaats, daar zij aan een ieder genoegzaame middelen schonk, om voor zijn bestaan

staan te zorgen, volgt hieruit klaarblijkelijk, dat zij alle menschen onafhankelijk van elkander maakte, dat zij hen *vrij* schiep, dat de een niet aan den ander onderworpen is, dat ieder zich zelve alleen geheel toebehoort.

„ Dus zijn de *gelijkheid* en *vrijheid* twee wezenlijke eigenschappen van den mensch; twee godlijke wetten, die aan het wezen van den mensch vastgehecht, en *gevestigd* zijn even als de natuurlijke eigenschappen der hoofdstoffen.

„ Vermids nu elk mensch voltrekt meester over zijn persoon is, volgt hieruit, dat de *vrijheid*, die natuurlijk zijne *toestemming* wegdraagt, een stand is, die, ondanks alle betrekkingen en verbindtenissen, voortduurt.

„ En vermids elk mensch op zich zelf gelijk is aan een ander, volgt hieruit, dat 'er, in hetgeen gegeven en weder terug gegeven word, een streng *evenwicht* moet plaats hebben. Waardoor de denkbeelden van *rechtvaardigheid* en *billijkheid*, wezenlijk, ook die van *gelijkheid* insluiten. (*)

„ *Gelijkheid* en *vrijheid* zijn dus de *natuurlijke* en onveranderlijke gronden, waarop alle *vereen-*

(*) De woorden duiden zelfs die vereeniging aan; want *Æquilibrium*, *Æquitas*, *Æqualitas* zijn allen van het zelfde geslacht, en het denkbeeld der natuurlijke gelijkheid van het evenwicht is het zinnebeeld van alle de anderen.

eeniging der menschen in de maatschappij berust, en, gevolglijk, het noodzaaklijk beginsel, waaruit alle wetten en alle stellingen in eenen geregelden regeeringsvorm moeten ontspruiten. (3)

„ Het is door de afwijking van deezen grondregel, dat bij u, even als bij alle volken, de wanorden zijn ingesloopen, die u eindelijk deden multen. Door het terugkeeren tot dien regel, zult gij die kunnen herstellen, en op nieuw eene gelukkige maatschappij vestigen.

„ Maar wij moeten u doen opmerken, dat gij hierdoor een grooten schok in uwe hebblijkheden, in uw fortuin, in uwe vooroordeelen zult krijgen. — Gij zult die ondeugende verbindtenissen, die kwaalijk opgeworpen rechten

(4) De verklaring der rechten van den mensch, schijnt in haar eerste punt eene omkeering van denkbeelden te behelzen, vermids zij de vrijheid voor de gelijkheid steld, daar de vrijheid uit haar voordvloeit. Die mislag is niet te verwonderen. *De kennis der rechten van den mensch* is eene nieuwe kennis. De *Amerikaanen* ontdekten haar het eerst, en de *Fran-schen* volmaaken haar heden; maar 'er blijft nog veel werks over: 'er bestaat in de denkbeelden, die haar zamenstellen, eene geslachtordé, even als in de natuurlijke gelijkheid, die 'er de grondslag van is, tot aan de hartader van het verafgelegenste rijk; men moet langs een onafgebroken rei van gevolgtrekkingen voordgaan.

moeten vernietigen: gij zult afstand moeten doen van die onbillijke onderscheidingen, van een gewaand eigendom; keert een oogenblik weder in den staat der natuur, — en ziet, of gij zoo veele opofferingen zoudt kunnen doen?"

Ik dacht aan de ingewortelde begeerlijkheid van het menschlijk hart, en vreesde, dat dit volk zelfs de gedachten tot verbetering zou verwerpen.

Maar eensflags naderde een aantal menschen tot voor den troon, en zwoeren aldaar de verlochening van alle hunne onderscheidingsteekenen, en van alle hunne voorrechten. „Schetst ons, riepen zij uit, de wetten van gelijkheid en vrijheid; wij willen niets meer bezitten, dan onder het heilig verband van billijkheid. Gelijkheid, Vrijheid, Billijkheid — deezem zullen voordaan ons wetboek, en onze standaard zijn.

Op het oogenblik verhief het volk een vaandel van een uitgestrekte grootte, op het welk deeze drie woorden gefchreeven stonden, in drie onderscheiden kleuren uitgedrukt.

Het volk plantte het vaandel op den troon der wetgevers, en de standaard van algemeene Billijkheid wapperde voor het eerst op de aarde: het volk richtte een nieuw altaar op voor den troon, waarop het eene gouden schaal, een degen en een boek plaatste, met dit opschrift:

AAN DE GELIJKE WET, DIE OORDEELT
EN BESCHERMT.

K

Zij

Zij maakten eene hoogte om den troon en het altaar, en het geheele volk plaatste zich op de hoogte, om de wet te hooren afkondigen. — Millioenen menschen verhieven hunne handen ten hemel, en deden den plechtigen eed, van *gelijk, vrij en billijk te leven; hunne onderlinge rechten en eigendommen te eerbiedigen, aan de wetten, en derzelve uitleggers en handhavers, door hun zelve wettig verkozen, te zullen gehoorzaamen.*

Dit ontzettend tooneel van kracht en grootheid, zoo aandoenlijk en edelmoedig, ontroerde mij tot schreiens toe; ik wendde mij tot den Beschermgeest, en riep uit: „ó Laat mij nu, leeven! Want nu durf ik alles hopen....”

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

SCHRIK EN ZAMENZWEERING DER
TIJRANNEN.

Maar naauwlijks weërgalmden de gezegde woorden van *gelijkheid* en *vrijheid* op de aarde, of er ontfond een mengel van ontroering en verwondering in den boezem der volken. Aan den eenen kant was de meenigte ontroerd door de begeerte die zij voelde ontbranden; maar besluitloos tusschen hoop en vrees, tusschen het gevoel van oorspronkelijke rechten, en de gewoonte van hunne slaavernij, begonnen zij zich te bewegen. — Aan den anderen kant ontwaakten de koningen plotsling uit den slaap van gevoelloosheid en heerschzucht; zij vreesden hunne thronen omver te zien werpen; alle de *ranger* van burgerlijke en gewijde tijrannen, die de koningen bedriegen, en de volken onderdrukken, werden door woede en schrik aangegrepen; zij beraadslaagden verraderlijke ontwerpen: „Wee ons! riefen zij uit, indien dit noodlottig

„ geroep van *vrijheid* tot de ooren der meenig-
 „ te doordringt! Wee ons, indien die schaad-
 „ lijke geest van billijkheid zich voordplant!...”
 Het vaandel ziende wapperen, spraken zij:
 „ Bezeft gij den drom van onheilen, welken dee-
 „ ze enkele woorden in zich bevatten? Zijn al-
 „ le menschen *gelijk*, waar blijven dan onze
 „ *uitsluitende rechten* van eer en macht? Indien
 „ zij allen vrij zijn, of moeten zijn, waar blij-
 „ ven onze *slaaven*, onze *afhangelingen*, onze
 „ *eigendommen*? Indien zij allen gelijk zijn in
 „ den burgerstaat, waar blijven de voorrechten
 „ van onze geboorte, van onze erfelijkheid? En
 „ wat word 'er van den *Adel*? Zijn zij allen
 „ gelijk voor God, zoo hebben zij geene *midde-*
 „ *laars* nodig; en wat word 'er dan van het *pries-*
 „ *terdom*? Ach! haasten wij ons, dit voorttee-
 „ lend en aanstekend zaad uitterceijen! Laten
 „ wij in deezen hoogen nood alle onze kunst in
 „ het werk stellen; laten wij de koningen ver-
 „ schrikken, opdat zij onze zaak met ons
 „ verdedigen. Laten wij de volken verdeelen,
 „ en onder hen oproer en oorlogen doen ont-
 „ staan! Houden wij hen bezig met veldslagen,
 „ overwinningen en mededingers. Laten wij hen
 „ vooral de macht van dat vrije volk als zeer
 „ wankelbaar affchilderen. — Maaken wij eene
 „ groote zamenzwering tegen den algemeenen
 „ vijand. — Rukken wij deezen heiligfchendenden
 „ standaard omver; keeren wij den troon der
 „ mui-

„mouterij om, en laten wij de uitbarstende vlam
van *omwenteling* in haare geboorte smooren.”

In de daad, de burgerlijke, en gewijde
tijrannen der volken maakten eene algemeene za-
menzweering, en sleepten op hun voetspoor eene
gantfche meenigte, die zij dwongen of verleid-
den; zij maakten eene vijandlijke beweging te-
gen het vrije volk, en drongen, met een groot
geschreeuw, op het *altaar* en op den *troon der*
Natfurlijke wet in.

„Wat is, riefen zij uit, dit voor eene nieuwe
ketterfche leer? — Wat is dit voor een on-
godsdienstig altaar, wat voor een heiligfchende
eerdienst? Getrouwe en geloovige volken!
fchijnt het niet, als of men heden eerst de
waarheid ondekte; als of gij tot hier toe in
dwaaling leefdet, als of die menschen, gelukkiger
dan gij, alleen het voorrecht hadden, om wijs
te zijn? Gij *verdwaasd, oproerig Volk!* Ziet gij
niet, dat uwe opperhoofden u bedriegen, dat
zij u de *beginfelen van uw geloof ontnemen*, dat
zij den godsdienst uwer vaderen omver wer-
pen? . . . Ach! beef, dat niet misfchien de wraak
des hemels op u losbrande, en haast u, om
dóór een fchielijk berouw uwe doolinge te boe-
ten!”

Maar het vrije volk, — zoo min vatbaar voor
bedrieglijke indrukfelen, als voor fchrik, zweeg;
vertoonde zich geheel gewaapend — en hield eene
ontzacht verwekkende houding.

De wetgevers zeiden daarop tot de *opperhoofden van het volk*: „Indien het licht onze treden geleidde, toen *onze oogen nog met een sluier bedekt waren*, zou dan het licht, nu wij den sluier afrukken, ons gezicht ontvluchten, daar wij het zoeken? Indien de opperhoofden, die de menschen gebieden, om uit hunne eigen oogen te zien, hen bedriegen, wat doen dan die geene die slechts blinden willen geleiden?

„Opperhoofden der volken! bezit gij de waarheid, laat ons die zien; wij zullen haar met dankbaarheid aannemen: want wij zoeken haar met drift, en het is ons belang, haar te vinden: wij *zijn menschen*, en wij kunnen ons bedriegen; maar gij zijt ook menschen, en gij kunt insgelijks dwaalen. Helpt ons dan uit het doolhof waarin de menschen zinds zoo veele eeuwen omdwaalen; helpt ons de zwijmeling van zoo veele vooroordeelen en kwaade heblijkheden verdrijven; vereenigt u met ons, om in den schok van zoo veele gevoelens, die ons het geloof betwisten, het eigenlijk en kenstetfend karakter der waarheid te ontdekken! Laten wij op eenmaal een einde maaken aan dien langen tweestrijd der dwaaling, laat 'er tuschen haar en de waarheid eene plechtige worsteling ontstaan: — roepen wij alle volken te zamen; dat zij hunne eigen rechters worden, in hunne eigen zaak, op dat 'er, in den tweestrijd van alle stelsels, geen verdediger, geen

bewijs aan het vooroordeel, noch aan de reden ontbreke, en dat het eenparig gevoel eener overtuigende waarheid, eindelijk, de algemeene eensgezindheid van het verstand en het hart bewerke.

ALGEMEENE VERGADERING DER
 VOLGENDE

Dus spraken de werkers, die wenschte ge-
 vorderde den indruk, waken een verballen voor-
 slag te weeg brengen, en zij zochten te ver-
 de eijzenen, zich van bilsand ontsloot zijnde,
 fionden verlafter, die de eijzenen, die de eijzenen,
 Op eens zag de eijzenen, die de eijzenen,
 waarde toonfel, die de eijzenen, die de eijzenen,
 bol waren, alle der vertellende, menfchlike ge-
 fachten, van alle fchuldigen, fchuldigen van
 alle fchuldigen, die de eijzenen, die de eijzenen,
 niddere, die de eijzenen, die de eijzenen,
 danden, die de eijzenen, die de eijzenen,
 hier zankien van hune vertellende fchuldigen,
 hune gefantieken, hune fion, en hune,
 ontfant, die de eijzenen, die de eijzenen,
 lichte en wenschte, die de eijzenen, die de eijzenen,
 de eijzenen, die de eijzenen, die de eijzenen,
 zine kort en ftrikke fchuldigen, die de eijzenen,
 kantigen fchuldigen, die de eijzenen, die de eijzenen,

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE VERGADERING DER
VOLKEN.

Dus spraken de wetgevers. De menigte gevoelde den indruk, welken een redelijke voorslag te weeg brengt, en zij juichte toe; maar de tijrannen, zich van bijstand ontbloot ziende, stonden verslagen.

Op eens zag ik een nieuw en verwonderenswaardig tooneel: alle de volken, die op den aardbol waren, alle de verschillende menschlijke geslachten, van alle luchtstreeken, stroomden van alle kanten toe, en vereenigden zich in hetzelfde middenpunt; daar maakten zij onnoemlijke vergaderingen, en onderscheidden zich in partijen. Het aanzien van hunne verschillende gewoonten, hunne gelaatstrekken, hunne kleur, en hunne ontelbare meenigte, vertoonden mij het zonderlingste en aanloklijkste schouwspel.

Aan den eenen kant zag ik den *Europeaan*, met zijne korte en sluitende kleederen, met den driekantigen punthoed, zijne geschoren baard, en zij-

zijne bepoederde haren; aan den anderen kant, de bewooners van *Asien*, met hunne lange sleepende kleederen, hun lange baard, en het geschoren hoofd, bedekt door eenen ronden tulband. Hier zag ik de *Afrikaansche* volken, met hun git zwart vel, hun wollig hair, met eenen blaauwen en witten sluier om het lijf, versierd met hand- en halscieraaden van koraalen, van schelpen en glas: — daàr, de *Noordlijke* volken, gewenteld in hunne zakken van vellen; den *Laplander* met zijne puntmuts, en sneeuwschoenen; den *Samojeed* met zijn verschroeid lichaam, bestreken met sterk riekende olieën; — den *Tongouzer* met zijn gekroonde muts, dragende zijne afgoden op de borst; — den *Jakout* met zijn gespikkeld aangezicht; — den *Calmuk* met zijn platte neus en kleine ingezonken oogen: verder stond de *Chinees* in zijde kleederen, met het hangend hair gestrengeld; de *Japanner* uit twee geslachten ontstaan; de *Maleier* met zijne groote ooren, en een ring door den neus gestoken, met zijn grooten hoed van palmbladen (4), de bewooners van *Tatoue*, van de zee-eilanden en van het vaste land der tegenvoetelingen (a).

De

(4) Dit soort van palmboom, noemt men *Dadelboom*. Zijn blad gelijkt veel naar een open waijer; hij groeit aan een steel, die uit den grond komt. In de tuinen vind men 'er ook planten van.

(*) Het land der *Papous*, of *nieuw Guinee*.

De beschouwing van zoo veele verscheidenheid in het zelfde geslacht, van zoo veele zonderlinge uitvindingen door hetzelfde verstand, van zoo veele gedaante-veranderingen van menschen, wier zintuigen gelijk zijn, deed duifend verschillende aandoeningen en denkbeelden in mij opkomen (5).

(5) Indien men in een van de galerijen der *Louvre* eene zaal afzonderde, tot alle de verschillende gebruiken der volken, dit zou, mijns bedunkens, in alle deelen een belangrijk ontwerp zijn: — het zou de nieuwsgierigheid der meenigte tot voedsel en aanprikkeling strekken: het zou ontelbaare voorbeelden voor de kunstenaars, en vooral eene ruime stof van nuttige overdenkingen voor den geneesheer, den wijsgeer en den wetgever opleveren. — Men stelle zich eens eene verzameling van alle de aanzichten, en de lichaaamen van alle landen en van alle volken voor — wanneer zij juist naar de kleur van hun vel, de besnijding van gelaat, de gewoone houding van hunne ledematen afgeschilderd waren — welk een ruim veld van studie en onderzoek zou dit niet zijn, betreffende den invloed van hunne luchtstreek, hunne zeden, hun voedsel! Dit zou wezenlijk de kennis van den mensch zijn! *Buffon* waagde het, één hoofdstuk over dit onderwerp te schrijven: maar dit hoofdstuk kan slechts onze tegenwoordige onwetendheid met nieuwsgierigheid bezien. — Men zegt, dat 'er te *Petersburg* een begin is gemaakt van deeze verzameling; maar men zegt te

Ik beschouwde met verwondering die schakeering van kleuren, die van het levendigste inkarnaat tot het licht, en dan tot het donkerer bruin overgaat, voorts tabakskleurig, daarna olijkleurig, loodachtig, koperkleurig, en eindelijk tot het ebbenhout en git zwart opklimt. Ik zag den *Kachemier*, met zijn lichten roozenkleurigen blos, naast den geelachtigen *Indiaan*, den *Gregoriaan* naast den *Tartaar*; ik peinsde op de uitwerkselen van het heete of koude klimaat, op de hoogte of de laagte der wooningen, de moerasige of drooge, de open liggende of beschaduwde landen: — ik vergeleek den dwergachtigen mensch van het uiterste einde der pool, bij de reusen onder de gemaatigde luchtstreeken; het schraale lijf van den *Arabier* bij de gezetheid van den *Hollander*, de dikke en korte gestalte van den *Samojeed*, bij de ranke gestalte van den *Griek* en den *Slavonier*; de ongewasfchen zwarte wol van den *Neger*, met de geele zijde van den *Deen*, het platte gezicht van den *Cal-muk*, zijne kleene hoekige oogen, zijn verpletterde neus, bij het ronde aangezicht, de blaauwe oogen en gebogen neus van den *Circasfer*, en de *Abasan*. Ik vergeleek het gedrukte katoen van de Oost, bij de kunstig bewerkte stoffen van den *Europeer*, de rijke pelterijen van den *Indiër*, met de grove wollenen stoffen van gelijk, dat zij even zoo gebrekig is, als het woordenboek van de driehonderd taalen. Dit zou eene onderneming zijn, die het Fransche volk waardig was.

van den *Siberier*, bij de sluiers van boombasten, de weefzels van riet, de bladen en de pluimen der wilde volken, als ook de blaauwachtige afbeeldfels van slangen, bloemen en sterren, waarmede hun vel beschilderd was: dan eens vertoonde het gemengelde en bonte tooneel dier meenigte mij de omzoomde velden van den *Nijl*, en van den *Euphraat*, wanneer, na den regen of de overstromingen, duifenden van bloemen aan alle kanten uitspruiten; dan weder vertoonde mij die meenigte, door haar gedruisch en beweging, ontelbaare zwermen van springhaanen, die in de lente de velden van *Hauran* komen bedekken.

Op het gezicht van zoo veele bezielde en levende wezens, omvatte ik eenslags de oneindigheid der verschillende denkbeelden en aandoeningen, in die uitgestrektheid bij elkanderen vereenigd: — aan den anderen kant, dacht ik op de tegenstrijdigheid van zoo veele gevoelens, aan den schok, die de menschlijke hartstogten zoo ligt in beweging brengt — ik dobberde tusfchen verbaasdheid, bewondering, en eene geheime vrees..... wanneer de wetgevers filte verzochten, en mijne geheele aandacht tot zich trokken.

„Bewoners der aarde! zeiden zij; een vrij en machtig Volk doet u woorden van *billijkheid* en vrede hooren; het bied u zekere waarborgen van zijn voornemen aan, gelegen in zijne overtuiging, en in zijne ondervinding. Zinds lang gedrukt

drukt door de zelfde rampen, als gij, heeft men 'er de bron van opgespoord; men ontdekte, dat zij alleen uit geweld en onrechtvaardigheid ontfond, die de voorige geflachten, uit gebrek aan ondervinding, tot eene wet stelden, en welke, door de vooroordeelen der tegenwoordige geflachten, fttaande bleven.

„ Het vrije volk vernietigde die gemaakte en willekeurige wetten; het keerde tot den oorfprong van alle rechten en der rede te rug, en zag, dat beiden in *dezelfde orde van 't heelal* beftonden: als ook, dat in het natuurlijk zamenftel van den mensch, die eeuwige en onveranderlijke wetten gevestigd zijn; dat hij die slechts behoeft gade te flaan, om door haar gelukkig te worden. Ô Stervelingen! verheft uwe oogen naar den hemel, die u verlicht! vestigt uw gezicht op de aarde, die u voedt! Wanneer zij aan alle menfchen *dezelfde* gefchenken geeft, wanneer gij van de *oppermacht* die alles bezielt, hetzelfde leven, *dezelfde* zintuigen ontvingt, verkreegt gij hierdoor ook niet een gelijk recht, om haare weldaaden te genieten?.... Verklaarde zij u, hierdoor zelfs, niet allen *gelijk* en *vrij*? Wat fterveling zal dan aan zijnen medemensch dat geene weigeren, het geen de Natuur hem fchonk? Ô Volken! laat ons alle dwinglandij en tweedracht verbannen! Laten wij voordaan slechts ééne maatschappij, één groot huisgezin uitmaaken. Weet, dat het menschlijk geflacht, slechts eene zelfde *Conftitutie* heeft; dat

'er

'er maar eene zelfde wet, naamlijk die der Natuur, voor hen bestaat; dat 'er maar een wetboek is, naamlijk dat der *rede*; maar een troon, die der billijkheid; maar een altaar, dat der *eensgezindheid*."

Als zij dit gezegd hadden, verhief zich van alle kanten een gejuich, dat tot in de wolken weergalmde: duifend zegenende stemmen verhieven zich uit de menigte, en de volken deden in hunne vervoering de aarde van de woofden *gelijkheid*, *billijkheid* en *eensgezindheid* weergalmen.

Maar weldra volgde 'er, op die eerste aan-doening, eene zeer verschillende beweging; welhaast bliezen de leeraars, de opperhoofden der volken, hen den geest van tweedracht in: eerst ontfond 'er eene morring, vervolgens een oloop, die zich al meer en meer verspreidde, tot dat 'er eene geheele wanorde ontfond — elk volk verhief zijne uitsluitende voorrechten, en betoogde zijn recht om te overheerschen, door zijn wetboek en zijne stellingen.

„Gij dwaalt,” zeiden de partijen, terwijl zij elkander met den vinger aanweezen; „wij alleen bezitten de waarheid en de reden; wij hebben alleen den waaren regel van allen recht, van alle billijkheid, als ook het eenigste middel tot geluk en volmaking; alle andere menschen zijn blind of oproerig.” 'Er ontfond eene ontzachtelijke beweging.

Maar de wetgevers vorderden stilte. „Volken!

zei-

zeiden zij, „welk eene hartstogt beroert u?
 „Wat zal die twist te weeg brengen? Wat wacht
 „gij van uwe verschillen? Zederd eeuwen is
 „de aarde een veld van twist; gij storttet stroo-
 „men bloeds om uwe twistgedingen: wat bragt
 „ten zoo veele veldslagen en traanen voord?
 „Wanneer de sterke den zwakken aan zijn gevoe-
 „len onderwierp, wat deed hij dan, tot be-
 „vestiging der waarheid? Ó Volken! raadpleegt
 „met uwe eigen wijsheid, wanneer 'er eenige
 „twist, tusschen enkele perfoonen of bloedver-
 „wandten, heerscht, wat doet gij dan om de
 „twistenden te bevredigen? Stelt gij dan geene
 „Rechters tusschen hen?“ — „Ja“, antwoordde
 eenparig de geheele meenigte. — „Wel nu,
 „stelt ook Rechters aan tusschen de genen, die
 „de oorzaaken van uwe twisten zijn; gebiedt aan
 „die genen, die de instellers van uwe gevoelens
 „zijn, en die u hun geloof opdringen, van
 „hunne redenen voor u open te leggen. —
 „Vermids zij uwe belangen in handen hebben,
 „weet dan ook, hoe zij die behandelen! En
 „gij, Opperhoofden en Leeraars der Volken!
 „alvoorens gij hen in de worsteling van uwe
 „stellingen wegfleept, moet gij de tegenstrij-
 „digheden wederleggen, en de bewijzen staaven!
 „— laten wij eene plechtige rechtbank ter we-
 „derlegging van alle tegenstrijdige gevoelens, op-
 „richten, — een openlijk onderzoek van de
 „waarheid doen, niet voor de rechtbank van
 een

„ een enkel mensch, dien men kan omkopen,
 „ of voor die van eene driftige partij; maar la-
 „ ten de kundigheden en de belangen van het
 „ geheele Menschdom hier het vonnis vellen;
 „ dat het *natuurlijk* verstand van het geheele
 „ Menschlijk Geslacht onze besliser en onze
 „ rechter zij.”

